

KASVATUS

KASVATUS TEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 11

9. AASTAKÄIK. — DETSEMBER 1927

Eesti Õpetajate Liidu noorsoo

ajakiri

NOORUSMAA

ilmub 1928. a. kord kuus kokku 24 suurt trükipoognat.

„Noorusmaa“ sisaldab ainult väärtuslikku, huvitavat ja noorte kohast lugemismaterjali.

„Noorusmaa“ jutustused, luuletused ja pildid harivad noorsoo maitset.

„Noorusmaa“ mitmekesised ülesanded, raadio osakond ja „Noorte vald“, kus noorte oma tööd ilmuvad, pakuvad noorsoole meelivaldavat tegevust ja vaimurikast ajaviidet ning äratavad kõige ükskõiksemaski lapses tegutsemishimu ja pakuvad loomisrõõmu.

„Noorusmaad“ ei tohi seepärast tellimata jätta ükski õpetaja ja kasvataja, sest „Noorusmaa“ on noorte juht.

„Noorusmaa“ ilmub kord kuus ja maksab poolaastas 125 mrk., aastas 250 mrk. Tellida saab igast postkontorist.

„Noorusmaa“ I ja II aastakäiku on veel saada.

Hind: I aastakäik 300 mrk., II aastakäik 400 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 11

Detsember 1927.

9. aastakäik.

SISU: Täienduskoolid — *A. Veidermann*. Erilaadiline keskkool — *F. Mikkelsaar*. Loodusloo tähtsusest praeguses üldhariduslikus koolis ja tema käsitlesest töökooli põhimõtete kohaselt — *J. Port*. Kirjanduse arvustusi — *Dr. E. Krahn; R. Reiman; V. Orav*. Aja- kirjanduse ülevaade — *E. Martinsoon*. 2. ajaloo õpetajate kongress — *A. Möller*. Õigus- likke küsimusi. Välismaalt. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Ametlikke teateid ja määrusi. Uusi raamatuid.

„Kasvatuse“ lugejaile ja sõpradele!

Käesoleva numbriga lõpetab „Kasvatus“ oma üheksanda ilmunisaasta. Sel nii põhjaneva tähtsusega ajajärgul Eesti haridus- ja koolielu kujunemises on „Kasvatus“ püüdnud olla Eesti õpetajale ustavaks sõbraks, nõuandjaks, juhatajaks, teenäitajaks. Ta on olnud meie ainsaks pedagoogilise mõtte kandjaks. Temas on kajastust leidnud ja jälgi jätnud kõik, mis enam-vähem silmapaistvamat on sündinud Eesti kooli elus. Temas peegelduvad õpetajaskonna ja koolielu rõõmud ja mured, kannatused ja edusaa- vutused. Kõige selle tagajärjel on tema seni ilmunud aastakäikude mahukad kõi- ted muutunud väärtuslikuks varasalveks, kust võib iga õpetaja ja kasvatustegelane am- mutada rikkalikku materjali pedagoogiliste, meetodiliste, tegelikkude koolielu ja õpetaja kutsehuviliste küsimuste igakülgseks valgustamiseks ja selgitamiseks.

Järgneval kümnendal ilmunisaastal, mis ühtlasi juubeliaastaks, tahab „Kasvatus“ veel suurema andumusega Eesti kooli ja õpetajaskonna teenistuses ja huvide valvel olla. Endiselt ilmudes Eesti Õpetajate Liidu häälkandjana on avanenud võimalus — esijoones tänu püsivale ja järjest suurenevale tellijaskonnale — uuel aastal „Kasvatus“ välja anda märksa suurendatud kujul — 40 suurt trükipoognat senise 33 asemel, kuna tellimisraha endiseks jääb.

Sisult tahab „Kasvatus“ ka 1928. aastal panna pearõhu pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste valgustamisele, kuid ühtlasi ka suuremal määral kä- sitella õpetaja kutsehuvilisi, eriti õiguslikke küsimusi.

Suurendatud „Kasvatuse“ mahtu tahab toimetus esijoones kasutada mõne põhja- paneva meetodilise teose avaldamiseks.

Tööle asudes uuel aastal „Kasvatuse“ toimetus loodab, et senised sõbrad ta telli- mist jätkavad ja uusi poolehoidjaid ja sõpru koguvad.

Selles veendumuses kõigile sõpradele, lugejaile ja tellijaile soovib **ÖNNELIKKU UUT AASTAT!**

Tallinna, detsember 1927 a.

„Kasvatuse“ toimetus.

Täienduskoolid.

A. Veidermanni referaat õpetajate VIII üldkongressil.

Täienduskooli tüüp on meil alles välja kujunemata, puudub sellekohane eriseadus, puuduvad määrused ja üksikasjalisemad korraldused. Siin ja seal on üksikud omavalitsused kutsunud ellu täienduskooli. Nad lähevad oma sisult väga lahku. On isegi kuulda olnud hääli, et täienduskoolide tüüp on eluvõõras ja sellepärast tuleks vastav osa algkoolide seadusest kustutada.

Kas on täienduskool tarvilik ja misugune peaks olema tema ülesanne ja laad?

Rahvaste ja riikide vahel keeb võistlus. Rahvas, kes maha jääb kultuurilises arenemises, ei suuda välja pidada võistlust, ta kaob, jääb teiste jalgu.

Demokraatlik riigikord, kus kõik kodanikud üheväärteliselt on õigustatud võtma osa riigivalitsemisest, nõuab teadlikke haritud kodanikke, kes suudaksid aru saada ühiskondlikkudest küsimustest ja neis orienteeruda, vastasel korral ei anna demokraatlik riigikord neid paremusi laiemale massidele, mis temast loodetakse.

Need asjaolud sunnivad riike hoolitsemata rahva hariduse eest. See hool algab varakult, juba siis, kui laps on vähe rääkima hakanud, astub ta lasteaeda, siis tuleb algkool, siis kutselised õppeasutised, kesk- ja kõrgemad koolid. Samuti tähtsaks peetakse vaba või välishariduslikku tööd täiskasvanute hulgas, sündigu see kursuste, kõnekoosolekute, raamatukogude, teatrite j. n. e. kaudu.

Kõige tähtsam iga hariduse, kultuuri omandamiseks inimese elus on noorusaeg. Kultuurriigid on võtnud noorusea erilise hooli alla. On maksma pandud sundus koolis käia. Eeskätt maksab sundus hariduse omandamise kohta, Lääne-Euroopas 8 aasta jooksul, siia juure liitub mõnel maal sundus eelalghariduse omandamise kohta lasteajaks kaudu ning elukutseline ettevalmistus sellekohaste täiendus- ja kutsekoolide kaudu kuni 18-19. eluaastani.

Eesti Asutav Kogu, andes Eesti Vabariigile põhiseaduse, pani aluse ka

meie rahvakoolile. Pandi maksma 6-aastane rahvakool, millele pidi järgnema veel 2-aastane täienduskool. Nõnda et iga kodanik peab vähemalt 8 aastat koolis käima.

Algkooli laps astub keskmiselt 7-8 aasta vanaduses, seega peaks ta normaalselt kooli lõpetama 13-14-aastaselt, nagu see ka praegu ongi, peamiselt linnas. Muidugi on ka nooremaid lõpetajaid. Nõnda astus käesoleval kevadel ühte Tallinna keskkooli 10-aastane poiss, esitades 6-kl. algkooli lõpetamise tunnistuse. Säärast lapse tagasihutamist pean ma täiesti ebaloomulikuks ja lubamatuks.

Inimese arenemine 13-14-ne aastast pole veel lõppenud. Ta pole veel jõudnud küllalt omandada häid harjumusi, ta vajab veel õpetust, juhtivat kätt. Kui jätta ta sellele, võib noor inimene kaotada teadmused, mis ta koolis omandanud, võivad hääduda teaduse ja kultuuri idud, mis kool on istutanud.

Ka ei ole 13-14-aastane laps mingi tööjõud. Töökodadesse teda ametisse ei võeta, samuti ei võta ka erikutsekoolid nii noorelt vastu. Vanemad peavad nõu ja ei tea mis teha. Astutakse keskkooli, kuid siin ei püsita kaua. 2-3 aasta pärast lahutatakse sealt. Keskkooli astugu ainult see, kellele on annet ja kes suudab selle lõpetada. Kes aga teda ei lõpeta, see on endale vale õppeasutise valinud. Neile lõpetajaile, kes ei lähe kesk- või kutsekooli edasi õppima, kes koju jäävad, ongi määratud täienduskool. See kool on hädavajalik ning tarvilik. Selle kooli loomisega vastastame keskkooli ülearusest ballastist, selle kooli loomisega valmistame kutsekoolidele hästi ettevalmistatud õpilasi, trükikodadesse õpilasi, kes oskavad praktiliselt mõelda. Täienduskoolis teotsetakse enam inimese praktilise ettevalmistusega elule, milleks ei jätkunud aega algkoolis.

Ei saa luua ühtlast kava kõikide täienduskoolide jaoks, ta peab kujunema kohalikkude olude ja nõuete järgi. Täienduskool linnas on hoopis teine kui

maal. Ka neid noori inimesi tuleb silmas pidada, kelle haridus piirdub kõigest algkooli 4-ja klassiga. Ja suurem osa meie kodanikke astub ka ellu 4-klassilise algkooli haridusega 11-12-ne aastaselt. Kui peame meeles veel seda, et tegelik õppetöö maakoolides kestab kõigest 7-8 kuud, sellele järgneb 4-kuune suvine vaheaeg, siis on selge, miks kool suudab kodanikule nõnda vähe anda. Kool ei suuda häid harjumusi nii lühikese aja jooksul kasvatada, ei suutnud veel armastust ja huvi äratada raamatu vastu. Ununevad pärast kooli need vähesed koolis omandatud teadmused. Ma olen käinud täiskasvanute öhtukoolis. Seal selgus, et paljudel oli ununenud arvutamine, lugemine on vaevaline ja kirjutamine veel viletsam. Nii on suurema osa meie kodanikkude hariduslik tasapind 4-aastase koolikohustuse juures.

Täienduskoolid ei ole mitte kutsekoolid, mis teatud elukutse vastu valmistavad, sellastena ei ole mõelnud neid seaduseandja, sellastena on ka neid võimatu luua, silmas pidades õpilaste vanadust ja õppeaja vältust — 2 aastat.

Kõige pealt täienduskool peab kinnitama neid teadmisi ja oskusi, mis algkool on andnud ja milliseid inimene elus igapäev vajab. Ma mõtlen siin eesti keele oskust, mõtteväljendust kirjas. Kirjanduse õppus jääb kõrvale, sest selleks puudub siin aeg.

Matemaatika, eeskätt arvutamine kandku siin praktilist laadi, ülesanded olgu igapäevasest elust, kasutatagu kaubandusliku arvepidamise lihtsustatud võtteid.

Et algkoolis võõrkeelega alatud, siis arendatagu siin keele oskust praktilisest küljest edasi. Suurt tähelepanu pöördagu kodanikukasvatusele; meie ühiskondliku elu korraldus, asutised, nende ülesanded, kodaniku seisukord ühiskonnas, omavalitsuses, riigis moodustagu selle aine sisu. Seega ühendaksin ma veel Eesti majandusliku elu tundmaõppimise. Ka Eesti ajalugu tuleks veel korrata.

Edasi tulevad tervishoid, isiklik ja ühiskondlik, ühenduses praktiliste näpunäidetega, silmas pidades ka nende iseäraldusi, tutvumine elukutse tervishoiuga.

Võimlemine esineb edasi täienduskooli kavas, tuleb hoolitseda noore inimese kehalise arenemise eest, sest terve kehata ei või olla tervet vaimu (In corpore sano mens sana).

Ka koorilaul ei tohiks puududa, oleme ju laulja rahvas ja seepärast harrastame ka laulu.

Milliseid praktilisi aineid veel juure tuua. Loomulikult esinevad siin maatäienduskoolis põllumajanduslikud ained (taimekasvatus ja loomakasvatus). Õpilane omandab siin teoreetilised alused igapäevaseks tegelikuks eluks, saab teadlikuks, miks nii või teisiti tuleb toimida. Selleks otstarbeks tuleb loodusteadus ka maa-täienduskoolidesse tuua, rakendades selle põllumajanduse teenistusse. Tuleb juure ka arvepidamine, mida iga haritud põllumees peab tundma. Ka aiatöoga tuleb tutvustada, samuti ka vähe aega pühendada puuning rauatööle.

Tütarlaste täienduskoolis on praktilisteks aineteks majapidamine, naiskäsitöö ja selle teenistusse rakendatud joonistamine, kasvatusõpetus, lapsehoid, ka kudumine võiks aset leida. Et vanemate soovidele ja õpilaste kalduvustele vastu tulla, kui tarvilisel määral tahtjaid leidub, võib tunnikava nõnda korraldada, et ühes rühmas on suurem ulatus antud ühele praktilisele ainele, teises rühmas teisele, soodustades sellega eriala valitavust, nagu see on maksev keskkooli seaduses keskkoolide kohta, kuid mis tegelikult on leidnud vähe teostamist.

Linna poeglaste täienduskoolides esinevad praktiliste erialadena puutöö, rauatöö, ehitustöö, elektrotehnika, ka aiatöö võib täienduskoolides valitava rühmana esineda. Neile praktilistele õppeainetele kohanevad loodusteadus (praktiline füüsika ja keemia), joonistamine ja tarbeaine õpetus. Jällegi tuleb üksikutes rühmades üht või teist eriala rohkem rõhutada.

Kuigi poeglaste täienduskoolides mitmesuguseid praktilisi erialasid õpetatakse, ei muuda need erialad neid veel kutsekoolideks. Arusaadavalt on õpilasel kasu neist koolidest seda suurem siis, kui tema pärasine elukutse selle praktilise erialaga lähedalt kokku puutub, mille ta täienduskoolis on valinud.

Kaubandusliku erialaga täienduskoolid võiksid töötada ainult neis linnades, kus kaubanduskoolid puuduvad. Siin esineksid praktiliste ainetena kirjavahetus, arve- ja raamatupidamine, kaubateadus ja majandusteadus. Ka võorkeeled võiksid aset leida.

Osa õpilasi valib endale elukutse, mis teeb kirjeldatud erialadega vähe tegemist, ja seepärast puudub neil huvi nimetatud oskusainete vastu. Neis üldlaadilistes täienduskoolides esineksid õppeainetena samad ained, mis algkoolide tunnikavades, kuid käsiteldud täiesti tegeliku elu seisukohalt, nagu kirjavahetus, arvutamine ja arvepidamine, loodusteadus (igapäevase elu füüsika ja keemia), praktiline võorkeel, tervishoid jne.

4-klassilise algkooli lõpetajaile tulevad luua eritäienduskoolid. Siin ei saaks juttu olla erialade õpetamisest, vaid sellaste täienduskoolide ülesanne on täiendada neid väheseid teadmisi, mis on andnud lühike kooliaeg, kinnitada neid ja kohendada igapäevase elu nõuetele.

Täienduskoolid on määratud noortele inimestele, kes veel kusagil teenistuses ei seisa ega töökojas ei tööta. Viimaste jaoks luuakse erilised tööstusõpilaste ja majandusõpilaste koolid, milliste iseloom ja töötingimused on ette nähtud vastavais tööstusliikude ja majandusliikude koolide seaduses. Täienduskoolide õpilased peavad oma tööaja täiesti koolile pühendama. Kuna oskusainetele õige palju ruumi on määratud, mis nõnda palju vaimu ei väsitä, siis võib nädalatundide arv olla õige suur, tõusta kuni 36-ni ja rohkem. Koolides, kus aga teoreetilisi aineid palju, on tundide arv väiksem.

Täienduskoolide loomulik tööaeg on enne lõunat, pealelõunaseid koole, nagu nad mõnes kohas töötavad, ei saa pooldada, nende töötulemused on väikesed. Esimesel võimalusel tuleks nende tööaeg muuta ennelõunaseks.

Maal on õpilased seotud põllutöödega, seepärast peaks siin tegelik õppeaasta vältus olema lühem.

Koolides, kus aga siiski asjaolud (ruumide puudus jne.) sunnivad seda peale lõunat töötama, on loomulikult tööaeg lühem, õhtustes koolides tuleb

aga üks päev nädalas vabaks anda, et võimaldada noorele inimesele teatris, saunas jne. käia.

Ka on mõned maakonnad korraldanud õige lühikeseajalised täienduskoolid 12 näd. aastas. Neid õieti ei saa täienduskoolideks pidada ja neid tuleb korraldada teiste seaduste alusel.

Algkoolide seaduses on täienduskoolide kursus ette nähtud vähemalt 2 aastat. Loomulikult sel korral, kui tegelik õppeaasta lühike, kool töötab peale lõunat, või kui kool oma iseloomu poolest pikemat aega nõuab, tuleb täienduskooli kursuse kestvust pikendada, nagu seda seaduseandja on mõelnud. Vastasel korral ei saavuta täienduskoolid küllaldaselt tagajärge; ka täienduskoolide kohta tulevad seada üles kindlad nõudmised, nagu see maksab teiste õppeasutiste kohta. Õpetaja, kes siin töötab, olgu samuti vastutav oma töötulemuste eest. Muidu ei ole edu loota, töö on teinekord lohakas, mille tõttu täienduskoolist tulevad välja noored inimesed, kes suuremat sealt pole omandanud. Korraldus õpilased tulevad koolist kõrvaldada.

Avalikkude algkoolide seaduses on täienduskoolide asutamine ette nähtud algkoolide juures. Täienduskool moodustab erilise tüübi, tema ülesanded, siht ja korraldus erinevad algkoolist. Seepärast ei saa pooldada seaduses avaldatud seisukohta. Peab arvama, et see nõue arusaamatuse tõttu on siia sattunud. Lehitsedes Asutava Kogu protokolle, ei leidnud ma mingit märkust, millega see nõue on põhjendatud.*) Ka ei luba ruumi ja muud tingimused täienduskooli igakord avada algkooliga ühenduses. Haridusministeerium on sellest seisukohast aru saanud ja ei nõua kateooriliselt täienduskooli ühendamist algkooliga, nagu see hiljuti selgus haridusministeeriumi kirjavahetusest Tallinna linnakoolivalitsusega. Ka on ühenda-

*) Minu kokkuseatud „Rahvakoolide seaduse eelnõus“ puudus täienduskool. Kui õieti mäletan, lisati täienduskooli kohta käiv paragrahv seadusele juure Asutava Kogu hariduskomisjonis. Minu eelnõus oli ette nähtud 7-aastane rahvakool. Seda aega peeti liiga pikaks ja võeti vastu 6-aastane algkool+täienduskool.

mise nõudest ka uues avalikkude algkoolide seaduses loobutud.

Selles mõttes peab täienduskoolide avamine vaba olema, olgu ta iseseisev või ühenduses, kui asjaolud seda nõuavad, mõne teise kooliga, kas kesk-, alg- või kutsekooliga. Loomulikult võiks erilaadiline täienduskool ühenduses olla mõne tööstuskooliga, tütarlaste täienduskool naiskutsekooliga jne.

Täienduskooli korraldamine ja juhtimine nõuab erilist oskust, alg- ja kesk-kooli juhatajal on teinekord raske kooli tarvilisele kõrgusele viia. Niisugusel korral, kui siiski täienduskool selle kooliga ühenduses, tuleb võimaldada eriline juhataja abi ametisse seada, olenemata klasside arvust. Üldlaadiline täienduskool võib täiesti liituda algkooliga.

Täienduskool nõuab eriliselt ettevalmistatud õppejõude. Ka üldharidusliku aine õpetaja peab ise tegelikult seda eriala tundma, mis täienduskooli iseloomustab. Muidu ei suuda ta seda välja valida, mis õpilasel tegelikult tähtis. Tuleb seesama nõue üles seada, mis Saksamaa täienduskoolide (Fortbildungs- od. Berufsschule) õppejõudude kohta, — nad peavad omama meistrikutse vastaval erialal ja siis veel 2 aastat tööstusõpetajate seminaris õppima. Sarnane õpetaja õpetab neis koolides kõiki aineid. Paljud olid endised rahvakooli õpetajad, kes olid teatud tööstusala ära õppinud, meistrieksami teinud ja peale selle veel 2 aastat eriseminaris (Gewerbeschullehrerseminar) õppinud. Meie muidugi ei suuda sellaseid seminare ellu kutsuda, võiks ehk sellekohased kursused Tallinna tehnikumi ja Tartu ülikooli kui ka teiste õppeasutiste juures korraldada, et õpetajaid saada. Igatahes vajadus täienduskoolides samuti nagu tööstusõpilaste koolides vastavate õppejõudude järele on suur. Ilma tarviliselt ettevalmistatud õpejõududeta ei suuda me aga täienduskoolile seda tähtsust anda, mis tal peaks olema.

Raskusi täienduskoolide avamisel tekitab ruumide puudus. See on häda, mida nõnda pea kõrvaldada ei suuda, silmas pidades, et üldine kooliruumide kitsikus tunda annab. Igatahes uute koolimajade ehitamisel tuleksid võimalused täienduskooli avamiseks ette näha.

Ei lähe siin palju tarvis, praktiliste tööde klass (puu, raua jne. töö poeglastele) tütarlastele — käsitööruum ja õpeköök. Lastearvu vähenemise tagajärjel on hakatud maal koondama koole, suletakse üksikuis külades koolid, majad müüakse. Rääkimata sellest, et kool muutub lastele kauguse tõttu kättesaamatumaks, läheb ka täienduskooli avamine raskemaks. Kas ei tuleks meil välismaade eeskujul järel käia, kus väikestes külades 6-8 õppeaasta lapsed kõik ühe õpetaja juhatusel õpivad. Võib olla, et õpetöö kaotab küll intensiivsuse ja tagajärgede poolest, kuid kool on lapsele kättesaadav. Koolisundust on kerge teostada. Internaatide ehitamine ja ülalpidamine muutub seega üleliigseks. Et meie koolide internaadid suurelt osalt on halvad, et nad sagedasti rikuvad väikse lapse tervist, on üldiselt teada. Ka kaotab küla kooli sulgemisega oma kultuurilise keskkohta. Kui siiski algkooli edasitöötamine neis pole võimalik, kas ei saaks neis korraldada täienduskursusi, kõnekoosolekuid, avada neis lugemislaudu, kui et neid koolimaju müüma hakata. Mõned maavalitsused pakuvad nüüd endisi kihelkonnakoolimaju. Kas tõesti ei leia maavalitsused võimalikuks avada neis majades täienduskooli või teisi hariduslikke õppeasutisi. Igatahes tuleb maavalitsustel siin tegutseda, sest et valdadel on algkooliga küllalt tegu. Täienduskoolid tuleksid avada ainult üksikuis kohis.

Avalikkude algkoolide seaduses on öeldud, et täienduskoolide kohta antakse eriseadus. Seda eriseadust pole veel antud. 1922. a. pandi küll Vabariigi Valitsuse poolt maksma ajutine määrus täienduskoolide kohta. Kuid see määrus on vananenud ja ei vasta oludele. Ministeerium suleb keskkoole. Sulgeda on kerge, kuid selle juures peab kohe hoolitsema, et need lapsed, kes nüüd kooliukse taha jäävad, teisel teel haridust saaksid. Kohtadel teeb uute teisttüübiliste koolide loomine raskusi, puuduvad isikud, kes suudaksid uut kooli luua, sest et uute erilaadiliste koolide ellukutsumine nõuab teadmusi, kogemusi, nõuab välismaade õppeasutiste tundmist. Ministeerium peaks siin vastu tulema, näpunäiteid ja selgitusi

andma, nõupidamisi korraldama, mitte aga kohalikkudele tegelastele ütlemata: „Avage mis kool tahes, mitte aga gümnaasium“. Oleks aeg eriseaduse peale mõelda, on juba alus pandud algkoolile, ülikoolile, mitmesugustele kutsekoolidele. Täienduskoolile tuleb panna kindlam alus, kui see on avalikkude algkoolide seaduses.

Kool on kasvatusasutis, see ülesanne on ka täienduskoolil. Just neis aastates, kui laps täienduskoolis õpib, mil ta läheneb üleminekule, vajab ta eriti moraalset ja vaimlist tuge. Hariduse andmine ei tähenda ainult teadmuste edasiandmist, haridustöö tähendab kasvatomist, tahtejõu arendamist, tundeilma peenendamist. Haritud kodanikul peab olema „selge pea, soe süda, kindel tahe“.

Täienduskooli õpetaja töö ei tohi piirduda õppetööga klassis. Tuleb laps eemale tõmmata tänava mõjust. Täienduskooli õpetaja peab tegema sihikindlalt vabaharidustööd oma õpilaste hulgas. Koolis peab tarvitada olema hea raamatukogu, tulevad kutsuda ellu lugemisringid, korraldada kõneõhtuid võimalikult piltidega, õpilaste etendusi, huviringe, laulukoore. Eriiliselt distsiplineerib noorsugu sport. Külades, kus noorsugu spordiga tegemist teeb, kaovad ulakus ja kakelused.

Täienduskooli tegevust peavad juhtima üldsihid ja -aated. Õpetaja püha kohus on kõvendada noorte inimeste rahvus- ja ühistunnet. Tuleb siduda igauhte oma kodukohaga, tõsta armastust rahva vastu, et iga kodanik tunneks ühiskonna rõõmu kui oma isiklikku rõõmu, rahva muret kui oma muret. Mitte Austraalia ei ole see, kuhu me oma noorsugu tahame saata, vaid see on Eesti kodumaa. Aidaku ka täienduskool selleks kaasa, et õpitaks austama tööd, et ei kardetaks tööd. Ma sõitsin hiljuti raudteerongis. Keegi tugev noormees kirjeldas elutingimusi kusagil kraavilõikamise tööl. Kuid lihas lõppeks juure: „Ja, seal teenib küll 600 marka päevas, kuid sinna ma siiski oma konti tapma ei lähe, parem lepin siin 150 margaga“. Füüsilise lodevuse, kõlblise lodevuse vastu tuleb võidelda, ja see kõlbline lodevus on suureks kasvamas. Puudub kohusetunne. Täienduskooli üldsiht on võidelda nende nähtustega noorsoo kaudu ja kasvatada Eestile elurõõmsaid, tugevaid, terveid, kohusetruid kodanikke, kes tahaksid töötades Eesti maale ja rahvale, teda ilusamaks teha, kuigi siin loodus karm, kliima ebasoodne, maa vaene ja soine, siiski ta on meie maa; ta oli meie vanemate maa, ta peab olema ka meie laste maa.

Erialaadiline keskkool.

F. V. Mikkelsaar.

Nagu kõik uus, nii ka meie erilaadilised keskkoolid peavad endid võideldes maksma panema. See eksib, kes arvab, et arvustus, mille osaliseks need koolid on saanud, näitab nende elujõuetust. Peetagu mees, et iga uut koolitüüpi on kurja arvustusega vastu võetud. Ometi näitab aga keskkooli tüüpide ajalugu suuna mitmekesisiduse poole, kusjuures juuretulevad tüübid on kasvanud välja elunõudeist.

Heidame lühikese pilgu mõnele momendile keskkooli tüüpide arenemisel.

Kui keskaja kloostri-, asutis- ja linnakoolid, kus keskaineks olid elementaar-õskused („kunstid“) ja ladina

keel, kõrvale jätta, siis tuleb märkida, et renessaansi ja reformatsiooni aja lõpuks oli moodustatud kindlakujuline *õpetlaste-kool*, mille keskaineks — õieti alguseks ja lõpuks — oli ladina keel (lugemine ja kirjutamine, grammatika, kirjanduselugemine ja imitatsioon). Kuigi õpetlaste-kool võis olla mitmeti korraldatud, kas riigi (vürsti, maa, kloostri) või linna oma, oli see ometi siisu mõttes ainuke kool, mille kaudu ülikooli pääseti. Teistele ainetele (ladina, kreeka, heebrea keel, usuõpetus, teaduste algused) aritm., geom., (retoorika, dialektika) oli antud temas võrreldes ladina keelega väga vähe ruumi. Ladina keeles rää-
keel oli ka õppekeeleks. Ennakeeleks.

kond ja III päris reaalkool. Viimane kiminegi oli kindlalt keelatud. — Selle kooli põhiojed on püsinud 16.—19. sajandi alguseni. Sellase püsivuse põhjuseks on *vastavus* asjade seisukorrale. Kool oli enesesse võtnud mõlemad kultuuri elemendid, mis *sel ajal* olemas olid: *ristiusu* ja *vanaaja*, viimase ta keele (resp. keeltega) ja filosoofiaga, nii nagu vastav vool ta suutis elustada.

Kuid sellel pikal püsivusel polnud mitte üksi põhjused, vaid ka tagajärjed: kooli tüüp—sisu ja rakendus—muutus nagu ainuvõimalikuks. Kultuur rikastub uute elementidega, kuid kool ei tahtnud neid tunnustada. Uuema aja vaimul tuli pidada pikka võitlust kooli pääsmisel. Pikkade sajandite mõju ei ole veel praegugi kadunud.

Kooli moderniseerimine ja ilmali-kustamine on järgneva ajajärgu tendentsid.

Aga see läheb visalt. Isegi kõige tarvilisema uue keele — emakeele — pääs keskkooli võttis aega. Reaal-ainete pääs keskkooli on aga seotud terve koolitüübi — reaalkooli — ajalooaga.

Valgustusajajärgu teeneks on muu seas see, et ta selgusele jõudis, et tuleb elule vastu tulla uue koolitüübi loomisega, kus keskpaias oleksid reaal-ained. Tekivad esiotsa (18. sajandi alul) arglikult „kursused edasiharimiseks matemaatilistes, mehaanilistes, loodustoolistes ja käsitöölises asjades“ (Semler, Haller), siis „ökonomilis-matemaatiline reaalkool“ (Hecker, Berliinis). Viimane tunnustati hiljem juba avalikuks kooliks. Friedrich Paulsen ütles selle ajajärgu kohta: „*Ka siin paistab jälle kätte, kuidas üldine kultuuri ja ühiskonna arenemine see on, mis haridusolusid nende edukäigus määrab.* Linna- ja kaubanduses ning tööstuses tegutseva kodaniku järjekindla tõusuga tekkis uue koolikuju vajadus, koolikursuse vajadus, mis üldise rahvakooli sihist üle ulatuks, kuid mitte ladina- või õpetlaste-kooli joones, vaid *olevikule* ja *töelikkusele* vastava kooli suunas“.

Selle filosoofi ja pedagoogi sõnu peaksime nüüdki kuulama, jälgima oma aja vajadusi ja kooli vastavust nendele.

Heckeri „ökonomilis-matem. reaalkool“ oli huvitav juba oma harunemise pooldest: I saksa jaoskond, II ladina jaos-

oli osalt kutsekooli laadi, temast võisid võtta osa ka I ja II jaoskonna õpilased. Tal olid aineklassid, matem., geom., arhitektuuri klass, geogr., naturaaliate, manufaktuuri ja kaubanduse kl., ökonomia ja veel kuriositeetide klass. Õpetajaiks olid tihti kutseinimesed. Hiljem harunes kool teravamalt: pedagoogi- ja kunsti (reaal-) kooliks ja käsitööliskooliks.

Uus koolitüüp otsis teed, kiratsetes kaua, olles ajanõuete ja traditsioonide raudsete tangide vahel. Kiratsemise põhjuste kohta ütleb prof. Dr. H. Weimer*): „1817. a. katsetekorralduse järeldeusel, mis *ainult* gümnaasiumide küpsusega õpilastele ülikooli väravad avasid, ei leidnud kodaniku- ja reaalkoolid kaua õiget kosumist ega ühtlast arenemist“.

Elu oma kiire arenemisega nõudis aga uut kooli. Alles 19. sajandil öeldi lõplikult ja selgelt välja (A. G. Spilleke), et reaalkool on samahästi üldhariv kool kui gümnaasium. Ta ei tarvitse sugugi vahetumaks ettevalmistusasutiseks olla kutsetööle, vaid tal on ülesandeks „*saavutada hariduse vabadust, harjutatud mõttejõudu ja meelt püha ja suure jaoks*“.

Uus kool oli muidugi *seisuslik*, nagu kõik koolid tol ajal. Tema suun muutus vähe, kui lõpetajaile anti õigus mitmesugustesse ametitesse astuda. Ühes sellega tungis temasse osalt ka ladina keel, kuid varssi puhastati ta sellest jälle täiesti.

Õpetlaste-kool ise muutub vahepeal gümnaasiumiks, millesse nagu vargsi tungivad mõned uuendused, kuid veel 19. sajandi keskel püütakse anda täit *käiku tagasi*: õpetuse keskkoha asetada humaansuse õppimist ja evangeeliumi, kui vastandit realistlikule „entsüklopedismile“.

Nii pidi samal ajal sündima kl. gümnaasiumi kõrval *reaalgümnaasium*.

Kuid rahuldust ei pakkunud uuendus mitte, sest 1) reaalgümnaasiumi nimi ei toonud õigusi kaasa, missugune asjaolu ei rahuldanud „reaalkooli parteid“, 2) vanade keelte kärpimine oli vastuvõtmatu vana klassilise voolu pooldajaile.

*) Geschichte der Pädagogik, lhk. 116.

Pealegi jäi I järgu reaalkoolide (reaalgüm.) kõrvale alles II järgu reaalkool: ilma ladina keeleta.

Viiks kaugele kogu võitlust jälgida; märgin ära: rutiin pidi elule järele andma, kuigi pika võitluse järele.

Alles 19. sajandi lõpuks pääsis ellu „ülemreaalkool“, uutele alustele rajatud kool, kuid peapunktides samade õigustega varustatud.

Olid kord elu nõuded ja pedagoogide-võitlejate aated traditsioonide müüri läbi murdnud, siis läks arenemine ruttu. Nii tekkisid veel lisaks *reformgümnaasium, ülemlütseumid*, (kahe haruga), „*studienanstaltid*“.

Nii on 19. sajandi lõppsaavutuseks: klassilise- ja modernhariduse üheväärliseks tunnustamine.

Aga samaks ajaks ja 20. sajandi aluks küpseb teine tunnustus: küpsuse kõrgemas koolis õppimiseks suudavad anda ka asutised, kus üldharivate ainete kõrval aukohal seisavad mitmesugused rakendusteaduslikud ained. Nii tunneme 20. sajandi alult kommerts-ainelisi keskkooli (küpsuse ehk „maturiteedi“ õigusega) *Helveetsiast* ja isegi Venemaalt, *tööstuslikke* — *Helveetsiast* ja Ameerikast, *tehnilisi* — Itaaliast ja Ameerikast (ajutiselt Preisimaalt) jne. jne., *pedagoogilisi* — väga mitmelt maalt. Prantsusmaa esiotsa nagu *Helveetsiagi* lahendas reaalkooli küsimuse harunemise teel, hiljem ka Inglismaa.

Millest on tingitud sellane mitmekesidus uuemal ajal.

Huvitav on märkida kaubandusliku haru ja tööstusliku haru tekkimist *Helveetsias*, kus selleks kõige lähemad sotsiaalsed põhjused, ja tehnilise haru tekkimist Ameerikas ja Inglismaal („joonistamise normaalkool“ näiteks) jne.

Täiesti selge on siin elu surve ja sotsiaalsed mõjud, majandustegurid. Jääks selgitada, kas koolid ise on *pedagoogiliselt* õigustatud.

Võidaks ju ka küsimusest mööda minna, märkides, et elu ise on juba rikkalikult tõestanud, et uute koolitüüpide kasvandikud ennast praktilises elus kui ka teaduse teenistuses väärtuslikeks (loovate) kodanikkudena maksma panevad. Kuid ometi on küsimuses kahtlev joon püsinud tänini, mispärast

pedagoogika küsimuse lahendamisest osa võtma peab.

Nagu gümnaasiumi *ainu-õiguseks* oli õpilaste ülikooli jaoks ettevalmistamine, nii oli see peaaegu ka ta *ainu-ülesandeks*. Nähtus oli pärit veel sest ajast, kui ettevalmistusasutis ülikooli enese juures töötas. Koolitüüpide juuretulek tõi kaasa ka keskkooli ülesannete laienemise. Õieti on siin küll tegemist nähtuste paralleelsusega, kuna põhjus on ühine: tegeliku elu nõuded. Keskkool pidi oma ülesannete hulka võtma kõigi koolide loomuliku ülesande: elule ettevalmistamise. Meie keskkooli seadus nimetab esimesel kohal ülesandena — haritud kodanikkude ettevalmistamise, ja teisel kohal alles — ettevalmistamise kõrgemas koolis õppimiseks. Niisugune nähtus on täiesti loomulik, kuna ju haritud kodanikku oskab praeguseaja ülikoolgi tarvitada.

Kasvatuse ülesandeks on kultuuriväärtuste edasiandmine kasvavale põlvemale sel kujul, et nad ei jääks surnud kapitaliks, vaid väärtusi juure looksid, muuseas ka kultuuri ennast. Kasvatustöö on vastutusrikas sotsiaalne funktsioon. Ühiskonna hüvede seisukohast aga ei ole nii tähtis, *missugused mõtted* pesitsevad kodaniku peas, vaid *kas ja milline järgneb tegu*. Selgemat huvi on tuntud selle vastu, *missugune* on järgnev tegu, ja ühiskond tunnustab ning lubab ainult temale kasulikke või kahjutumat, mitte aga kahjulikke. Vähem on aga küsitud sellest, *kas* tegu *üldse* järgneb. Ometi on aga see kõige olulisema tähtsusega. Siit oleneb, kas kool on suutnud midagi korda saata, või on ta töö olnud asjatu, kui isegi mitte kahjulik. Ning peame tunnustama, kui elu oma raudse kooliga alati ja igal pool mõjuvalt hulka ei lööks, siis oleks nii mõnigi kool olnud asjatu sünnitus. Niisugust luksust ei saa aga sallida ajal, kus majanduselu arenemine, võitlus olemasolu eest iga ühiskonna ning iga indiviidi viimse närvi pingule tõmbab ja käseb: „pane maksvusele kõik, mida võid!“

Kool, mis arendab ainult formaalset mõtlemist, harrastab ainult juba loodu imetlemist, muutub iga päevaga enam ja enam üleareuseks ja lõppeks — õnnetuseks ta kasvandikkudele. Kodanikult

nõutakse sotsiaalselt orienteeritult taht, rikkalikku loomingut, tööd.

Kas aga küllaldaselt on kaalutud seda, kuidas hingeelulisele aparaadile anda harjumust ja suuna teos (teo innervatsioonis), leida energia lahendust, hingelist rahuldust, täienemist ja õnne? Meie oleme võrast seisuslikust ideoloogiast, võrast kirjandusest, anakronistlikust patriarhaalsusest pärandanud harjumusi mitte teos hingelist energiat vallastada, vaid fantaasias, õhulossides, unistustes, mälestustes — vana Kreekas ja keiserlikus Roomas.

Meie oskame äratada fantaasiat, ei oska teda rakendada. Lage fantaseerimine on aga kasutu looming.

Sellepärast iga kool, kus vaba pedagoogiline mõte on saanud jälgida kooli ja elu vastastikust suhtumist, on loomulikult teel parandanud, mis tarvis on parandada.

Äärmiselt huvitav on ses mõttes näiteks algkooli ainekogu evolutsioon maal, kus elu arenes nii öelda kinemotograafilise kiirusega, — Ameerikas. 1775. aastal tunnevad algkooli kavad siin ainult „õpetusaineid“ (tuubitavaid), 1825. aastal tulevad juure mõned „sisuained“ (vaata lisa) ja 1875. a. peale võtavad enam ja enam ruumi „väljendusained“, ning 1925. a. on nende nimekiri juba pikk: looduslugu põllumajandusega, lasteaiatööd, muusika, mängud ja lõbustused, majapidamise oskused, käsioskused, kooli aiandus, kutseained. Kõige uuemad Itaalia kavad pakuvad umbes sama pilti. Endisi aineid ei visata ära, kuid kool ei muretse enam üksi selle eest, et õpilast „täita“ teadmusega, vaid teda harjutada ka neid enesest „välja tooma“.

Paratamatult peab nii kool rohkem ruumi tegema rakendusainetele. Kui seda juba algkoolis, kui seda möödapäasmatult ülikoolis, siis paratamatult ka keskkoolis, kus isiksuse kujunemise ajajärk teeb selle veel eriti tähtsaks!

Muidugi võib ju nüüd öelda, et kas ei ole siis ükspuhas, millisel alal antakse töö harjumused; kas on siis tarvis nii mitmekesiseid tüüpe, nagu meil loodud.

Esimene vastus oleks: kõige ideaalsem oleks anda igapäevale temale vastav individuaalne kasvatus, mis võimaldaks viia kodanikkude loomejõu maksimumi-

ni. Et see aga ei ole teostatav, siis tuleb leppida palju vähema erinemisega, silmas pidades domineerivaid tüüpe: elukutseid kui ka teadusealade loomulikumaid rühmitusi.

Ma ütlesin kommertskooli kohta juba, et ta *isegi* Venemaal juba välja kujunes. See „*isegi*“ oli põhjendatud, sest Venemaal ei saanud ometi kaubanduse jaoks pidada. Loomulik oli selle tüübi tekkimine Helveetsias. Tüüp, mis meil oleks pidanud tekkima enne reaalkommertskooli, on põllumajandusgümnaasium (agraarkool). Ennem võib meil sallida kommerts-gümnaasiumi puudumist kui põllumajandusgümnaasiumi puudumist.

Ei ole kogemata, et Aleksandri kooli äpardumise järele asuti Aleksandri põlvkooli korraldamisele, muidugi kujul, mis mõeldav oli võõra võimu survele viltu vajutatud rahvuslikus elus. Ei ole kogemata, et J. Tõnisson meie keskkooli seaduse arutamisel visalt sõna võttis ning rõhutas ka kutsekoolide sellesse raamisse mahutamist, terve instinktiga aimates vajadust tulevastel haritlastel nende iseloomu kujunemise ajal (keskkoolis) imeda lasta rikkalikult ja tervel rakenduskultuuri rinnal.

Ja ma küsiks: mida oleks põllumajandusgümnaasiumide vastastel ette tuua uut võrreldes sellega, mis ammu on ette toodud reaalkommerts-gümnaasiumide vastu?

Ma puudutan nii tihti kommerts-gümnaasiumi seepärast, et temaga on juba lepitud, tema tööd juba hinnatud ja osalt mõistetud.

Selles tüübis on üldhariduslikke aineid 128 tundi, puhteriaineid 35 tundi, praktikat üks suvi; põllumajandusgümnaasiumis on üldhariduslikke aineid 123 tundi, eriaineid 40 tundi, praktikat üks suvi.

Nii ei anna see tüüp kuidagi moodi vähem üldist haridust kui kommerts-gümnaasium. Kes seletama tuleb, et kommerts-gümnaasiumis ka eriained on enam üldharivat laadi kui põllumajandusgümnaasiumis, see eksib. Kaubarühendus, kaubanduslik seadusetundmine, majandusteadus, ühistegevuseõpetus ei ole ju sügavamalt harivad kui taimikasvatus ja loomakasvatus, põllumajapidamine ja kultuur-tehnika,

kaubanduskirjavahetus, masinakiri ja kiirkiri ei ole enam harivad kui põllutööriistad ja masinad ning maamöötmine.

Ja tõesti esitas 1925. a. prof. Köpp Pärnumaa hariduspäeval teesi, milles toonitas, et põllumajandusgümnaasiumid on kohased ettevalmistamiseks ülikoolis õppimiseks, eriti aga põllumajandusteaduskonnas. Lugupeetud professor leppis hiljem ise sellega, et nad elulegi ette valmistavad, kuid kutsekooli aset ei täida. Sellest olgu jutt edaspidi.

Kui nüüd iga kahtluseta selge peaks olema, et põllumajandusgümnaasium ülikooli jaoks sugugi vähem ette ei valmistata kui kommertsgümnaasium, siis tahaksin uskuda, et ta isegi vast laiemalt seda suudab. Küsiksim: kas tulevasele arstile, loomaarstile, õpetajale koolis või kirikus, juristile on vajalisem tunda põllumajanduslikke olukordi (milistes elab meie rahva suur enamus), või kaubanduslikke olusid? Kas meie seaduseandluses ja õigusemõistmises, administratsioonis on mõõduandvam agraar- või kommertsala? Kas isegi majandusteadlased ei peaks meil olema eeskätt agraar-majandusteadlased?

Edasi: elule ettevalmistus. Põhimõtteliselt peatusin juba sel küsimusel. Tegelikult. Meil lõpetab suur hulk noorust keskkooli ning ei lähe edasi ei kutse-ega ülikooli. Kas seal, kus kogu elu keerleb põllu kui telje ümber, ei ole kasulikum keskkoolist kaasa tuua orientatsiooni põllumajanduse alal, kui ladinakeele, kommertsia, matemaatilise analüüsi vallast, kas ei ole sissejuhatus põllumajanduslikku kirjandusse siin kasulikum kui sissejuhatus muusika teooriasse. Aga ka tutvus viimastegagi tuuakse kaasa, hingestatakse meid toitev raske tegevusala kultuuri hingamisega. Juba see, et side põllu, karja ja aiaga, harjumus tööks on alles hoitud, on äärmiselt suure tähtsusega! Eksitustest hoidumiseks kinnitan: põllumajandusgümnaasium ei taha täita põllutöökooli aset, ei taha olla puhtkutsekool ega ette valmistada instruktoreid, assistente või muud. Ei taha seda niigi palju kui kommertskool võrreldes kaubanduskooliga. Aga ka kutsehariduslikult ei ole põllumajandusgümnaasiumi

töö maha visatud, sest keskkooli seadus näeb ette VI kl. kui ka kursuste avamise võimaluse. Kui põllumajandusgümnaasium oma 5-aastase kursusega, 123 üldharidusliku tunniga, 40 eriainelise tunniga ja ühe suve praktikaga panna kõrvuti *põllutöökeskkooliga*, millel 3-me-a. kursus, 44 üldhariduslikku tundi ja ligi 70 eriainelist tundi ning suvine praktika, siis on viimase tüüpi ülekaal 30 eriaine tunnis, esimese oma aga pikemaajalises kursuses ja kõrgemas üldises hariduses. Vahet (25—30 eriaine tundi) ei ole sugugi raske ühe praktilise lisa-aastaga täita. Ja siin on jutt põllutöökeskkoolidest. Ometi peetakse kutsekoolideks ka vähemaid põllutöökoole.

Küsi, kas viimased valmistavad elule ette või mitte? Siis vastake, kas seda suudab teha ka põllumajandusgümnaasium.

Aiamajandus- ja kultuur-tehnika-gümnaasiumid tegutsevad samadel üldalustel, nii et nende kohta ligikaudu maksab sama, mis põllumajanduslikudegi gümnaasiumide kohta.

Vähe teisiti on lugu tehnika-gümnaasiumidega. Esiteks, ei ole nad nii kohased mõlemale soole (maal väikse kooli puhul on see väga tähtis), teiseks, ei ole meil tehnika nii tähtsal kohal kui põllumajandus. Tuli nii, et koondus nendesse koolidesse palju neid, kes tahavad puhttehnilist keskharidust (kutsealist) saada. Selle põhjuseks on meie tehnikumi muutmine kõrgemaks tüübiks. Sellest tuleb ka, et mõned nüüdsete tehnikagümnaasiumide õpilaste vanemad pooldavad nende muutmist kesktechnikakoolideks. Need peaks eraldi avatama mõne *koondatava* reaali- või humanitaarharu või-kooli asemele ja tehnikagümnaasiumid alles jäetama, kui õpilaste enamus ei ole tehnilise kutsehariduse taotlejad. Tehnilised eriained nendes on ju suure hariva väärtusega.

Sotsiaalgümnaasium vajaks vast kõige vähem kaitset, sest tema ained on ülekaalus üldhariduslikud (ka eriained). Soovitaksin seda tüüpi tähele panna ka erakoolidel, sest temas peitub eriti soodus ainevalik neile, kes endile ise- seisvalt teed keskhariduse ja ülikooli

poole murravad, aga ka neile, kes kutsetööd otsivad omavalitsuse, administratsiooni, ühistegevuse jne. aladel. Neid on õige rohkesti erakoolides. Tuletaksin siin meele näiteks juhtumist, kus üks Tallinna erakool (humanitaarne) esitas palve *masinakirja* hindamist lubada lõputunnistusse kanda, kuna seda erateel olevat õpetatud. Tallinna avalik kommertsgümnaasium otsis ruumi kiirkirjale. See kõik näitab lastevanemate huvi selle keskkooli vastu, mis ka otsejoones elule midagi annaks.

Tütarlaste majapidamisharud keskkoolides on seal nüüd täis, kus vähegi neid huvitavalt korraldada on suudetud. Selle tüübi kohta pean jõudma veendumusele, et temas esitatud eriained annavad vast veidi vähem intellektuaalset haridust kui teised, ja arvesse võttes tütarlaste vähemat kalduvust teoreetilisele tööle (pealegi, kui vanemad keskkooli püüavad saata iga tüdruku, vaatamata nende ande laadile, ja osa neist nüüd parajama töö leiab majapidamisharus), tuleks kaaluda, kuidas siit harust teed avada naisõppeasutisse, või vastava täiendusklassi kaudu ülikooli.

Kokkuvõte. Pedagoogilis-psühholoogilisil, aga ka sotsiaalseil kaalutlusil on koolitöös esiplaanile tõstetud kasvatuslik külg, seega eriti rõhutatud volutaarne moment. Selleks vajaline töö elulikkus ning praktilisus toob kaasa avarama ruumitegemise rakendusteadustele.

Eesti keskkooli uuemad tüübid, seal hulgas erilaadilised: põllumajandus-

gümnaasium, tehnikagümnaasium, sotsiaalgümnaasium jne. ei sisalda milgi kombel vähem formaalselt harivat materjali, kui näiteks seni tunnustatud kommertsgümnaasium, mitmed nendest, küll kindlasti isegi enam. Kui aga võtta nende materjaalset harimisvõimet, siis on ta tehnika- ja sotsiaalgümnaasiumil vähemalt samane kui kommertsgümnaasiumil, põllumajanduslikul gümnaasiumil aga kindlasti suurem.

Kuna meie av. keskkoolide seadusega määratud gümnaasiumide ülesannete hulgas esimesel kohal seisab haritud kodanikkude ettevalmistamine, mis ka täitsa loomulik, siis ei ole meie erilaadiliste keskkoolide olemasolu kuidagi vähem õigustatud kui teiste. Kutsekoolidena tuleb neid koole näha sama vähe kui kommertsgümnaasiumegi; kuid rakendusteadustega sigitatud mõtteilm ja teatud praktiliste oskustega kinnitatud tahtevald teevad nende omaniku sotsiaalselt väärtuslikuks keskkooli kodanikuks.

Üldiselt tuleb tunnustada: eluvajadused, pedagoogika õigustavad meie erilaadiliste gümnaasiumide olemasolu, esimesed kogemused töötavad neile õitsesega. Ja see tuleb, kuna meil usk on, et pikk ei ole ajajärk, mille pealoominguks on vastloodu uue likvideerimine, ja et ta lahkub kui unenägu. Uue loomisega on tarvis noort *vaimustust*, kuid ka jõudu *vana skepsise tagasitõrjumiseks*. Jätkugu meil mõlemaid!

Loodusloo tähtsusest praeguses üldhariduslikus koolis ja tema käsitlest töökooli põhimõtete kohaselt.

J. Port.

Haben doch die Schulen die Aufgabe, den Menschen für das Leben zu erziehen, wie es in der Gegenwart ist und nicht, wie es in der Vergangenheit war.
Max Verworn.

Kooli tegevuse — kasvatus- ja hariduse — sihte ei määra mitte üksikud isikud — pedagoogid, vaid rahvaste elulised nõuded, kultuuriline tasapind

ning vastavad tänapäeva huvid ja püüded. Need rahvaste elulised huvid kui ka kultuuriline areng on teadagi alaliselt muutuvad. Seepärast on muutunud ja muutuvad alaliselt ka kooli kasvatuslikud ja hariduslikud ülesanded.

Vanadel *kreeklastel* ja *roomlastel*, suurtel maade võitjail ja riikide asutajail, oli isiku ideaaliks tugev keha ja sõjaline osavus; kooli ülesanne oligi siis

peamiselt füüsilise keha arendamine — füüsiline kasvatus — ja sõjariistadega ümberkäima õpetamine.

Keskajal valdas Euroopa rahvaid kiriklik vaim ja usulised huvid; tekib põlgus kehakultuuri vastu ja hoolitsetakse vaid vaimu eest. Koolid asuvad kirikute ja kloostrite juure ning nendest on kadunud kehaline kasvatus; siin valitseb usuõpetus ja usuline kasvatus.

Ärkamisae. Rahva huvid pöörduvad tagasi vana kreeka ja rooma kultuuri poole. Antiik-kirjandus ja -kunst ning selle mõistmine on kõrgema elu ja ühtlasi ka kooli ning kasvatusede ideaal. Et mõista aga vana kreeka ja rooma kultuuri, selleks on tarvis allikaid originaalides lugeda ja uurida. Siit järgnebki tarvidus vanade keelte oskusele, ja kooli siht muutub vastavalt neile üldistele elunõuetele.

Uusaeg muutub realistlikumaks. Uute maade leidmisega areneb eriti kaubandus. Rahvusvahelises läbikäimises omavad erilise tarviduse maateadus, loodusteadus (tolleaegne muidugi!), astronoomia (meresõitudel), matemaatika ja uued (mitte enam vanad!) keeled. Kooli kavadesse võetakse need ained vanade keelte ja ajaloo kõrvale, kuigi neile kulutatakse viimaste ainete kõrval võrdlemisi vähe ruumi ja aega.

Kõige uuem ja praegune aeg on eksperimentaalsete teaduste ja tehnika ajajärk. Viimaste hiigla kiire areng on viinud inimeste elutegevuse hoopis uutele radadele ja tekitanud hoopis kiirema elurütmi, tõstes esikohale isikus tegevuse, isetegevuse, aktiivsuse. Teadused on kiirelt edenedes nii laiaks paisunud ja erialadeks arenenud. Arvestades nende rohkust, peab kool valima, mida neist ja missuguses ulatuses oma õppekavadesse võtta. *Missuguste põhimõtete järgi toimetada aga ainete valikut?* Ühed tahavad kasvatust rajada eeskujudele ja autoriteetidele ning valivad siis kasvatusede sihtide kohaselt õppeaineks kas a) *usuõpetuse* kiriklike autoriteetidega, püha meeste või askeetidega, või b) *ajaloo* — poliitiliste ja riiklike autoriteetidega või koguni c) *sotsioloogia* — ühiskonda korraldavate autoriteetidega, nagu Marx, Lenin j.t. Elu aga on näidanud, et auto-

riteetidele tugijail isikuil puudub *iseseisvus, isetegevus* ning omapärane ja oludekohane *otsustusvõime*. Seega ainult mineviku autoriteetidele tuges, ei saa meie kasvatada kuidagi kohast tänapäeva inimest, *oleviku inimest*.

Teised rõhutavad kasvatuses *individualistlike* tarbeid ja nõuavad, et laps tuleb välja arendada tema isiku ja iseloomu kohaselt. Need individualistlikud isiku iseloomu küljed võivad olla kas a) *idealistlikud* — aktiivse või passiivse loomuga, või b) *moraalsed* või c) *puht-utilitaristlikud*. On samuti selgunud, et ainult individualistlikud jooned, kui neid isikus ükskõik mis suunas äärmiselt välja arendada, takistavad ühiskondlikku sobivust, seltskondlikkust ja üksmeelt inimeste-kodanikkude keskel. Praegusaja inimene peab aga paratamatult igal sammul teistega kokku puutuma, peab nendega ka sobima. Järelikult ei suuda kumbki kasvatuslik suund ainuüksi ja eraldi noort inimest tänapäeva elule ja elunõuetele ette valmistada.

Kolmandad otsivad *absoluutseid eluväärtusi* ja tahavad neid õpilastesse kanda. Kui sellaseid leiduks, siis võiks ju koolitegevus pääseda alalisest ajavaimu mõjust ja muutuda kindlajooneliseks. *Rein* — üks selle voolu iseloomulisem esindaja — tahab koolikavast ja kasvatusest eemaldada kõik muutliku ja relatiivse väärtusega — evolutsionistlikust eetikast utilitarismini — ja püüda kasvatust rajada heade ja ilusate kommete ja harjumuste arendamisele õpilasis. Ta seab n.n. *karaktri kasvatus* kooli pedagoogilise tegevuse ideaaliks. Tõeliselt on aga nii moraalsed otsustused kui ka kommete algtüübid muutlikud, nagu juba *W. Wundt* on näidanud, ja seega ei ole n.n. *karaktri kasvatus* põhimõtteliselt meil tegemist ka absoluutsete väärtustega.

Siit järgneb: Elu on muutlik ja alati arenev samuti kui elu nõuded. Siin puuduvad absoluutsed väärtused. Kooli tegevuse on alati määranud rahva *elunõuded ja ajanõuded*. Kool on pidanud ja peab ka praegu inimesi elule ette valmistama. Kool peab alati elunõudeid silmas pidama ja elu ning kultuuri arenguga käsi käima.

Missugused on praegusaegse kooli kasvatuslikud ja hariduslikud ülesanded?

Endise kasvatus ja koolitegevuse iseloomulisemaid jooni oli:

a. Õpetuse sihiks seati n. n. „*vaimline kasvatus*“, kus domineerisid *ülikõrged ideed ja ideaalid*, missugused reaalses elus kunagi ei esinenud ja missugusteni ka kunagi ei püütudki jõuda.

b. Neid küsimusi käsitleti laia *teooriaga*; *käsitlusviis* — äärmiselt *abstraktne, raamatuline* ja eluvõõras.

d. Õpilastes hinnatakse tema *teadmuste hulka*; need teadmused on aga äärmiselt mehaaniliselt omandatud, seega on selle vaimlise pagasi hulk peamiselt mälust. Ei arvestata seda, kas õpilane oskab neid pähetuubituid oskusi ja teadmusi ka elus tarvitada või mitte. Kõneldakse n. n. puhtast teadusest ja kõrgemast teadusest, millel ei tohi tegemist olla reaalsete elutarvetega, mida ei tule ega tarvitse tegevusse rakendada igapäevases elus. Ülikool oli ja pidi olema teaduste uurimisasutis; rakendus — ei tohtinud siin aset leida: see oleks teaduse madalale viinud. Samad analoogilised ideed valitsesid ka kes- ja algkoolis.

e. *Õpiti eksamite jaoks, mitte elu jaoks*. Peetakse tähtsaks diplomit. Elus — koha saamisel on isik kõrvaline asi, tähtsus on diplomil. Kui tihti on aga need kuldsete diplomitega isikud ametites ja elus saamatud ja äärmiselt eba-praktilised! Sellase hariduse juures puudus aine sisuline omaks tunnistamine, tunnetus. (Erkenntnis, познание). Selle puudumisel ei osatud suurt päheõpitud teadmustega ka õigel koha midagi peale hakata.

g. Üheks suurimaks paheks oli veel õppeainete jagamine *pea- ja kõrvalaineteks*. Esimesi õpiti ja õpetati põhjalikult, teisi — ainult pealiskaudselt, mööda minnes, n. n. üldiste *ülevaadete* kaudu. Ja just kõrvalainete hulka kuulusidki need ained, mis olid elulisemad, elule ligemad, nagu loodusteadus, maateadus, joonistamine. Pealiskaudseist ülevaateist saadi väga puudulikud kujutlused neist ainetest ja nende ulatusest. See pealiskaudsus tekitaski *eba-hariduse*, mille kohta saksa pedagoog K. T. Fischer lausub väga tabavalt:

„Es ist keine Bildung, sondern Einbildung!“

Sellase atestaadi-hariduse puudulikusest said kõige enne aru Uueilma — Ameerika kodanikud, kellel puudusid eurooplastele omased hariduslikud traditsioonid. Nad hakkasid nõudma oma koolidelt, et õpetus olgu enam elukohane ja võimaldagu õpilastele enam isetegevust. *Vähem teooriat — rohkem praktikat!* Ka Inglismaa võttis hiljem väikemas ulatuses selle põhimõtte omaks.

Puhkes *ilmasõda*, kus selgus, et lahingus samuti kui elus võitis see, kes oskas olukordi õieti ja iseseisvalt hinnata ja nende kohaselt tegutseda, — mitte aga see, kellel küll taskus kõrged diplomid ja peas rohkesti teadmusi, mida ta aga ei osanud parajal kohal tarvitada ja kasutada. Ilmasõda hävitas hiigla varandused. Suur hulk inimesi, kes varemalt ilma tööta ja tegevuseta — ainult oma ideedest ja oma kõrgetele aadetele võis elada, oli sunnitud igapäevast leiba teenima. Ja siin osutuski suur hulk eluvõõraks ja teovõimetuks. Elutingimused aga muutuvad veelgi raskemaks, ja iga inimene peab *tööd tegema ja iseseisvalt otsustama ning looma*, kui tahab elus läbi tulla. Praeguses elus, mis äärmiselt mitmekesine ja kiire tempoga, on tarvis *laialist orientatsioonivõimet* looduse ja olukordade mitmekesiduses, *kiiret otsustamisvõimet*, *olukorrahast otsustamisvõimet ja iseseisvat otsustamisvõimet*. Peale selle aga veel *kehalist ja vaimlist vastupidavust*.

Meil tuleb igal sammul arvestada olusid, olukordi. Meie peame „olusid“ tundma. Need „olud“ on meist väljaspool, nad piiravad meid igast küljest. Need „olud“ ongi *looduslised elutingimused*, millest olenevad ja mis määravad iga organismi (kelle hulka kuulub ka inimene) eluvõimalused. Inimese elu on seotud kõige intiimsemalt loodusega. Meie tegevus — nagu põllundus, aiandus, karjandus, tööstus, kaubandus jne. — võib areneda ainult loodusliste tingimuste kohaselt. Meie peame seepärast *loodust tundma*, kui tahame õieti osata kasutada tema varasid; meie peame õieti ja üksikasjaliselt tundma *looduslisi elutingimusi igal maa-alal*,

mis soodustavad või takistavad elu arenemist ja meie tegevust.

Siit selgub, missugune suur tähtsus on inimesel looduse tundmisel, loodusteadusel, ja *et loodustugu koolis peab omama teiste õppeainete hulgas tsentraalse koha*. Kuid seda mitte ainult kasu pärast, mida ta inimestele võib anda. Kooli ülesanded on kasvatuslikud ja üldhariduslikud. Iga õppeainet tuleb ka neilt seisukohilt koolikavas hinnata.

Küsi seepärast, *kui võõrt on võimalik loodusloo kaudu koolis pedagoogilisi sihte taotelda?*

Kooli siht on kasvavas lapses keha ja vaimu s.t. füüsilist ja psüühilist külge harmooniliselt arendada. Kehaline tugevus areneb mitmekülgse tegevuse kaudu. Ükski õppeaine, mis õpilasi sunnib laua taga vaikselt ja korralikult istuma, ei edenda kehalist kasvatust. Võimlemine ja mäng jäävad füüsilises kasvatuses esikohale. Kuid ka loodustugu, praegusaegse töökooli põhimõtte kohaselt korraldatud, pakub rohkesti võimalusi just tegevuseks, väga mitmekesisesteks toiminguteks ja peasi — isetegevuseks. Vaatlused, katsete korraldus rühmiti või omaette, vastavate katsevahendite soetamine ja valmistamine, õpikäigud — eks see kõik ole seotud füüsilise tegevuse ja liikumisega. Käigud ja vaatlused vabas looduses ja puhtas õhus — kosutavad keha ja värskendavad vaimu. Kuid kehalise kasvatus all ei tule mõista mitte üksi lihaste ja kopsude tugevust, vaid enne kõike korralikku meeleriietade arengut. Ka need võivad areneda ainult vastava tegevuse kaudu. Niisugust igale meeleriietale vastavat tegevust pakuvad kõige laialisemas ulatuses loodusloolised vaatlused ja katsed. Looduslised objektid on aga peale muu veel võrratult mitmekesised, ei iialgi täpsalt korduvad, seega alati uudist-pakkuvad ja kaasakiskuvad. Kehaline kasvatus ja keha eest hoolitsemine peab kestma aga kogu elu, mitte ainult koolipõlves. Selleks peab inimene tundma oma keha ehitust, tegevust ja selle tervishoidu, ja eks paku talle kõike seda jällegi loodustugu.

Vaimlises arengus nõuame enne kõike korralikku mõtlemist. Mõtlemine peab olema loogiline ja kontrollitav, kus arutluste tulemusi ja tema väärtust

oleks võimalik veel proovida, järele katsuda. Viimast võimaldab just looduslooline *eksperimentaalne ja induktiivne mõtlemisviis*, ja siin ei suuda ükski teine õppeaine temaga võistelda (Endast mõistetav — on siin loodusloo õppeviisil samuti kui õpetaja isikul suur tähtsus!).

Edasi on võimalik loodusloo tundi- del arendada just konkreetset ja asjalikku (objektiivset) mõtlemist ning rajada mõttetegevus alati selgetele reaalselt saavutatud kujutistele. *Asjalikkus ja kontrolli võimalus* ongi tähtsamad omadused, mispoolest loodusteadlase mõtlemine erineb igasugustest otsa- tuist fantaasiaist ja unistusist.

Vaimlises kasvatuses — peale korraliku mõtlemise — nõuame veel *isetegevuse-aktiivsuse arendamist*. Töökooli alustel korraldatud loodustugu pakub igatahes selleks kaugelt rohkem võimalusi, kui ükski teine aine — vaatluse ja katsete kaudu. (Üksikasjaliselt sellest eespool).

Ei ole aga küllalt veel sellest, kui inimene on aktiivne, teovõimeline. Seda tegevust peab juhtima *elujaatav ilma-vaade, optimism* ühelt poolt ja *humaan- sus ning objektiivsete väärtuste* hinnang teiselt poolt. Optimistliku ilma- vaate arendamisel on looduse tundmisel määratu tähtsus. Looduse ja elu ligem tundmine viib inimese teadmisele ja äratundmisele, et *elu põhijoon on tege- vus*. (Siit loomulik järeldus: ka inime- ne, kui looduseobjekt, peab tegevust ja tööd armastama ja temast lugu pi- dama, mitte aga teda põlgama!). Edasi — looduse tundmise kaudu sel- gub ka, et *elu* teiselt poolt — on *koha- nemine elutingimustele*, et iga organism looduses suudab teistega võistelda ja eluga sammu pidada vaid siis, kui ta *lepib võimalikult vähesega ja suudab oludele koheneda*. Kui inimesed kõik nende kahegi elupõhimõtte äratundmi- seni jõuaksid, ja kui kool meid selleni suudaks viia, siis pääseks maksvusele põhimõte, et *töö ei ole häbiasi, ja et iga- sugustes elutingimustes siiski elada maksab ja elada saab*. Kuid veel enam: looduse mitmekesisuse ja elunähtuste tundmine pakub alati niipalju huvi oma uusustega ja uute kombinatsiooni- dega, et kaob üksildustunne, rahutus,

kurvastus, mure, tuleb tagasi looduses olles meelerahu ja vaimline tasakaal, üldse looduse tundmine kaotab selle tühjuse, mis praegu õige tihti just meie noorte hingi valdab iga vähema pettumuse ja äparduse puhul, halvemal juhitudel viib neid aga isegi nii kergel käel eluga lõpparveid õiendama.

Mis puutub humaansete põhimõtete areng võimalustesse loodusloo tunnil, siis ollakse tihti ekslikul arvamisel, et looduslugu mainitud arengut kuidagi ei võimalda. Õeldakse: „Loodusloos käsitletakse võitlust olemise eest ja see ei tähenda ju muud, kui teiste mahatallamist ja enese egoistliku mina maksmapanemist!“ Räägitakse tihti „darwinismist“, kui sellase põhimõtte teooriast loodusteaduses, ning arvatakse sellelt seisukohalt looduslool üldse puuduvat moraalse kasvatuses teguri võimed.

Tuleb kohe tähendada, et sellased arvamused on tegelikult ainult eelarvamused, mis põhjenevad kuuldustel ja pealiskaudsel loodusteaduse ja looduse tundmisel. Ümberpöörduvalt — võime just looduses näha järkjärgulises loomariigi arengus joont, et kõrgemale jõudnud liikide esindajates tekib enesekaitse tungi kõrval ka *ühiskondlik*, teise sama liiki kuuluva organismi aitamise tung ning eneseohverdamine, nagu paljude imetajate (ahvid, hobused, veised, koerad, hundid jne.), lindude ja eriti ühiskondlike putukate juures (sipelgad, termiidid, mesilased jne.). Harilikult „darwinismist,“ põlgliku žestiga kõnelejad pole ise ühtki Darvini tööd lugenud ega olegi neil ka mingit otsust arusaamist Darvini suurtest elutõdedest. Looduse põhjalik tundmine annab meile aga just rohkesti materjali selleks teadmuseks, et *iga organism omaette on osa loodusest, ainete ja energia vahetuse ringkäigus* ja et meie ei või siin lähtuda igapäevasest põhimõttest ning jagada taimi või loomi *kasulikeks* ja *kahjulikeks*, ja pidada oma kohuseks ainult esimeste eest hoolitsemist. Sellane vaade valitseb harilikult just suurimate moralistide eneste juures, ei ole teda aga kunagi tõsise loodusteadlase juures, kes leiab iga organismi *omal kohal* looduses olevat vajalise ega luba seepärast enesele kunagi mingisuguste organismide põlglikku hävitamist. Just

see *looduskaitse põhimõte*, mis peab maad leidma praegusaegseil loodusloo tundidel (iseäranis õpikäikudel!) osutubki palju laialisemaks, kui humaansuse nõue harilikus mõttes, — mis käib ainult inimeste kohta. Tõsine looduse tundja on ka looduse sõber, kes ei hoolitse ainult oma perekonna või ligimesete inimeste eest, vaid *kelle humaansuse mõiste alla kuulub kogu inimkond ja ka kogu loodus*.

Vaimlise kasvatuses üks ülesanne on veel *tundeilma ja ilutunde arendamine*. Kui suurel määral just loodus ilutunde arendamiseks võimalusi pakub, selleks pole muidugi tarvis tuua enam tõendusit. On ju teadagi kõik kunstid seotud loodusega ja looduse nähtustega. Loodusetundmine on tarvilik seepärast mitte ükski teaduslikel ja praktilisil põhimõttele igapäevasele inimesele, vaid samuti ka kunstnikkudele, kirjanikkudele jne. Sest muidu meie kirjanikud Suurelt Munamäelt vaadates haigutavad igavusest meie „värvitu vahelduseta maailmas“.*) Et loodus just *rahvale* kättesaadav ja tugevasti tema tundeelu mõjutab, seepärast arvabki Dr. Seyfert, et rahvakoolis ses mõttes esikohal tuleks kasutada rahvalaulu ja looduslugu.

Mõnikord kaheldakse, *kas teadus tundeid ei hävita* või neid vähemalt maha ei suru? On ju teada, et teadusemehed süvenevad vaatlustesse ja et nad ei avalda pealiskaudseid vaimustushüüdeid. See ei tähenda aga muidugi seda, et neil tunded puuduvad ja et nad ilu üldse ei näe ega tunne. „Von höheren ästhetischen Wirkungen sprechen wir dann, wenn die von uns als schön empfundene Erscheinung noch durch einen wertvollen gedanklichen Inhalt geädelt ist“ (Schoenichen). Tõsised, sügavad tunded on elamused; kuid harilikud pealiskaudsed vaimustushüüded, milles arvatakse väljenduvat tunded, pole enamasti seotud elamustega. Looduse tundmine süvendab meie vaatlusvõimet ja avab seega meie meeled peenematele elunähtustele ning looduse varjunditele.

Kõrgemaks kasvatuses ülesandeks on veel *kodaniku kasvatus*, s. t. inimese kasvatamine, kes teab, missugused funktsioonid on riigil, missuguseid üles-*) Vaata „Vaba Maa“ 28. või 29. aug. number 1926

andeid riigi organismis igal kodanikul on täita ja kuidas ta oma kodaniku kohuseid peab täitma. Riigi — kui organismi — elutegevuse mõistmiseks pakub pea iga elav organism looduses teatava eeskju, kus iga keha osa, organ, samuti iga rakk oma ülesandeid täidab eriti oma ja siis kogu organismi vastu; kus eeskujulikult on viidud läbi tööjao- tuse printsiip jne. Igal kodanikul on seega esiteks kohustused enese vastu ja siis veel kohustused ühiskonna ja riigi vastu. Et võida oma kohustusi mõle- ma lalal täita, on enne kõike tarvis ter- vist. Isiku kui ka ühiskonna, rahva ja raassi hügieeni põhimõtted selgitatakse looduslootunnil. Riigi ja rahva edasi- kestmiseks on tarvilik rahva arvu kas- vamine, sigivus. Normaalse perekon- na põhimõtete, elu edasiandmise ja eda- sikandmise viisidega kui ka kohustus- tega, mis on vanematel laste kohta ja olema peab, samuti kui kõikide tarbeko- haste abinõude selgitamine loodusevas- tuste nähtuste, abnormsuste, (suguhai- gused, alkohol, suitsetamine jne.), ära- hoidmiseks rahva tervisliste kui ka pe- rekondliste olukordade juures jääb jäl- legi looduslootundide ülesandeks. Ka riigimajanduse loodusliste tingimuste ja arenemisvõimaluste selgitamine kuu- lub siia. Ja kui lõppeks nõuame, et iga kodanik peaks oma kodumaad armas- tama ja kalliks pidama, kodumaad kaitsma ja end tema heaks ohverdama, ka siis on üheks tähtsamaks teguriks mis köidab meid kodumaaga, mis teeb meile kodumaa armsaks ja kalliks — kodumaa loodus! Mida enam meie tun- neme seda loodust, mida ligidam on see meile, seda rohkem oskame temast lugu pidada, seda kallim on ta meile, seda rohkem suudame näha temas väärtus- likku, seda kindlamini oleme seotud te- maga. Siis teame ka, et mitte kodumaa varandused ei seo meid kodumaaga ja ei too meid kodumaale võõrsilt tagasi, vaid need kodumaised elutingimused, milles meie lapsest saadik oleme kasva- nud ja millistele oleme orgaaniliselt ko- hanenud.

Rääkimata sellest, kuidas looduslu- gu viis elu ja elutingimuste mõistmisele, kuidas tema üldhariduslik väärtus sei- sab just looduse ja selle elunähtuste tundmaõppimises, kuidas tema on ilma-

vaate arendamisele (muidugi loodus- teaduslikule, mitte metafüüsilisele!) alu- seks, näeme et, looduslugu omab üldha- riduslikus koolis tõesti tsentraalse täht- susega koha ja kasvatuslikke sihte on tema kaudu võimalik kõigekülgselt saa- vutada.

Kuivõrt aga teatud õppeaine suudab kasvatuslikult õpilastesse mõjuda, see oleneb teadagi õppemeetodist ja õpetaja isikust.

Loodusloo käsitlusest töökooli põhi- mõtteil.

Koolitöö liigub praegu Euroopas ja ka meil üldiselt töökooli tähe all. Sageli peetakse aga töökooli printsiibi järgi töötamiseks sellast õpetust, mis kuidagi seotud on käte tegevusega ja liigutus- tega, s. t. tegevusega, kus õpilased toi- mivad õpetaja ettekirjutuste ja mää- ruste järgi — ainult. Sisult ei vasta sellane — tihti mehaaniline tegevus su- gugi töökooli põhimõtetele. Töökooli all tuleb mõista sellast õppetööd, kus õp- peained isetegevuse kaudu, mis õpilaste oma sisemisest tahtest ja huvist juhi- tud, omandatakse, isetegevuse kaudu, mida mõistus kannab ja mis mõistust arendab. Sellase õpetuse lõppsiht on: isetegevuse kaudu iseseisvusele! (Durch die Selbsttätigkeit zur Selbstständig- keit! — Frankforti reformkooli esinda- jate—Henze, Trupe, Klarmanni, Meyeri jne. — lipukiri).

Mis on tarvis vabaks isetegevus- seks?

Töötahet, tööoskust, tööõõmu!

Töötahet tekib siis, kui töötame omal algatusel, omal initsiatiivil ja omal vastutusel, vabalt. Iga töö, mis koolis ette kirjutatakse õpetaja poolt, mis pole õpi- laste eneste algatatud, ei tõsta töötahet. Sellane töö võib ju ka korralikult tehtud saada, kuid tema ei tõsta tööhoo- gu ega loo õpilastes uut tööõhinat, vai- mustust.

Tööoskus — ei tähenda mitte ainult vilumust ja nobedust, vaid otstarbeko- hast tööd ja küsimuste lahendamist, ka- vakindlat tööd, mitte juhuslikku koba- mist, uute paremate lahendusviiside leidmist, leidlikkust ja ka seda, et meie iseseisvalt oskame küsimuste lahenda- misele asuda ja teid ja juhatusi leida—

kas küll kirjanduse kaudu. Tööskust ei omandata seepärast kunagi tundide „pähe löömisega“, vaid *tundide läbitöötamisega*. Tööskus on alati aga ka veel seotud täpsuse ja korralikkusega.

Töörõõm — tekib siis, kui meie oma töö ja tegevusega *rahule* jääme. Tihti jäädakse oma tegevusega rahule, kui midagi kasulikku, tululikku on korda saadetud. Kool ja kasvatus peab aga inimsoo sinna viima, et nad ka *töetsimisest*, kas küll puht mõistuslikul või ka praktilisel alal, — oskaksid lugu pidada ja ka siin rahuldust leida tingimusi, kui tegevus, töö on *korda* läinud, kui ta *hästi* on korda läinud ja kui meie oleme temaga *omal jõul* hakkama saanud.

Töökool peab õpilasi sellasele elutegevusele ette valmistama.

Kuidas tuleks korraldada loodusõpetust vastavalt neile põhimõttele?

Et tõsta töötahet, tuleb koolis rohkem ruumi anda õpilaste eneste poolt algatatud küsimuste lahendamisele, juhatada, kuidas nad küsimuste lahendamisele peavad asuma ja missugust teed kaudu iseseisvalt küsimuste lahendamiseni jõudma.

Näit.*): Õpilane on leidnud mingisuguse looma pealuu ja toonud selle kooli. Küsib õpetajalt, et kelle pealuu see on. Hariliku õppeviisi (n. n. endise õppekooli tööviisi) kohaselt õpetaja vaatab veidi omaette, otsustab eneses teatud tunnuste kaudu, kelle pealuu see võis olla ja ütleb siis õpilasele. On selge, et see huvinatuke, mis õpilasel alul uue tundmatu asja vastu oli, peale selle kui vastus antud, kohe vaibub ja kaob. Mikspärast õpetaja arvas, et see jänese pealuu oli ja mitte koera, seda õpilane ei teadnud enne ega tea ka nüüd. Töökooli põhimõttele peavad aga õpilased õpetaja kaasabil ise otsustama, missuguse looma pealuu see võiks olla ja missugustel põhjustel. Kui pealuus üles otsida kõrvaaugud ja nendesse pista parajad pulgad, siis pulkade siht näitab meile, kuhu poole on pöördud kõrvaaugud; siit järeldus — missugune eluviis loomal, kuhu ta kõrva pöördud ha-

rilikult, miks? Põldjänesel ongi kõrva pöördud alati tahapoole. Miks? Õpilased leiavadki, milleks see tarvilik ja kuidas just need jänese, kes seljaga tagant paremini hädaohtu võivad kuulda, ka paremini end kaitsta suudavad ja need jänese (põldjänese) ka enamal arvul ellu võivad jääda, järelkult selles suunas jänese kohanevad ja niisuguste tunnustega (kõrvadega) jänese lõppeks välja arenevad, resp. järele jäävad. Kodujäneste kõrvaaugud selle vastu pole aga mitte nii kaugel seljastaha pöördud (võrreldakse kodujänese pealuuga). Edasi — vaadeldakse hambaid ja siit selgub, millest loom end toidab. Arvestades pealuu suurust ja eelpool saadud iseloomulikke tunnuseid — jõutakse otsusele, et leitud pealuu on põldjänese pealuu. Selle töö on õpilased teinud ise, ühtlasi on selgunud tee, kuidas küsimuse otsustamisele tulla, missugust ettevaatust on siin vaja jne. Ja on selge, et sellase töö järele on õpilased rahuldatud mitte selleks, et kunagi enam analoogilisel juhul pealuu tähele panna, vaid ümberpöörult — nad katsuvad igal uuel juhul iseseisvalt otsusele jõuda, kui juhtuvad kusagilt leidma tundmatu pealuu. Siin on saavutatud õieti kõik kolm iseseisva töö tingimust: tahe — oli alul ja kasvas, oskus — kuidas otsustada, tuli juure või täienes ja otsustamine, mis korda läks, valmistab rahuldust ja rõõmu.

Hariliku õppeviisi juures katsete korraldamisel õpetaja ise korraldab vastavad katsevahendid, proovib järele riistad, kas nad korras, et katse ei äparduks. Töökooli põhimõttele tuleb õpilastel enestel katse käik ja korraldus algusest lõpuni läbi viia, nad peavad ise võtma osa vahendite valikust, riistad järele proovima jne. Siin just omandataksegi töötamise oskus, korralikkus, distsipliin ja õpitakse arvestama katse tingimusi ning nende täpsat täitmist. Ühtlasi töötades omandatakse ka vajalised teoreetilised teadmused. Õpetajal ei tuleks seepärast mitte hirmu tunda, kui ta tundi minnes ja *elektrikellast* seletades äkki leiab, et kell on rikkes; siin ongi parem õpilastel enestel (muidugi vastavate eelteadmune varal!) lasta viga üles leida ja kell korda seada ja parandada. Seda tegevust on neil elus

*) Näide on võetud raamatust: Grupe: Natur und Naturlehre, lhk. 77.

tarvis ja teoreetilistest teadmustest hoolimata ei saa suur hulk inimesi selle ülesandega ise hakkama. Kui nad aga kord selle plaanikindla veaotsimise (alul kõik vajalised osad: elektri patarei (element), juhed ja kell ise läbi proovida; on läbi teinud ja selgusel on, kuidas tuleb viga otsida ja kuidas teda parandada; samuti kui neil katseliselt on selge, kuidas saab elektri voolu tekitada ja edasi juhtida, siis on nad omandanud mitte ainult teatud hulga teoreetilisi teadmusi, vaid nad oskavad neid ka kasutada.

Kooli akvaar on üks tähtsaim õppevahend elava looduse vaatlemiseks klassis. Tema korrashoid on aga väga keeruline ja raske asi. Kui teha see õpilastele ülesandeks, kätte juhatades neile vastavad tegevused, siis muutub nende töö varssi mehaaniliseks ja kaob huvigi kõige selle sisseseade vastu. Selle vastu tuleks aga akvaari täitmise ühiselt kogu klassiga iseseisva töötunnina ette võtta; siin selguks rida ülesandeid, milliseid tarvis silmas pida, et elu vees arene da võiks. Kõigepealt akvaari (-klaasi) puhastamine mullakihi + liiva põhja asetamine nii, et vesi sogaseks ei muutuks, kui teda peale valada; taimede sisse istutamine (kas enne või pärast vee valamist?); nende tihedus akvaaris? Vee valamine nii, et ta jääks selgeks ja ei kisuks taimi põhjast üles; jooksva vee akvaari valmistamine (jõetaimede tarvis); missuguseid loomi, kui palju ja kuidas akvaari asetada? Millega neid toita? Kui tihti toitu uanda? Kuidas hoida kalade tarvis talveks toitu (vihmusse) tagavaraks alal? Kuidas hoida akvaari tolmu eest? Kuidas varustada vett õhuga ja milleks see tarvilik? — Rida küsimusi, millele õpilased ise akvaari korraldusel tulevad ja mille nad ka ise (võimalik ainult õpetaja kaasabi!) lahendavad. Just analoogilised küsimused tulevad lahendada aga ka igapäevases elus. Ja kui ollakse harjunud niisuguse küsimuste lahendamisega, siis ei jäeta neid ka elus nii kergesti lahtisteks. On niiviisi akvaar korda seatud, siis on ka kõigil õpilastel selge, mis suunas tuleb teda korras hoida ja kuidas seda teha. Ka omavad vaatlused pärast seda märksa suurema huvi.

Need näited olid toodud selleks, et selgitada, kuidas on võimalik küsimuste käsitlemisele asuda, õpilaste eneste huvi ja algatusvõimet kasutades, ühtlasi aga ka õpilasi mitmekülgselt iseseisvalt tööle rakendades. Ja see ongi töökooli põhimõttelt tähtis.

Siit selgub ka vahe töökooli ja endise õppekooli vahel: *Õppekoolis* esitati küsimusi õpetajalt enamasti järelekatsumise või eksamineerimise mõttes. Küsimustele anti õpilaste poolt vastused — kiirelt, aga ka järelekaalumatu, tihti huupi ja hea õnne peale. Tund oli rahulik, vaikne ja „korralik.“ Kui küsimus vastatud, oli ta ka enamasti unustatud ja tema vastu huvi kadunud. Õpilaskonnas valitses passiivsus. Mõtteid anti edasi kas korrates õpetaja sõnu (sest seda enamasti nõuti!) või jälle päheõpitud raamatu teksti, igatahes valitses koolitöös jutustus. *Töökoolis* praegu aga tekivad küsimused nii õpilasis kui ka õpetajas, ja neile otsitakse ühiselt lahendusi ja lahendusviise. Siin ei ole aset õpitud jutustusele, kuidas üks õpilastest tundi vastab, vaid tund on *ühistegevus*, on täis eluvust ja tegevust, aktiivsust ja huvi. Teadagi valitseb ka siin teatud kord tegevuses ja mõtete vahetuses, kuid hoopis teises vaimus: mitte enam passiivne melanhoolia, vaid erk pakitsev mõttetegevus, või jällegi hoolas töötamine, katsetamine jne. Siin ei ole aega pikakadeks jutustusteks, vaid *läbitöötatud* küsimused ja *järeleproovitud* tõsiasjad märgitakse kokkuvõtlikult aruandena töövihku peale selle, kui ollakse jõutud ühisele üldisele seisukohale.

Õppekoolis olid õpperaamat ja õpetaja jutustus esikohal, töökoolis — õpilaste isetegevus looduseobjektide kallal vaatluste ja katsete kaudu, *töö otsimine*, mitte tõdede kordamine. Õpetaja on siin õpilaste keskel, ta ei tungi kaugele ette, kuigi ta *juhhib nägematult* õpilaste tööd ja tegevust. Mõistagi, et siin õpetaja peab olema palju osavam ja palju mitmekesisem ning painduvam, kui endine tunni ettejutustaja ja küsija. Raamatul on aga loodusloo õpetusel hoopis erilised ülesanded (Neist eraldi teisel kohal).

Enne oli loodusloos tähtis aine (materjali) rohkus. Hea õpetaja püüdis

võimalikult paksu õpperaamatut tarvitada ja püüdis siiagi veel omalt poolt lisa anda. Praegu on õppekavad endisega võrreldes märksa lühenenud ja algkoolide n.n. raamkavad esitavad materjali, millest õpetaja tarbekohase oma kooli jaoks peab välja valima; seega polegi enam *kindlat üldist loodusloo kava algkoolis. Tähtis pole enam aine hulk, vaid aine käsitus*: mitte see, kas meie kõik kodumaa koduloomad ja taimed läbi võtame, vaid see, *kuidas* me nad läbi võtame. „Nicht mehr Wissen, sondern besseres Wissen!“ (M. Verworn).

Enne pidi õpilane hästi loodusloo õpperaamatut tundma. Ja ta teadis teda tunniks ja eksamik, lõi tihti paljugi lehekülgi pähe, et numbrit saada, unustas aga selle hiljem, sest loodust ennast tundma ju ei õpitud. Praegu on loodusloo tunni ülesanne *looduse elava raamatu lugema õpetamine ja lugema õppimine*. Ja kuna loodus on otsatu, siis on selge, et keegi seda tervena üle vaadata ei suuda, ja seepärast tuleb leppida ainult piiratud alaga, ligema ümbruse ja *kodumaa loodus*ega. Ennem alati looduse tundmaõppimist lõvide, tiigrite, ninasarvikute ja krokodillide kirjeldusega, praegust loodusloo õpetust aga tuleb alata kõige igapäevasemate, ligemate, lastele enam tuntuimate ja kättesaadavamate objektide käsitluse kaudu, nagu koduloomad, toaja aiataimed. Endise raamatulise õppimise asemele asub töökoolis *vaatlus ja katse*. Kuna õppekoolis kõik looduslooline õppetegevus analoogiliselt teistele õppeainetele oli koondatud harilikku klassi, on nüüd loodusloo klass muutunud *töötoaks*, kus enam kallakute koolilaudadega läbi ei saa. Katseline töö loodusloos tarvitab *looduslooklassi vastava sisseseadega* (töölauad kappidega, lahtised pingid või toolid, tarvisminevad

töövahendid, aparaadid ja riistad vaatluste ja katsete korraldamiseks, akvaar, terraar, insektaar, taimede kasvatamise vahendid, füüsika ja keemia riistad ja ained, mineraalide kogud, kollektsoonid, tabelid, pildid, projektsiooni aparaat jne.). Kuid ka sellaselt varustatud tööklassis saab teha ainult osa tööst. Siit tuleb siirduda kooli aeda, õue, põllule, metsa, tiigi ja jõe ääre jne. vaatlusi ja tähelpanekuid tegema ning loodust ennast vastavas olukorras tundma õppima. Seega omavad loodusloolises õppetöös erilise tähtsuse *õpikäigud, ekskursioonid*. *)

Tuleb lõppeks tähendada, et suur hulk õpetajaid, kes tulnud endisest koolist, kes on pikema või lühema aja jooksul looduslooõpetamises raamatulist käsitlust tarvitanud ja sellega ära harjunud, ei suuda töökooli nõudeid enne täita, kuni nad vaevaks pole võtnud arendada enestele suuremat ja avaramat loodusteaduslikku silmaringi ja omandada korralikumat looduse tundmist, kuni nad ise oma kooliümbruse loodust pole põhjalikumalt läbi uurinud ja soetanud endile sellest üksikasjalisemat ülevaadet. *Iga loodusloo õpetaja olgu ka ise looduse uurija!* Peale aine valdamise peab loodusloo õpetaja saama *induktiivselt ja kausaalselt mõtlejaks inimeseks*. Kuni ta seda ise ei ole, ei suuda ta ka õpilasi kunagi viia korraliku loodusliste nähtuste analüüsini ega nende nähtuste põhjuste leidmiseni. Just selles mõttes on igal loodusloo õpetajal enese kallal eriti suur töö korda saata. Seda tööd ei saa mõne päevaga või nädalaga kusagil kursustel korda saata. See võtab aega ja nõuab õpetajalt püsivust ja sihikindlust.

*) Vaatluse, katsete ja ekskursioonide kohta vaata minu kirjutised samas ajakirjas nr. 11—12., 1926. ja nr. 1. — 1927.

Kirjanduse arvustusi.

Mag. Albert Borkvell

Matemaatilise analüüsi põhimõtted ja rakendused.

„Looduse“ kirjastus. 216 lhk.

Hind 440 mk.

Dr. E. Krahn.

Raamatust jääb väliselt meeldiv mulje. Paber, trükk ja joonistuste reproduktsioonid on head.

Nagu eessõnast näha, on raamatu esimene kolmandik määratud keskkooli humanitaarharule, esimesed $\frac{2}{3}$ reaalarule ja tehnikagümnaasiumile ja raamat terves ulatuses tehnikumile ja kõrgemale sõjakoolile. Keskkooli humanitaarharus saab selle raamatu aga vaevalt tarvitusele võtta, sest ei saa ju õpilastelt nõuda kõrgehinnalise raamatu ostmist, millest tarvitatakse ainult väikest osa.

Raamat käsitleb peajasjalikult ühe muutuja funktsioonide differentsiaalja integraalarvutust, millele on lisatud mõni lehekülge mitme muutuja funktsioonide differentsimisest ja lühike peatükk differentsiaalvõrranditest.

Suur arv (94) joonistusi, näiteid ja ülesandeid on kahtlemata raamatu heaks omaduseks ja hõlbustab põhjalikku tutvumist ainega. Ühendus analüüsi geomeetriliste rakendustega on algusest saadik silmas peetud ja kergendab lugemist.

Geomeetrilise kujutise abiksvõtmise ja rakenduste allakriipsutamise kõrval ei tohi aga unustada matemaatika tähtsamat nõuet — täpsust. Kahjuks ei ole seda aga mag. A. Borkvelli „Matemaatilises analüüsis“ alati leida. Põhjanevad mõisted on segaselt ja kohati lausa valesti seletatud ja defineeritud. Sellest mõned näited.

Leheküljel 29 on antud tuletise definitsioon järgmiselt: „Kui vahed Δx ja Δy saavad väga väikesteks, kui nad lõpmata kahanevad, siis nimetatakse seda piirväärtust, millele läheneb vahede jagatis, differentsiaaljagatiseks ja tähistatakse sümboolselt

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{dy}{dx}$$

kus sümboleid dx ja dy nimetatakse differentsiaalideks

dx = argumendi differentsiaal,
 dy = funktsiooni differentsiaal.

Funktsiooni ja argumendi differentsiaalide jagatis on differentsiaaljagatis.“

Mida tähendavad sõnad „väga väikesteks“? Kas on 0,0001 väga väike, või mitte? Samad sõnad leiduvad raamatus ka veel mitmel teisel kohal. Mõnikord „väga väike“ on kirjutatud sinna, kus peab seisma „kui tahes väike“.

Edasi esinevad definitsioonis sõnad „lõpmata kahanevad“. Peaks arvama, et nende sõnadega on tahetud öelda, et Δx ja Δy kulgevad kahanedes kõiki positiivseid väärtusi, mis on vähemad kui kaks vastavalt antud arvu. Sel korral ei ole aga mõtet lisada erilise tingimusena, et nad saaksid „väga väikesteks“, sest nad saavad sel korral nii kui nii väiksemateks kui mistahes antud positiivne arv. Nii jääbki arusaamatuks, mida tähendab definitsiooni algus kuni teise komani.

Kõne all olevas definitsioonis ei räägita edasi midagi sellest, et tuletise eelduseks on piirväärtuse ühene olemasolu.

Vaatleme nüüd lähemalt ütelist „kus sümboleid dx ja dy nimetatakse differentsiaalideks“. Ühe mõiste, differentsiaaljagatise, jaoks on tarvitusele võetud sümbol $\frac{dy}{dx}$. Selle sümboli osa-

dele antakse nüüd nimetus „differentsiaal“ ja räägitakse nagu iseenesest mõistetavast asjast, et need sümboli osad ise on mingisuguste mõistete sümbolitiks. Aga missuguste mõistete sümbolitiks — jääb ütlemata. Mõistlikult toimides antakse mõistele nimetus ja määratakse temale sümbol, aga ei looda sümboli jaoks nime, mainimata mõistet, mille jaoks ta loodud ja üldiselt tarvitusel.

Edasi järgneb: „funktsiooni ja argumendi differentsiaalide jagatis on differentsiaaljagatis“. Mis õigustab

siin vaadelda sümbolit $\frac{dy}{dx}$ kui jaga-

tist? Kui differentsiaaljagatise ehk tuletise mõiste ja sümbol ning samuti dif-

ferentsi mõiste ja sümbol on määratud, siis võib ja peab tõestama, et tuletit võrdub differentsiaalide jagatiseaga. Alles siis me oleme õigustatud vaatlema tuletise sümbolit kui differentsiaalide sümbolite jagu. Milgi tingimusel ei või aga tsiteeritud lauset maksvaks pidada ilma tõestuseta, iseäranis siin, kus differentsiaali mõistest pole juttugi olnud.

Kaks lehekülge edasi leiame praegu nimetatud tuletise omaduse põhjal kirjutatud valemi $dy = f'(x)dx$, mis aga ikka veel differentsiaali mõistet ei määrata (sest meie ei tea ikka veel, mida dx tähendab), ja lhk. 32. aluses seisab siis, et „differentsiaal on lõpmata kahanev“ suurus, mis annab päris vale kujutelmale differentsiaalile.

Differentsiaali tarvitatakse raamatunii määramatu kui määratud integraali mõiste selgitamisel, nii et selle tõttu ka need mõisted jäävad lugejale tumedateks.

Lhk. 31 leiame:

$$\frac{dy}{dx} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{f(x + \Delta x) - f(x)}{\Delta x},$$

mis on maksev iga vabalt võetud x -i väärtuse juures, kui funktsioon on igas punktis ainult pidev“. See ei ole aga õige, sest iga pidev funktsioon ei ole differentsuv, mille lihtsa näitena võib tuua funktsiooni $y = x \sin \frac{1}{x}$, mis $x=0$ juures küll pidev, aga mitte differentsuv. Tsiteeritud lauset ei tunnista ka autor ise õigeks, nagu järgmise lehekülje lõpust näha.

Lhk. 32 seisab: „Mõlemad piirväärtused, olgu Δx positiivne või negatiivne, on üldiselt ikka üks ja sama $f'(x)$, kui ainult funktsioon teatud x -i väärtuse juures on pidev“. See väide ei ole õige ja järgnevad valemid ei tõesta teda ka mitte. Vastunäitena võib tuua pideva funktsiooni, mille parempoolne ja pahempoolne tuletis punktis x üksteisest erinevad.

Märkide $\rightarrow$ ja $\leftarrow$ tarvitamisel teeb autor lhk. 25 ja 26 kindlat vahet, tarvitab edaspidi raamatus aga ainult märki $\rightarrow$. Kas tuleb sellest märgist nüüd autori poolt seletatud mõttes aru saada, või selles mõttes, nagu ta muidu matemaatilises kirjanduses viisiks on saanud?

Vist küll viimases. Lugejale, kes teisi analüüsi õpperaamatuid ei tunne, toob siin antud seletus ainult segadust.

Vale kujutisele võib veel selle raamatu mõnigi koht viia, nagu näiteks lhk. 13. funktsioonide skeem, millest tahtmata jääb mulje, nagu peaks ta esitama kõike funktsioone.

Lhk. 18. antud piiri definitsioon on ebamäärane. Üksikasjaline arutus viiks liiga kaugele ja iga analüüsi tundja näeb ju kohe siin esinevaid ebatäpsusi.

Antud näidetest jätkub vist.

—o—

M. Nurmik *

Viies lugemik.

Ühtluskooli VI õppeaasta. Tallinna Eesti Kirjastusühisus, 1925. VIII+264 lhk. Hind ?

R. Reiman.

M. Nurmiku *Viies lugemik* on ilukirjanduslik lugemik, kuna *Neljas lugemik* kuulus üldlugemikkude tüüpi, sellega ehitatud teisele printsiibile. Autor piiritleb oma raamatu ülesandeid eessõnas järgmiselt:

„Kuid kuipalju on vaja siiski klassis käsitatavast kirjandusest lugemikku võtta? Viimase ülesanne ei ole õieti mitte kõiki klassis kõne alla tulevaid teoseid mahutada, vaid see oleks ainult minimaal-nõuete ulatuses. Seega oleks käesolev lugemik kõigepäält *luuletuste antoloogia, valmik*. Teiseks annab ta igast proosakirjanikust lühikese iseloomustava palakese, ja neist, kelle elukäiguga lähemalt tuleb tutvuneda, võimalikult ka lühemaid *autobiograafilisi teoseid*. Kolmandaks, raamatusse paigutatud kirjanduslikud vested, esseed üksikute kirjanikkude üle, tahavad ühes eelmainitud autobiograafiliste palakestega viia õpilase intiimsesse vahekorda kirjaniku isikuga, et selle kaudu võimaldada tema teoste sügavamalt mõistmist. Autorite pikema ulatusega teosed, mis õppekava on märkinud kõrgemas algkoolis käsitamiseks, on soovitatavad algteostena lugeda.“

Sellega on käesolev lugemik juba autori järgi mitte käsiraamat, vaid kitsama ulatusega *saateraamat* emakeeleõpetusel VI õppeaastal.

Mis pakub lugemik saateraamatuna VI õppeaastale 1. materjali valikuga ja 2. esitamisviisiga?

Autor jagab raamatu 5 ossa + lisa: 1. Ilo, 2. Häitsememehed, 3. Muiged, 4.

Muinasmaailt, 5. Eesti päev, lisa E. Raudsepa *Kunsti ja kirjanduse paremaks tundmiseks*. Selles jaotuses ei ole kindlat aluspõhimõtet, mille tõttu materjal tundub sidemeta, laialipillatuna, et väga hästi võime töid ühest jaost teise ümber paigutada, näit. 1. ja 5. jao võib tervelt 2-se panna.

Samuti tunduvad väga ebamäärasena autori valiku-põhimõtted. Esteetiliste ja pedagoogiliste taotluste vahel näeme alatasa maitsetuid ja kahtlasi isiklikke huviavaldusi, mis teeb raamatu äärmiselt ebauhtlaseks: hea kõrval võib meid igal sammul halb, vahel päris kõlbamatu kohata.

Ilukirjanduslikke palu on tervelt 53-lt autorilt: 42-lt eesti ja 11-lt võõralt. Ma ei poolda sellast autorite arvu: VI õppeaastal tahaksime ikkagi näha tähtsamaid nooruspäraseid teoseid seotuna autori isikuga, mis aga niisuguse hulga puhul võimatu. Autori valikus on nimesid nagu: Aun, Jaik, Kamsen, Mann-teufel, Oengo-Johanson, Piirikivi, Pöögelman, Saar j. t., mille tõttu palju ebakunstilist. Teiseks ei ole alati arvestatud VI õppeaasta vaimlist arengut: on töid, mis võiksid pigemini kuuluda nooremaile õppeaastale; teiselt poolt on töid, mis kindlasti üle jõu õpilasile.

Autori *esitamiseviis* on vastuvõetav luuletuste ja osa lühikeste proosapalade ning biograafiate juures. Viimaseist on mõni päris hea. Kuid pikemate proosatööde katked ei ütle midagi oma juhuslikkuse tõttu teoste lugemise kaaskaski.

1. osa — *Ilo* — sisaldab 8 luuletust ja 6 proosapala. Luuletused on enam-vähem vastuvõetavad. Proosast tundub ebaselgena Quido „Andekas poiss“ kirjaoskamatu poisi sellaste kunstiunistustega. Jaigi „Päike külaliseks“ on segane fraasitus: „Ütle, päike, ütle, mis saab pärast surma meist?“ — „Suureks kasvad, tiivad kandvad, lendad seda-teist“ j. n. e. Kalda „Finis poe-sios!“ elamus on VI õppeaastale täiesti üle jõu.

2. osa — *Häitsme-mehed* — sisaldab 60 luuletust ja 29 proosapala. Mõnest luuletajast on võetud liiga ühekülgselt ja koguni kehvemaid, nii A. Reinvald, A. Haava, G. Suits, eriti aga Juhan

Liiv. Mõnedki luuletused on hoopis luuletud ja abitud stiililt. Näit. Koidula „Laulu sisu“:

Su hõlm on lahti, sinna heidan
mu väsind pää su jalgilla...
Sa tõele annud eluriide,
mull' lusti ehtind tõega,
ei sinu mälestuse liide
mind veel ei jätnud üksinda.

Sama Kuhlbari „Kalevite kalmul“:

Sulevid ja ausad Alevid,
Olevid ja kanged Kalevid
pilvepinnal pidu peavad,
vägipulka vahvast' veavad.

Kunderi „Eesti mäel“:

Kui kasvad, poeg, siis püüa,
et pühaks pead see maa!
Sest ta on hää ja ilus
kui Eeden ilmalla!

Vormitu laialivalguv on Enno „Jutluse aegu“. Luuletud on tõlked: Auni „Porilaste mars.“, Malmi „Belsatsar“ ja Linnutaja „Niglas“. Sisuvaesed on Mannteufeli „Õhtulauluke“, Reinvaldi „Jälle jõudnud“, Auni „Koduta“, Kuhlbari „Uute aegade väraval“ j. t. Üle jõu VI õppeaastale oma elamusilt on Kreutzwaldi „Mu laul“, Alle „Talve õhtul“, Suitsu „Soolaugastel“, Jakob Liiva „Vaimude org“ (miskipärast esialgsel kujul).

Proosast saame tarvitada aga vähe-seid: Juhan Liiva „Esimesed kirjanikutundmused“, Vilde „Kupja-Kaarli ad-justaadid“, „Sõber“, Tammsaare „Poiss ja liblik“, Aho „Mihklikuu suvi“. Ülejäänud proosapalad on ses osas õnnetu oma valikult, ebakohased sisu- ja stiilikehvuselt. Näit. Jaigi „Jaaniöö“ oma sisutuse ja fantaasia labasusega. „Kaugel Saaremal tõusis Kaaliaugust taeva poole üles määratu tulesammas, ja Tori põrgu suul mängisid kuradikutsikad jne.“

Juhan Liiva „Haige“, Mändmetsa „Pulmalipp“ on kohasemad nooremaile õppeaastale. Pikemate tööde juhuslikkudel katketel pole iseseisvat väärtust; teoste kätteammisel on nad aga tarbetud. Täitsa asjatud on katked: Kivika „Maajagamine“, Lutsu „Soo“, Tuglase „Torgla põleb“, Juhan Liiva „Käkimäe kägu“, Petersoni „Kajumäe Madis“ (poolik käärilõige pealegi) ja Redik Soare „Kõlli Juula perekond“ (eriti räpane sisult ja lohakas stiililt) ning „Kiige all“ (vastikute ja tooreste stsee-

nidega). Sellega ei paku proosa osa meie nooruspärasest ilukirjandusest suuremat midagi.

Peale luuletuste selle osa kandvamad tööd on biograafiad ja autobiograafilised tööd. Neist on õnnestunud „Vana tuuletallaja“, „Laanemäe Mann“, „Käkimäe kägu“ ja „Eduard Vilde“ (viimases tuuakse miskipärast mõiste „realism“). Teised aga on kehvemad. „Viljandi laulik“ on abstraktne ja liiga ülistav, paiguti segavalt kõrvalekalduv:

„Hiljem, iseäranis sagedasti uuemas luules, kui keegi luuletaja oma lauludele lihtsat, kõlavat ja südamlikku tooni tahab anda, valib ta laulukeeleks alati lõuna-eesti keelemurde.“

„Ado Reinvald“ upub subjektiivsesse meeleolutsemisse, mõnikord eksideski:

„Viljandimaa on Eestile palju laulikuid annud. Seal on taevas kõige sinisem, metsad kõige rohelisemad, loodus alati naerunäol (!).“ „14-aastasena pidi Ado jätma kõik unistused suuremast haridusest ja hakkama võõraid teenima lihtsulasena põllutöös (?).“

„Mihkel Veske“ on samuti meeleolutsev ja ebakindel. „Juhan Kundera“ tema „Kroonu onu“ on halb: biograafia kuiv, abstraktne, „Kroonu onu“ paarirealine ümberjutustus ebatäppis, Abrami kiitlussteen selle vahel imelik. „Jakob Pärn“ algab novelli „Oma tuba, oma luba“ ümberjutustusega, millele liitub kuiv kirjaniku elusündmuste loetelu. „Eduard Bornhöhe“ jätab kirjaniku-isiku täiesti kahvatuks. Viimase kahe elulood on ilma töönaideteta. Ei pääse mõjule sel kujul „Vabaduse laulik A. Petöfi.“ Kirjutis „Eesti uuemad kirjanikud“ on algkooli õpilasile täiesti kõlbmatu. Ta koosneb autorite (26!) ja teoste loetelust ning paarirealistest abstraktseist targutlusist nende puhul, mis sagedasti segased ja laialivalguvad puhtsubjektiivsed fraasitud. Näiteid:

„Nüüd nimetame veel lennul mitmeid jutukirjanikke, keda kui paremaid lugemiseks võime soovitada. Ometi ei või siin nende juures kauemaks peatada, sest nad on veel liialt tänapäeva kirjanikud ja loovad edasi, nii et neist veel vara oleks ajalugu teha.“ „Seni nimetatud kirjamehed olid kõik ladusad jutukirjanikud. Enamasti kõik realistid, see tähendab: lähema tõsielu kujutajad (?).“ „Siis oli pääsnud luuletama Ernst Enno (sünd. 1875), kes hinge varjatumaid aimdusi ja meeolu värinaid püüdis lauludeks luua.

Kuigi tema lauludes leidus palju täiesti häid ja kristallseid teri, muutus see ikka veel sagedasti uduseks ja ebamääraseks ja takistas luuletajat (?).“ „Neile seltsis veel Friedbert Tuglas, kes nii mõnegi karmi jutustuse ja teose on loonud, milledes enamasti kõigis mingisugust teise maailma hingeõhku, natuke õudust või natuke üliloomulikku, müstilist värvingut juures tundub olevat.“

Kirjutis on täiesti kavatu: „Noor-Eesti“ järku on paigutatud näit. Jakob Liiv, J. Tamm, Sööt, Tammsaare jälle ettepoole. „Paremata“ kirjanikkudena on toodud näit. Redik Soar, J. Jaik. Vallaku, Oksa, Gailiti, Semperi, Rumori j.t. esitlemine on tarbetu: algkooliõpilane neid ei saa lugeda.

3. osa — *Muiged* — toob 8 humoristlikku pala, millest oleks vastuvõetav ainult Lutsu „Kapsapää“, kui see poleks nii poolik katke. Muu on kõlbmatu. Kreutzwaldi „Reinuvader ja Mesikäpp“ on oma toore, parastava petmisega ebakohane, Latiku „Teejuht“ väheütlev, kohasem nooremaile õppeaastale. Ülejäänud kuuluvad labaste vestete ja jantide valda (104, 106—108). Eriti labane, toores ja paiguti otse rumal on Lutsu „Tuhanda-aastane maadam ja Läänemere poisike.“

„Maadam söi, jõi ja magas palju, tülitses vahel oma sääduslikkude ja mittesääduslikkude meestega... Maadami lapsevoodi ümber kogunes suur trobikond kuulsaid arste, üks targem kui teine. Sinna tulid kuulsad terapidid, farmatsöidid, kirurgid, gúnakoogid, oftalmoloogid, sotsioloogid jne. ja ikka oli üks targem kui teine... Keset askeldust, kus mees ei näinud ega kuulnud enam meest, kõlas maadami poolt äkki üks mürts. Sotsioloog pidas selle ajamärgiks ja luges ruttu terve päätüki Marxist, mis kõlas otsegu hingepalve elust lahkunu eest. Siis kõlas kõva pauk, mis terapöidi maadami juurest eemale paiskas, nagu korgi õllepudeli eest ja sundis teisedki arstid kokkunult taganema — üsna ootamata oli maadam kaheteistkümnne ilma poisiga maha saanud.“

4. osa — *Muinasmaalt* — sisaldab 4 muinasjuttu. Neist „Vaeslapse käsi-kivi“ ja „Muinasjutt valge ussi kroonist“ on III või IV õppeaastale kohased. Katke „Väehulkade tee“ on ebaselge niisugusena, siis liiga verine ja vastik oma ilmavallutamise ideega:

„Nüüd võin rahulikult hauda minna, olen saavutanud selle, kuhu olen püüdnud. Minu on kogu maailm. Kõik maailma rahvad on minu kangelasrahva maksumaksjad.“

5. osa — *Eesti päev* — koosneb 18 luuletusest ja 2 proosapalast. Luuletustest on kehvad: Pöögelmanni „Raiun kui rauda“, Veske „Laske lipud lehvineda!“ ja eriti Jaigi „Eesti päev“ — põhjalikult luuletu fraasitus Ü. E. Noorsoo Ühenduse V aastapäevaks:

Ent kuni püsib rahval julgust, tööd —
ei sure lootus, üle raske aja
see võidule viib tema pärast mureööd,
kord päike külastab ka tema maja,
kui tad ei murra külmad tormitsevad,
siis tedagi kord ootab õitsekevad.

Väheütleb on Haava „Eesti kodu“, puudulik rütmilt. Jakobsoni „Mull' lapselõpves rääkis“, Reinvaldi „Üles“, Kuhlbarši „Eestimaa mu isamaa“, Suit-su „Noored sepad“ j. t. tulevad käsitusel juba nooremail õppeaastail. Proosapaladest on Oengo-Johansonini „Isamaa“ ajalehe-joonealune, mitte lugemikupala. Üldse see osa ei põhjenda oma pealkirja *Eesti päev*: 2. osa sisaldab täitsa samalaadilisi patriootilisi luuletusi.

Raamatu lõppakordiks on sattunud nähtavasti sõbramehelikult Oengo-Johansonini tehtud „Hümn mu vanale koolile“:

Ma härdalt meelisklen teid, aateli-
sed mehed,
me nooruspäevi sihinäitjal teel,
et täituks teie nimedega kiituslehed
ja antaks au te raskel, kuldsel töö! jne.

E. Raudsepa kirjutis *Kirjanduse ja kunsti paremaks tundmiseks* on määratud muidugi õpilasile. Kuid ta on abstraktne, mõttearendusilt ja definitsioonidelt paiguti ebaselge, laialivalgub ja kaheldavgi.

Peatükis „Kunsti ja kirjanduse eritlemine“ jaotab autor kirjanduse *kujutuslikuks ja liitriks* järgmise „selgitusega“:

„Seal, kus kaaluvalt ja teadlikult pilt pildi järele üksteise juure liidetakse, kus jutustatakse ja kujundatakse, saabub arenev, enamasti pikema kestvusega n.n. *kujutuslik* kirjandus; seal, kus tundmused järsku sise-mise pakitsuse sunnil esile puhkevad, saame *liitriks* kirjanduse.“

Peatükis „Kujutuslik kirjandus“ upub lõplikult sõnadesse mõistete „eepiline“ ja „dramaatiline“ selgitus:

„Noh, jutte me juba tunneme hea hulga ja ka näitemänge vist nii mõnegi. Ning kui nende kohta peaksime vastust andma, mis neil kummalgi peamiseks tundemärgiks on, mille poolest nad üksteisest ja muust kirjandusest erinevad, siis ei leia me vist küll midagi sobivamat sellest seletusest, et igas jutus kirjanik meile pajatab kas otsekohe enese nimel (Juhan Liivi „Esimesed kirjaniku-tundmused“) kõiksugustest sündmustest ja nähtustest, mis tema enesega või ka teistega tema ümbruses on juhtunud, või ta ei sega küll enese isikut jutu sisse kuid kõik ümbruse ja olude kirjeldused, jututegelaste salajasemad mõtted ja tundmused saavad jutustatud ikkagi kirjaniku vaatekohast, kuna ainult ajuti tuuakse muutmata sisse tegelaste eneste kõnelusi selleks, et tegelaskujusid elustada (näit. Ed. Vilde „Mahtra sõda“). See on *eepiline*, jutustav kirjandus. Samuti on meil varsi selge, et näitemängu tähtsamaks tundemärgiks on see, et kirjanik mitte ühtki sõna enda poolt jutukäigusse vahele ei poeta, vaid ainult oma teose tegelastel laseb kõnelda; ja need peavad siis lugejale oma kõneluste varal oma iseloomudest selge pildi looma, teose peamõtet kandma ja lahendama. Ja nimetatakse seda liiki loomingu *dramaatiliseks*.“

Samuti ebakindel on tragöödia ja komöödia selgitus. „Kalevipoeg“ loetakse esmalt rahvaeeposeks, pärast aga võetakse see tagasi. Romaani puhul kõneldakse Tuglase „Felix Ormussonist“ hingeelulise romaanina.

Peatükis „Lüüriline luule“ eksib autor tõesti „lüürikasse“:

„Ja nüüd on kord käes lüürikule, inimvaimu kaunimale õiele, siin oma õrnu nupukesti mõistuse kohmaka operatsiooninoa alla anda. Ta teeb seda üsna alandlikult, nagu ilusale lillele see ka täiesti kohane on. Temal ei ole palju järsult erinevaid liigitlusi; kõige enam, mis tema kohta ütelda võib, on see, et ta on kord kurblik ehk elegiline, kord ülev ja ülistav ehk paatoslik (ood), kord hinges-tatud ehk religioosne (?), siis jälle õrn ehk armutundeline (?), kord mõtterikas nagu tõsine filosoofia, ja ainult vahest paari reaga salvav ja sapiline (epigramm) või lõbusalt muigav (nalja- ning pilkelaul). Kuid enamasti alati püüab ta meis tundmusi äratada, ja talle õnnestubki see enamail kordadel, sest

ta on nii peen ning tihe ja ka nii särav (!), nagu võib olla tuli, mis puust(?) leegitseb.“

Prosoodia osa on hoopis puudulik. Näit. rütmi selgitus:

„Ka harilikul, jutustava kirjanduse lausel, on oma rütm, tugevamate ja nõrgemate (?) sõnasilpide tõusev ja vajuv (?) lainetamine. Kuid luulekeel oskab seda lainetamist nõnda tarvitada, et see täielise muusikalise kokkukõla sünnitab, ja meie ses kindlaid seadusi tähele võime panna. Esimene seadus käib niimoodi: kui luuletus mingisuguse ühe rütmiga on alustatud, siis peab seda rütmi (või veeret) lõpuni pidama. Ja neid rütme ehk veereid on viis liiki: 1. Troheuse veere...“ jne.

Ebakindel, segipaisatud on ka stiilistika osa lõppeks.

Üldse see osa jätab halva mulje. Segasuste ja ebatäpsuste tõttu ei või teda õpilastele kätte juhatada.

Tarvitamiseks kõlblikku jääb sellega lugemikust luuletusi ja mõni biograafia.

Nurmiku *Viienda lugemiku* keeleline külg ei ole parem *Neljanda lugemiku* omast. Näiteid:

1. *Stiil ja süntaks.* a) *Germanisme:* saksapärase sõnajärjestus predikaadiga lause lõpus; abisõnade rohkuse—läbielismised pro elamused (255), ettekujutus pro kujutus (64), koht nägi välja (29), harjusin ära ümbruskonnaga (13) j.t.; saavad jutustatud (253) j.t. b) *Kongruents:* ilmus kolm kuningat ja ilmusid neli aastaaega (11), vestis lugusid suurest kuningas Apollooniusest (34), palus venna Jaani käest leiba (66) j.t. d) *Objekt:* pidas räpased laadapildid (pro pilte) niisama ilusaiks (5), noorukese annet ära tundes (34), aitasin isa (pro isal) hobust talitada (243) j. t. e) *Interpunktsioon* kannatab võrdlusis, apositsioones, atribuutides ja vahel liitlauseis (näit. § 48). g) *Sõnatähendus:* kompamine ehk tundelikkus (11), üks kaks (70) kujutlust pro kujutus (164) j.t.

2. *Üldisi:* arutasid pro harutasid (12), haevastus pro aevastus (155), misjonääriks parem misjonäriks (35), tsensur(80) ja tsensuur (77), tsirkel parem sirkel (195) j.t.

3. *Morfoloogilisi.* a) *Käänmine:* eksami (part.) pro eksamit, kollisi pro kollisid (145), peeneid pro peeni (165), majja pro majja (64), vaenlaseile (176), sünektokiteks parem sünekdoo-

kideks (260); *oma* pea käändud, pea käänmata. b) *Pöörmine:* mina oleks (78), muigates pro muiates (180), näita pro näidata (180), olla pro olevat (243), panda pro panna (180) j.t.

4. *Liitsõnad:* isa nurmehelin pro isanurme helin (24), mustepäid pro musti päid (70), vene keelt ja prantsusekeeli (70), peene-näputöötunnid (81), teistsugune ja teissugune (114) j.t.

5. *Trükivigu* on palju. Masinaladu tõttu on read kõverad, tähed räpased, paiguti välja tulemata. Juhuslikult avatud lhk. 66. on poolikuid tähti 19, täitsa välja tulemata (valgeid kohti) 20!

6. *Illustratsioonid* on sel paberil halvasti välja tulnud; mõnedki on kehvapoolsed, näit. lhk.94, 95, 99 j.t. On täiesti tarbetuidki.

Üldine mulje: Nurmiku *Vües lugemik* oma valimatu materjali, süsteemituse ja pikemate tööde katkendliku esitamisviisiga ei saa olla VI õppeaastale käsi-ega saateraamatuks. Ainult luuletused ja mõni biograafia võivad anda piiratud lugemismaterjali.

—o—

Eesti biograafiline leksikon II.

V. Orav.

Mullu ilmunud „Eesti biogr. leks.“ I osale lisaks ilmus tänavu (1927.) II osa samal toimetusel, samalt kirjastuselt, sama hinnaga (I osa arvustus — vt. „Kasvatus“ 1927, nr. 3, lhk. 115—117).

II osa „Eesti biogr. leks.“ on sama kõrgeväärtuslik pala Eesti ajaloo alalt kui I osa, kuigi temas puuduvad säärased pikemad epohhide iseloomustused, nagu neid rohkesti leida „Eesti biogr. leks.“ I-ses osas. Tõsi küll, siingi leiame mõne pikema elulookirjelduse (vt. C. R. Jakobson, J. V. Jannsen, A. Kitzberg, Koidula, Fr. Kreutzwald, Juhan Leinberg), kuid need kirjutised ei tõsta veel „E. biogr. leks. II“ kõrgemale lihtsast biograafiaste koostikust, kuna sama teose I osa näis kujunevat „isikute järgi süstematiseeritud *Eesti ajaloo* käsiraamatuks“ (vrd. *Juh. Libe*, „Looming“ 1926, lhk. 901).

Koguteose hulgaliste kaastööliste artikleid on „Eesti biogr. leks.“ mitme-

päine toimetus küll püüdnud ühtlustada, nivelleerida, kuid siiski siin-seal leidub kontrollitud andmete kõrval subjektiivismi, kaalumataid sõnu ja väiteid.

Näiteks, kui Ahrens nimetab August Wilhelm Hupelit „vaimuta aja vaimuta esindajaks“, siis kriipsutab toimetus omapoolt heakskiitvalt neile sõnadele alla, jättes nimetamata, millised olid sama „vaimuta“ (?) aja *vaimukad* esindajad Eestis, ja unustades, et biograafia autorid (P. V. ja P. T.) ise nimetavad Hupelit „haruldase töövõimega ja mitmekesiste huvidega isikuks“, kes „omandas juba nooreas valgustatud ilmavaate (sic! Aja vaim!) ja humaanse meelegaadi“. Hupeli rohkearvulistest kirjutistest mõndagi refereeritakse ta eluloos, kuid vaigitakse sellest, et „vaimuta aja vaimuta esindaja“ sõandas kirjutada ka mõisnikkude omakasupüüdest ja omavolist ajajärgul, kus päris ja teoorjus olid kujunenud äärmuseni. Need julged sõnad ja mõtted olid ühes Eisen von Schwarzenbergi, Jannau (H. J. v.), G. Merkeli j. t. kirjutistega esimesteks pääsukesteks, kes kuulutasid lähenevat vabaduse kevadet.

Dr. Jakob Hurt nimetatakse „rahvuslikuks tegelaseks“, nagu tahetaks sellega öelda, et Jaan Laidoner ja Mihkel Martna ei olegi „Eesti rahvuslikud tegelased“. Käesoleval juhul „rahvuslikuks tegelaseks“ nimetamine on seda ebamäärasem, et juba Hurdaegne eesti ühiskond (-rahvus) jagunes kahte ossa, millest kumbki pidas end õigeks rahva meelsuse ja tahte avaldajaks ja peegeldajaks. Küll kuuleme isegi Hurda biograafias, et viimane „satus vastollu C. R. Jakobsoniga“, ka „rahvusliku tegelasega“ (vt. lhk. 158), aga mispärast, see jääb teadmatuks, nagu teadmatuks jääb J. Hurda osavõtt E. Üliõp. Seltsi asutamisest ja tegevusest seal.

E. Hörschelmann on valgustatud ühekülgselt. Kuidas tema võis ja sai avada „rea vallakoole Põltsamaal“? Miks Hörschelmanni loodud lauluviisid on „Eesti lauluviisid“?

Liiga subjektiivne on pidada Ilbakut „praegusaja Eesti suurimaks tant-sijannaks“.

Millega on tõestatud, et „Irinarch püüdis kasutada seni tundmatut“ (?)

talurahva liikumist oma (?) usu suu-remaks levitamiseks“?

Mis „kaasvalitseja“ isale oli 9-aastane poeg Ivan III?

Ignati Jaagu poegadest öeldakse kahtlevalt: „näivad saksastunud olevat“. Seda võiks päris kategooriliselt öelda, ja mitte üksi poegadest vaid ka isast.

Anton Jürgenstein polemiseerib Mihkel Martnaga, aga ta enesegi tõekspidamised ei ole küllalt kaaluvad (C. R. Jakobsoni kirikuvaenu päritolu küsimuses). Kuna on saadaval C. R. Jakobsoni elulood, siis on ülearune pikalt peatuda tema eluloo ja vaadete juures, tuues tsitaate tema töist ja korrates üht ja sama mõtet („paneb selle balti võimumeeste süüks“, „see on kinnas balti saksa jalge ette visatud“). Täiesti üleliigne detail on jutt vägipulga vedamisest kihelkonnakohtunikuga Vändras.

Uhenduses Jaroslavi nimega ei mainita Venemaa killunemist osariikidesse.

Vormsi riigipäev „kinnitas piiskopid riigivürstideks“ kord 1520. a. (lhk. 176), kord 1521. a. (lhk. 172).

Mõnest Jürgensist oleks võinud „Eesti biogr. leks.“ üht või teist veel jutustada. Näiteks Juhan Jürgens, Riia vaimuliku seminari kasvandik, kes lõpetanud (?) Varšavi ülikooli, on avaldanud oma sulest mõned luuletused Noor-Eesti albumites, eriraamatuna ilmunud uurimise Vene-Liivi sõja põhjustest („Вопрос о ливонской дани“, Варшава 1913), kommunistliku „Töölise“ kaastööline sõjapäevil (1919), üks Lunatšarski abilistest (?). Teine huvitav isik oli Johannes Antoni poeg Jürgens (eelmise onu?), eesti keele õpetaja Riia vaimulikus seminaris, mõne eestikeelse brošüüri autor ja ja käsikirjas valmis olnud *Eesti ajaloo* kirjutaja, praegu surnud.

Puudub endine õpetaja (Kirsipuu koolist Tallinnas) Jürgenson (Heimar?), dots. P. Treiberi j. t. kaasvõitleja Eesti vabadussõjas, langenud Kimmoküla all 1919.

Samuti võiks jutt olla Jürvetsonidest (Pärnus).

Kõik, kes ei poolda Leopold v. Ranke vaadet reformatsioonidest kui saksa rahva geniaalsest teenest ja ev.-luteri-usu kiriku üliloomulikkude väärtust, on

J. K. silmas „tuimad“ ja „põhjendamatult vaenulikud“ ev.-lut. usu kirikule (lhk. 194). Targu jäetakse aga see ev.-lut. usu kiriku „väätus“ nimetamata ja satutakse pealegi enesega vastollu, kui räägitakse „absoluutsest suurusest teataval määral“. Mis „absoluutne suurus“ see veel on, kui teda piiratakse „teatava määran“?

Nikolai Kannu vend Aleksandrist oleks võinud ka mainida, vähemalt kui tõlkekirjanikust.

Eriteadlane Leonid Arbusov (sakslane) räägib muidugi kategooriliselt, endastmõistetavalt privileegiumist Sigismundi Augusti, kuid mõned võhikud (lätlane *Asis* ja eestlane *Põrk*) kahtlevad selle olemasolus.

Spordi- ja kehakultuuri ajajärgus on nähtavasti Eesti ajaloole tähtsamad Klumberg, Ilbak j. t. kui näiteks O. J. Kiesel, E. Lender, P. Laredei, E. Kübarsepp j. t., kellest E. biogr. leks. vaikib, kuna Klumberg ja Ilbak on ajaloolised isikud.

Mõned andmed E. biogr. leks. I ja II osas ei lähe ühte. Nii ilmub „Kalevipoeg“ trükkis kord 1857. a., kord 1857—1869 ja eestikeelses trükkis 1862 (vrd. lhk. 19 ja 233), „Eesti Põllum. Selts“ asut. kord 1870, kord 1871 (vt. lhk. 19 ja 169), „E. Kirjam. Selts“—kord 1871, kord 1872 (vt. lhk. 19 ja 169).

—o—

J. Adamson;

Kõige uuem aeg.

II trükk.

V. Orav.

Käesolevaks õppeaastaks (1927—8) ilmus J. Adamsoni sulest keskkooli lõppklassi kursus „Kõige uuem aeg“ teises parandatud ja täiendatud trükkis (k/ü. „Loodus“ Tartus).

Võrreldes II trükki I-ga leiame mõnesuguseid paremusi: paber on valgem, teksti on rohkem (10 lehekülge), piltidele lisaks on antud paar diagrammi ja plaani, kohati on tehtud ka korrektureparandusi, — ja kõige selle hea eest on raamatu hind tõusnud ainult 20 mrk. võrra.

Üldiselt on aga raamat nii sisult kui keelelt ja stiililt jäänud endiseks (vt. minu arvustus I trüki ilmunisel „Kasvatus“ 1925 nr. 1). Olulisem parandus ja täiendus puudutab 19. sajandi lõpu

ja 20. sajandi sündmusi (kuni ilmasõjani 1914). Iseäranis pikalt on käsitletud Vene ajalugu Aleksander III ja Nikolai II aegu, kuna Austria-Ungari on hoopis kahe silma vahele jäänud.

Korrektureparandused olid küll vajalised ja neid on tehtud (osalt minugi näpunäitel), kuid autor ise ja „Looduse“ keeleline korrektor M. Bekker ei ole oma ülesannet mainitud suhtes lõpuni viinud. Nii loeme (lhk. 179): „Gladstone sai jälle (tähendab: teist või kolmandat korda) peaministriks (1868)“, kuid sealsamas mõni rida alamal kuuleme, et aastail 1868—74 oli Gladstone'i esimene ministeerium. Samuti on *vanameelsest* Salisbury ministeeriumist tehtud „*vabameelne*“ (vt. lhk. 180). Ka oleks võinud korralikus õpperaamatus puududa sellased trükivead, nagu: Benth pro Bentham (lhk. 35), Fanz pro Franz (lhk. 97), Cripsi pro Crispi (lhk. 151) j. m. t.

Minu arvates ei ole õnnestunud емски ѣ начальник'и tõlge „semstvoile maks“, mis segavalt mõjub kõlaliselt sarnaste, kuid funktsioonidelt täiesti erinevate asutiste — semstvo ja semstvoilema — juures.

Uues — kolmandas — trükkis oleks soovivat täiendada J. Adamsoni „Kõige uuemat aega“ veel Austria-Ungari, P.-Ameerika Ühisriikide, Hiina ja Jaapani ajalooa 19. sajandi II poolel ja 20. s. alul ja lühidalt mainida tähtsamaid küsimusi üldajaloost ka pärast ilmasõda, millest möödumas juba teine aastakümme.

—o—

Eesti kunsti aastaraamat II.

Toimetanud M. Laarman. Eesti kultuurkapitali kujutatavate kunstide sihtkapitali väljaanne.

Käesolev aastaraamat on juba teine sarnane ja pakub läbilõiget eesti kunsti 1926-st aastast peamiselt teoste reproduktsioonidega. Üldse esineb 47 kunstnikku, kelle töist on antud 1—3 reproduktsiooni igaiühelt, erikaasandena K. Mägi „Veneetsia“ kolmevärvitrukk erilehel. Reprodutseerivate teoste valik on hea ses mõttes, et reproduktsioonid esindavad kunstniku läinudaastase produktsiooni iseloomulikumat osa. Kunsti ennast käsitleb paar kirjutist, nimelt R. Kangro-Pool annab ülevaate kunstielust a. 1926 ja A. Jansen selgitab kuns-

ti aluseid kirjutises „Aeg tähiseid püstitada“.

Hoopis tugevam on arhitektuuri osa. H. Kompus, E. Kuusik ja E. Kühnert peatuvad eriti Tallinna uue arhitektuuri juures, selgitavad eesti arhitektuuri üldist suunda, eeslinnade ehitisi j. m. M. Laarman annab Ed. Taska nahatöökoja ülevaate. Need kirjutised on selgitatud rohkete piltidega.

Kunsti aastaraamatute kahest kaustast teine on hoopis parem oma välimusest. Enne kõike hästi on õnnestunud

reproduksioonid, mille eest on hoolitsend Riigi trükikoda. Eriti raamatu-kogude ja koolide tarbeile peaksid vastama need aastaraamatud. On ju üsna raske õpilaste kunstiline kasvatus seetõttu, et puuduvad kunstiteoste reproduksioonid. Kaks aastaraamatut kokku pakuvad suure hulga hästi trükitud näiteid viimaste aastate kunstist, kusjuures on esindatud kõik väärtuslikum eri voolude peale vaatamata. Sellepärast aastaraamatutel olgu avatud tee koolidesse!

N. A.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Keskkooliõpetajate organiseerimise küsimuse kohta kirjutab N. Kann „Päevalehe“ 313. numbris ilmunud artiklis „Keskkooliõpetajate liidu küsimus“.

N. Kann teatab, et ta ühes H. Baueri ja teiste kodanliste vaadetega kesk- ja kutsekoolide õpetajatega on kaalunud kesk- ja kutsekoolide õpetajate liidu asutamise küsimust. Temal olnud isegi kavatsitava liidu põhikiri valmis. Põhjused, miks juba tol ajal ei asutatud kesk- ja kutsekoolide õpetajate liitu, olid järgmised: „keskkooliõpetajate seast just tulid need fanaatilised ja leppimatud printsipi ratsutajad, need sallimatud sulemehed, kes kirglikult vihkasid kõiki neid, kelle hullustuse batsillus ei olnud pugenud peaaugusse... Kas oli mõte asutada keskkooliõpetajate liitu Annussonide, Rooside, Oravatega, liitu, kus kohe oleksid tekkinud lõpmatud tülid ja vaielused? Kasu oleks olnud ainult algkooliõpetajate liidul. Ta oleks saanud rahulikumalt areneda, kui tollaegsed „uendajad“ oleksid läinud keskkooliõpetajate liitu ja seal löönud lahinguid vanade kogenud koolimeestega“. Liidu mitteasutamise teiseks põhjuseks oli asjaolu, et tol ajal ei olnud kuigi palju keskkooliõpetajaid. „Suurem hulk neist olid algkooliõpetaja-

jad rahvakooliõpetaja traditsioonidega“.

Nüüd on asja uuesti päevakorrare võtmiseks „põhjast arnud asjaolu, et õpetajate liidu juhatuse poolt mineval õppeaastal saadeti ametnikkude komisjoni, kes arutas palgaküsimust, ainult algkooliõpetajate esindaja. Kui keskkooliõpetajad nende arvates paigutati mitte küllalt kõrgele palgaastmele, siis tekkis keskkooliõpetajate ridades igalpool pahameel. Arvati, et nende kassid õpetajate liit mitte küllalt rahuldavalt ei olevat kaitsnud.“ (Minu kursiiv E. M.).

Peale palgaküsimuse õigustavad kesk- ja kutsekoolide õpetajate liidu asutamist veel järgmised asjaolud:

N. Kannu arvates tulevad keskkoolides „sisse seada staadid, mis kindlustavad igale spetsialistile määralise õpetaja kohta“, mida aga võimalik teha ainult seitsme — kaheksa-aastalises keskkoolis, ja selles küsimuses peab organiseeritud keskkooliõpetajaskond N. Kannu toetama, „sest vastasel korral võidakse arvata, et mina kirjutatan sellest ainult seks, et oleks midagi kirjutada“. (Ega ometi liitu selleks asutata, et kellegi isiklikke seisukohti kaitsta. E.M.).

Organiseeritud keskkooliõpetajakond peab oma kaaluva sõna ütleva keskkooli programmide kohta, mis ainult katseviisi maksma pandud.

Edasi tuleks otsustada, kas on vaja maksma panna sisseastumise ja lõpuksamid, kas on vaja nii palju võõrkeeli kui praegu, kas on vaja nii palju keskkoolitüüpe, kas on vaja meie õpilastel midagi lugeda, kas peab lugemismaterjal olema ainult emakeelne, või tuleb hoolt kanda ka selle eest, et meie õpilased hariksid oma vaimu võõrkeelse kirjandusega ja jaataval korral missugusega.

N. Kann arvab, et neid küsimusi saaks arutada ja lahendada ka praegustes õpetajate üldühinguis. „Selle vastu, et kesk- ja kutsekoolide õpetajad töötaksid kohtadel õpetajate ühingutes ja seltsides üheskoos rahvakooliõpetajatega, ei ole minu teada kuski kesk- ja kutsekoolide õpetajate poolt arvamist avaldatud“. Kurja juur olevat aga Õpetajate Liidu juhatus ja üldkongressid. „Keskkooliõpetajate ridades on laialt maad võtnud arvamine, et õpetajate liidu juhtuses kui ka üldkongressidel keskkooliõpetajate soovi ei ole ikka respektieritud. Tuuakse näiteid, et kongressidel algkooliõpetajate enamus on mitu korda maha hääletanud ettepanekud, mida on teinud keskkooliõpetajad keskkooli huvides.“

N. Kannu arvates oleks võimalik lahendada küsimus üleriikliku kesk- ja kutsekoolide õpetajate seltsi asutamiseks. „Kõik kesk- ja kutsekoolide õpetajad oleksid selle seltsi liikmed. (Aga kui nad kõik ei astu liikmeks? E. M.). Selts arutaks kõiki keskkoolisse ja kesknings kutsekooli õpetajaisse puutuvaid küsimusi ja otsustaks neid kesk- ja kutsekoolide kongressidel kesk- ja kutsekooliõpetajate enamuse tahtmisel. Kuid kesk- ja kutsekoolide õpetajate selts oma haruseltsidega kuuluks üldisesse õpetajate liitu ja annaks aru oma tööst ja tegevusest liidu juhatusel. Liidu juhatuses oleksid ka kesk- ja kutsekoolide õpetajate esindajad, kes seltsi seisukohti seal kaitseksid ja seletaksid...“

Ühe liidu allesjätmise poolt kõneleb asjaolu, et praegusel ajal ei ole olemas enam teravaid lahkumineku

id vahel, ei ka kesk- ja algkooli küsimuste lahendamise asjus. Ja lahkuminekud kaovad täitsa, kui liidu põhikirjaga kindlaks määratakse, et algkooliõpetajad otsustavad niisama iseseisvalt kõiki neisse puutuvaid küsimusi nagu teevad seda kesk- ja kutsekooliõpetajad keskkoolisse puutuvates küsimustes. Ühe liidu poolt kõneleb ka asjaolu, et ühiselt on võimalik koolipoliitika kohta seisukohta võtta palju mõjukamalt kui üks; ühiselt on kergem ülal pidada liidu maksulisi tööjõude, liidu korterit, liidu ajakirju; ühiselt on kergem soetada õpetajate kodu, milleks oleme alanud eeltöö tegemist; ühiselt on kergem läbi viia hädatarvilisi uuendusi üldises koolielus; ühiselt on kergem arendada Eesti rahva haridust, Eesti kultuuri...“

Teen vaid mõned ääremärkused N. Kannu kirjutisele.

Viimasel õpetajate üldkongressil esinesime J. Rummoga seletusega, miks ei saadetud Riigikogu komisjoni õpetajate palgaseaduse arutamisel keskkooli õpetajate esindajat (v. „Kasvatus“ nr. 8. 360. lhk., II veerg ja sama numbri 369. ja 370. lehek. — „Kelle huvides tegutseb Õpetajate Liidu juhatus“!). Kui nüüd ikka veel arvatakse, et keskkooliõpetajad seepärast tahavad E. Õpetajate Liidust lahku löüa, et Liit pole tarvilisel määral nende huvisid kaitsnud palgaseaduse arutamisel, siis on see enam kui arusaamatu. Ainukene Õpetajate Liidu ettepanek palgaredelis tõstmise asjus tehti ju keskkooliõpetajate huvides. Ja selle ettepanekuga Õpetajate Liidu juhatuse koosolekul esines just algkooli õpetaja, ja ei olnud selle ettepaneku vastu ka üks algkooliõpetajaist juhatuse liige. Selle vastu ei tehtud aga keskkooliõpetajate poolt, kellel on enamuse Liidu juhatuses, mingisuguseid ettepanekuid keskkooliõpetajate palga tõstmiseks, — ei hra Kannu ega ka teiste keskkooliõpetajate poolt.

N. Kann ütleb, et keskkooli õpetajate liidu asutamine omal ajal jäeti kõrvale sellepärast, et ei olnud mõtet asutada liitu Annussonide, Rooside ja Oravatega, siis peab tähendama, et praegugi need „fanaatilised ja leppimatud printsipiide ratsutajad“ ju kõik on alles

avalikul näitelaval ja mõned neist, keda ühes eelmainitutega mõnitati, on isegi keskkooliõpetajate iseseisva organisatsiooni asutajate hulgas. Mis puutub küsimusse, kuid võrra otstarbekohased on N. Kannu või J. Langi seisukohad (mildest refereeritud „Kasvatuse“ eelmises numbris), siis on parem neist esialgu vaikida ja kõnelda keskkooliõpetajate organiseerimisküsimusest siis, kui keskkooliõpetajate organiseerijad on ise leidnud enam-vähem ühised ja suuremale hulgale vastuvõetavamad seisukohad. Praegu ollakse alles küsimuse lahendamise algastmel, mille tõttu keskkooli õpetajate ridades valitsevad kaunisti üksteisest erinevad arvamised. Tallinna keskkooli õpetajad, näit., ei jaganud omal viimasel koosolekul ei üht ega teist seisukohta sel kujul, nagu nad esitavad N. Kannu ja J. Langi poolt. Et ka Tartus J. Langi kava ei leia täieliku poolehoidu, näitab kirjutis „Keskkooliõpetajate organiseerimine“, mis ilmus „Postimehe“ 311. numbris. Seal kirjeldatakse Tartu Õpetajate Seltsi 18. novembril peetud koosolekut, kus õpetaja J. Lang põhjendas keskkooliõpetajate eriseltsi asutamist. *Seltsi esimehe V. Nano* arvates on keskkooliõpetajate lähenemine hädatarvilik, kuid selleks pole tarvis asutada iseseisvat seltsi, vaid tuleks ellu kutsuda Õpetajate Seltsi juure keskkooliõpetajate sektsioon. „See oleks täiesti autonoomne, seaks kokku oma töökava ja esitaks keskkooli küsimustes võetud seisukohad asjaomastele asutustele kogu õpetajate seltsi seisukohana. Sektsiooni paremuseks võrreldes iseseisva seltsiga on see, et sektsiooni kuulusid automaatselt kõik keskkooliõpetajad, uuest iseseisvast organisatsioonist jääksid aga eemale need, kes uue asutamist vajaliseks ei pea. Oleks karta, et kaduma läheb kontakt alg- ja keskkooliõpetajate vahel. Kaoks ka ehk solitariteedi tunne, mis praegu, hoolimata lahkuminekust, olemas. Keskkooliõpetajad ei võiks algkoolist ükskõikselt mööda minna. Algkool võib ainult sel juhul tõusta tähtsaks teguriks meie kultuuri kujunemises, kui ta saab kogu rahva südameasjaks. See aga ei oleks võimalik, kui rahva arusaavam osa — keskkooliõpetajad — algkoolist eemale

jäävad. Samuti on tarvilik seltskonna osavõtt keskkooli kujundamisest. Kuigi algkoolil ja keskkoolil on küsimusi, mis tuleksid eraldi lahendada, on ometi ka palju ühiseid küsimusi: hariduspoliitika üldiste sihtjoonte määramine, haridustöö väljaspool kooli, pedagoogilised ajakirjad, õpetajate kodud jne. Nende üldishuvide seisukohalt tuleks keskkooliõpetajate lahkumist seltsist tõsiselt kahtseda. *Koolinõunik Markus* leiab, et keskkooliõpetajate lahkumine pedagoogiliste probleemide erinevuse seisukohalt pole põhjendatud. Ka majanduslikud ja ilmavaatelikud küsimused võimaldavad ühestöötamist. *Õpet. Vellema ja Alveri* seletuste järgi Lätis on kesk- ja algkooliõpetajad eriorganisatsioonidesse koondatud, tülitsetakse alata. *Õp. Tork* teatab, et Saksamaal keskkooliõpetajate koonduses 40.000, algkooliõpetajate omas 200.000 liiget on. *Oma vahelises läbikäimises pole hingesusuglust...* Lõpuks valitakse komisjon, kellele ülesandeks tehakse seltsi põhikiri ümber kujundada sarnaselt, et sektsioonid saaksid täielise tegevusvabaduse.“

Emakeele õpetamise küsimusest

kõneleb E. Peterson „Päevalehe“ 323. numbris ilmunud kirjutises „Emakeele Eesti keskkooli võõraslaps.“

E. Peterson arvab õigusega, et meie keskkool on koormatud võõrkeelte õppimisega, kuna aga emakeele tundide arv keskkoolis on liiga väikene. Ja tagajärg keskkooli lõpetamisel: ei osata ühtki keelt, ei oma ega võõrast!

„Keskkoolil on emakeele alal määratu suur ja tõsine töö: keskkool peab andma suurema jao kodanikkudele (sest vähesed lähevad edasi just keele alal) emakeele, emakeele kirjanduse, isegi peajoontes väljamaa tähtsamate kirjate tundmise, kirjutamise ja kõnelemise oskuse. Eriti suure tähtsuse vääriliseks saab emakeel just niisuguseil ajal, nagu meil praegu, mil luuakse koolile alus ja antakse õpilastele keel, milles ja millega neil tuleb töötada kogu eluaeg. Ja siin on koolil määratu tööpõld ees, ja veel just praegu, mil meie keel ise on loomisel: raputamas maha võõrapärasusi, otsimas oma, kindlustamas oma.“

Edasi juhib E. P. tähelepanu mitmele raskusile, millega tegemist emakeele õpetamisel.

1. Meie olemas harjunud emakeele hääldamist moonutama võõrkeele hääldamise järele. „Suur osa meie haritlasi, lauljaid, lavategelasi ei kõnele, ei laula eesti häälikutega: neil on s, p, t, k, h hoopis kõvemad kui eesti omad. Aga millist tööd nõuab see emakeele kooliõpetajalt, kui ta jõuab niikaugemale, et eestlane... hakkab eesti keelt hääldama eestikeelselt... ja ärge unustage seda, mis ehitab eestikeele õpetaja (huvitav: „eestikeele õpetaja“, aga paar rida eespool „emakeele kooliõpetajalt“. E.M.), purustab ingliskeele, saksa keele jne. õppimine... Midagi pole siis imestada, et ma esimest korda elus kuulsin soomlaselt V. Solalt eestipärast hääldamist.“

2. Parem lugu ei ole meie õigekirjaga. Vaatamata, et „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ on igale kättesaadav, kirjutatakse ja trükitakse sageli: „hauagi praad“ pro „havi praad“, „olin pidu peal“ pro „peol“, „laeva laaditakse“ pro „laetakse“, „algata, algatakse“ pro „alata, alatakse“, „flööti soolo“ pro „flöödi soolo“, „lasi“ pro „laskis“ jne.

3. Alles nüüd, selsamal aastal, julgisid meil keelemehed eesti nimed (?) hakata käänama eestipäraselt: Mägi — Mäe, Hurt — Hurda, Kallas — Kalda, Kuld — Kulla, aga mitte enam Mägi, Hurti, Kallase ja Kuldi jne.“

4. Meil on „määratu isu tõlkida kõik just nii, nagu sõna esineb võõras keeles. Nii on meil ausfahrt — tingimata väljasõit, einfahrt — sissesõit, einleben — sisse elama jne...“

5. Veel raskem on aga õpetada keskkoolis korralikku lause-ehitust, keele maitset, kui meie ise veel eksime, kobame... ja usume, et keskkool peab tegema imet...“

„Kuhu jääb 3. üleriiklise E. k. õpetajate nõue: „Emakeele tundides tuleb tähelepanu juhtida kirjandusele kui õpilase vaimu, esteetilist meelt ja maailma-vaadet arendavale tegurile. Kirjatööd peavad harjutama õpilast iseseisvalt ja

produktiivselt töötama ning kasutama oma keele ja kirjanduse õpetusest saadud teadmisi ja võimeid?“ Ma küsin: „Ikka kõik 2-3 nädalatunniga à 45 minutit?“ Vist küll!?. Emakeelele on määratud suur ülesanne, aga aega ei ole antud selleks!“

Edasi nõuab E. P. õigusega, et emakeele tundide arv tuleks suurendada.

„3. kongress soovib aga vähendada õpetaja nädalatunde 18 peale. See ei too mingisugust parandust Eesti keele õpetusel, säeb aga emakeele õpetajad vähemaklassilistes koolides veel raske-
masse seisukorda: ta jätab küll rohkem aega kirjatööde parandamiseks, kuid aine suurus lasub ikka muutumatult tundide arvul.“

(E. Peterson jätab kas kogemata või meelega ütlemata, et 3. kongress ka vastu võttis resolutsiooni, milles nõutakse emakeele tundide arvu suurendamist nii alg- kui ka keskkoolis. Emakeele õpetaja nädalatundide arvu vähendamine, mida ju kongress ka nõudis, on ikkagi hädatarvilik. Siis ehk ei tuleks emakeele õpetamisel ette sellaseid väärnähtusi, kus keskkooli emakeele õpetaja suudab anda klassile aastas ainult ühe või kaks kirjatööd ja ei suuda neidki korralikult läbi vaadata. E. M.).

E. Petersoni arvates tuleks tundide arv suurendada alamais klassides 5-ni, ülemais — 4-ni.

„Nagu kuulda, on ka võõrakeelsed koolivalitsused sedasama märganud ja on esitanud või tahavad esitada soovivalduse haridusministeeriumile emakeele tundide arvu suurendamiseks...“

Mult küsitakse: „Aga kust saada tunde? Kõik on vajalised!“ Vastan: Heal tahtmisel ja arusaamisel saab kõik! Meie keskkooli programmis on aineid, mis võib mahutada muisse aineisse, nagu, ütleme, filosoofia eelkursus emakeele tundidesse jne., või kui muidu ei saa, siis võtta aasta veel kooliajale juure ja muuta 5-aastane kool 6-aastaseks, sest tähtis ei ole 5-aastane kool, vaid ainete korralik omandamine ja lapsed!“

2. ajaloo õpetajate kongress.

A. J. Möller.

Kongressi teisel päeval kanti järgmised referaadid ette.

1) J. Mägiste: „Keeleteadus eelajaloo valgustajana (soome-ugri rahvaste ajaloo seisukohalt)“.

Keel on õigustatud olema uurimiseemeks. Tema kandjaks on rahvas, inimhulgad. „Sõnad ja esemed“ on moodne keeleteaduse hüüdsõna. Keeleteadus ei ole enam ainult keeleteaduse enda teenistuses, vaid ka muudel aladel. Seega on seletatav, miks ajaloo õpetajate kongressil esineb keeleteadlane. Soome-ugri rahvaste eelajaloo ajajärgu selgituses on keeleteadus teinud küll vähe, kuid folkloor rohkem. Keeleteadus on ajaloo abiteadus peamiselt eelajaloo alal. Rohkem võimalusi eelajaloo uurimiseks pakub muinasteadus. Arheoloogilised esemed on tummad, nende „vaikimine“ ei anna täielist selgust. Uurimistööd raskendab ka see, et ei ole soome-ugri kirjamärke, kuigi „taarusulised“ arvavad neid olevat leitud Altaist, kuid olevat läinud kaduma. Võrdlev keeleteadus käsikäes arheoloogiaga võib siiski tuua selgust ajalukku, ta ei või seista esirinnas, vaid abivahendina. Soome-ugri rahvaste juures, kes kultuuris maha jäänud, on selletõttu nende keele põhjal kergem otsustavaid oletusi teha. Indogermaanlase võrdlev keeleteadus on eelajaloo kohta mitmed urimused andnud. Uurijaist sel alal oleks nimetada Hermann Hört, Jakob Grimm j. t. Ka soome-ugri rahvaste eelajaloo ja keeleteaduse tegemist teinud. Vanemaid uurijaid on Alquist, kelle teosed aga revolutsiooni tõttu uurimismeetodeis on vananenud. Käesoleval sajandil ilmunud H. Ojansoo ja prof. Setälä teostes võib leida peaaegu kõik, mis praegu soome-ugri rahvaste eelajaloo kohta keeleteadus teab.

Iga keel sisaldab põliseid ja laensõnu. Põliseid sõnu leidub kõigis soome-ugri keeltes. Alguses oli ühine soome-ugri keel, millest geograafiliselt lahkumise tõttu sugulas-keeled tekki-

sid kuni praeguste keelemurreteni. Et teha kindlaks ühiseid põliseid sõnu, tuleb viia neid häälikuseaduste põhjal tagasi endisesse olekusse ja siis võrrelda ning teha järelduisi sugulusastmeid. Järelduste tegemiseks pole tarvis leida vastavat sõna kõigis sugukeeltes, vaid võimalikult kauges, sest sõna võis kaduda mõnes keeles. Võib juhtuda, et sõna kaob kõigis keeltes, kui vastav mõiste kadus. Sel uuel uurimismeetodil on suuri teeneid. Viimasel ajal on tõestatud ka samojeedi ja soome-ugri sugulussidemed. Veel suurem tähtsus on laensõnadel. Nad annavad ülevaate endisist kokkupuuteist teatud rahvaga, võib määrata kindlaks ka nende koha. Kui läheb korda laensõnade abil teha kokkupuuteid kindlaks, siis on ajaloo valgus heidetud. Ka laensõnade juures tuleb tarvitada häälikuajaloo meetodit. Endised uurimismeetodid ei vasta ajaloolisele tõele, sest ei tea, missugune oli häälik tol ajal. Ühes sõnaga on laenatud ka mõisteid ja kultuuresemeid. Kuid alati ei puudunud mõiste (hammas — pii). Võõraid sõnu tarvitatakse tihti upsakuse tõttu ning järgneb laen. Harilikult laenab vähemkultuurne keel teiselt, kuid võib olla ka erandeid. Laenu puhul on tihti ka tähendus muutunud.

Peaaegu kõik, mis soome-ugri rahvaste eelajaloost teada, on keeleliste uurimiste vili. On tehtud kindlaks soome-ugri rahvad ja sugulussidemed samojeedlastega. Kaugemale praegu ei saa minna. Võimalus on, et indogermaani ja soome-ugri keeled on suguluses, seda näitavad mõned sõnad ja grammatilised nähted. Palju vähem on põhjust rääkida soome-ugri ja türgitari keelte sugulusest. Kui seda siiski eriti Ungaris harrastatakse, siis on see teatud tendents-teadus, mis võib olla seepärast on kerkinud üles, et praegune poliitika toetab teda.

Umbes 4000 aastat e. K. olid soome-ugri ja samojeedi rahvad ühine uurali

rahvas, kes elatas end peajasjalikult jahist ja kalapüügist. Loomadest oleks nimetada koera ja põhjapõtra. Toitu keedeti padades. Tarbeasju valmistati kasetohust, puust, sauest, kivist, kondist, puuokstest ja juurtest. Riie, milleks tarvitati looma nahka, õmmeldi luust nõelaga soontest valmistatud lõnga abil kokku. Riide peal kanti vööd. Ka nahkpüksid olid tuntud. Liikumisabinõudeks olid suusad, mingisugune saan ja paat. Oli olemas ka primitiivseid teid: jalgrada, laudadest tee üle soo ja sild üle vähema jõe. Tööriistaks olid kivi-puur, vasar, kirves, nuga. Metallid olid tundmatud, tunti vististi vaskmulda. Perekonnaelu oli arenenud. Ka kaupade vahetust tunti. Nende usu järgi oli olemas inimesel hing, mis avaldus hingamises. Hing elas ka pärast surma edasi, teda tuli ohvritega lepidada. Selle uurali rahva asupaik pidi olema kohal, kus tunti lund, jõge, kuuske, mända, kaske, haaba, toomingat, marakat. Selleks kohaks peetakse Ida-Euroopat Uurali mägede läheduses.

Umbes 2500 a. e. K. eraldus uurali algrahvast samojeedi rahvas, jäi järele soome-ugri rahvas. Kultuur oli rohkem arenenud kui ühisuurali ajajärgul. Tunti küttimist (jahipidamist), kalastust, metsastust, karjandust, eriti ute-(lamba) kasvatust ja mesindust. Söökiideks oleks nimetada leem ja rokk; elamuks oli koda, lakk; riietusest sõba (särk, hame). Tehti käsitööd. Tarvitati soola. Ka kaubandus oli olemas. Tunti arve 1—10, sada osalt tuhat. Oli olemas perekond ja sugulus. Sel ajal oli tuttav vägev õhujumal Ilmarine, samuti ka surnute jumal Koll. Valitses esivanemate ja karu kultus. Oli olemas hiis-ohvripaik, samuti ka taevas, nõid, nõidus. Soome-ugri rahva algkodu pidi asuma siin pool Uuralit (seda tõestab muu seas ka mesilase nimetus: alles hiljem viidi see kultuurloom üle Uurali. Sõna „mesilane“ laseb oletada ka, et turaani sugulus võimatu), nimelt Kama piirides, Lõuna-Venemaal indo-eurooplaste naabruses või Uurali mägede ja Volga või koguni Okka jõe vahel, kus praegugi soome-ugri rahvaid elab.

1775. kuni 1000. a. e. K. eraldusid ugrilased, kellest pärast tekkisid un-

garlased ja ob-ugrilased, viimastest hiljem omakorda vogullased ja ostjaklased, jäi soome-pärmi rahvas, kes elas Volga keskjooksul, lääne pool. See rahvas tundis karjandust ja põllundust.

1000. kuni 100. a. e. K. soome-pärmi rahvast eraldusid pärmlased, kellest hiljem tekkisid sürjalased ja votjaklased, jäid lääne-soome ja volga-soome rahvad, tšeremislased, mordvalased, murumlased, kes tundsid juba jahvatamist, leiba, ketramist. Hiljem eraldusid tšeremissid ja mordvalased, jäid lääne-soomlased, eestlased, karjalased, aunu-selased, vepslased, vodjalased ja liivlased. Läheneti merele. See aeg kuulub kiviaega. Keeleteadus teeb kindlaks kokkupuuteid germaanlastega ja slaavlastega. Üldse võib keeleteadus aidata tuua valgust ajalukku ka hilisema aja kohta.

Läbirääkimisel võttis sõna J. Põrk, kes ei lepi referendi väitega, nagu ei oleks põhjust rääkida turaani ja soome-ugri sugulusest. Häälikuajalugu puuduvat turaani rahvustel. Need ei kuku ise kustki, neid luuakse. Praegu tehakse tööd sel alal türklaste, rohkem ungarlaste juures. Leitakse sugulussidemeid isegi Indias ja ka jaapanlaste juures. Seda ei leia mitte üksi ungarlased, vaid ka sakslane Heinrich Vinkler.

Referent J. Mägiste vastas järgmist. Turaani rahvaste häälikuajalugu on kõrgemal järjel kui indogermaanlastel. Soome uurijad ei kirjuta midagi sugulussidemeist turaanlastega. Ungarlased on sel alal soomlastest taga, tarvitavad soomlaste tulemusi. Vinkler, kes oskas palju keeli, ei võinud ka teha põhjalikku tööd. Kuigi tema tööd Soomes avaldatakse, siis on see ainult vastutulelikkus temale kui vanale indo-germaani keeleteadlasele. Igatahes ei ole veel kindel, millal just eestlased ja soomlased oma praegustele asukohtadele asusid. Küsimus on veel ämar, tuleb kaaluda ja oodata arheoloogiliste uurimiste tulemusi.

2. A. V a g a : „Tallinna eesti muuseum“.

Muuseumi ülesanne on olla peajasjalikult kujutavate kunstide muuseumiks; etnograafiasse puutuvaist esemest on seal ainult need, millel on kunstiline väärtus. On 1) kujutava ja

2) rahva-kunsti osakond. Esimeses on välismaa kunst esindatud umbes 50 pilddiga XVI—XX sajandilt flaami, hollandi, itaalia, prantsuse, saksa, austria ja vene kunstnikkudelt. Kodumaa kunstnikkudest on esindatud n. n. balti ja eesti omad; vanemaist Köhler, Hoffmann, Laipmann, Maibach, P. Raud, skulptureist Adamson ja Veizenberg, Noor-Eesti ajajärgust Mägi, Triik, P. Burmann, Neimann, Jansen ja kujur Koort. Praegu töötavad kunstnikud on esindatud peaaegu kõik. Rahvakunsti osakonnas leidub: 1) puunõusid, 2) rahvariideid, 3) vaipu (kunsti seisukohalt kõige väärtuslikum), 4) hõbe-ehteid ja 5) eesti tüüpe ja pilte rahva-elust. Muuseum peaks olema armastatud kohaks rahvale, eriti koolile ning õpivale noorsoole.

Referaadi lõppedes käis kongressi liikmeid referendi juhatusel tutvumas Eesti rahva muuseumiga Kadriorus.

3. G. Rosenberg: „Eesti ajaloo käsitlemine keskkooli humanitaarharus“.

Eesti ajalugu on koolis uus aine. Vene ajal oli ta üksikute eraisikute huviasjaks. Kodumaa ajalugu mängib suurt osa iseloomu kujundamises, mis suurimaid ülesandeid humanitaargümnaasiumil. Tähtsamaid küsimusi kodumaa ajaloos oleksid: välis-, kaubanduspoliitika, maareform ühenduses eestlaste ja sakslaste vahekorraga, omavalitsus ja haridusküsimus. Eriti tuleks kriipsutada alla sarnaseid momente eesti ja üldajaloos (Vene-Liivi sõda — praegune Vene poliitika j. m.). Ajajärke peaks liigitama maaisandate järgi. Tuleks tuua esile ajaloolisi isikuid, nagu Lembit, Plettenberg, Merkel, Gustav Adolf, Jakobson, J. Hurt, ka negatiivseid: Grenzstein, Kõrv. Üldajalugu peaks olema lõpetatud ju IV klassis, V klassis peaks õpetatama ainult eesti ajalugu 4 nädalatundiga, kodaniku- ja majandusteadus, ka eesti keel olgu seotud ajaloo, kusjuures valitseval kohal olgu ajalugu. Puudub ajaloo õpperaamat: Reimani raamatut ei saa tarvitada õpperaamatuna selle ebaproportsionaalsuse tõttu. Õpetaja ettekandel olgu tähtsam koht aine läbivõtmisel. Allikaid tuleb tarvitada illustatsioonidena. Kruusi ajaloo lugemiku tarvitamist

raskendavad selle puudused, näiteks puuduvad kommentaarid mõõtude ja rahade kohta. Raskusi tekitab ka ajaloo kaartide ja käsiraamatu puudus õpetajaile. Õpetajate edasiharimiseks peaks korraldatama igal aastal ajaloo-nädal, kus käsitellakse teaduslikke küsimusi, kuna meetodilised küsimused jäägu kongressi hoolde.

Läbirääkimistel toonitati ajaloo kaartide ja õpperaamatute vajadust (E. Peterson, J. Madisson). Iseäranis raskes seisukorras on algkool (minister J. Lattik). Õpiraamatuis liiga modern keel. Kaardid võiksid leida aset ka raamatus (V. Vaher). Eesti kirjanduse seltsi ajaloo toimikond kavatses anda ajaloo atlase välja. Eeltööd on käimas teist aastat (R. Kenkmann). Odavalt meie kirjastada ei saa. Ostetakse vähe. Tuleb tarvitada võrsilt toodud kaarte (minister J. Lattik). Õpperaamatute kirjastamine on meil raske (R. Kenkman, H. Männik). Õpilased keskkoolis puudulikult tunnevad kaarte, mis seletatav laialdase kavaga algkoolis, kus pakutagu algmõisteid (G. Rosenberg). Süüdistatakse algooli. Ülikool süüdistab keskkooli, sest keskkooli lõpetaja ait on nõrku üliõpilasi. Puudub ühtlus algkooli ja keskkooli vahel. Süüdistustega ei jõuta kaugele. Tuleb asuda kooli tegelikule tervendamisele algkoolist alates (minister J. Lattik).

4. J. Madisson: „Ülevaade Tartu ajaloo ja ühiskonna õpetamise sektiooni tööst ajalooõpetajate ja õpilastele soovitava kirjanduse üle“.

On kavatsus kirjastada ajalooõpetajate seeriaina:

1) ideaalpilte, nagu a) Eesti maa-linn nooremal raua-ajal, b) Viljandi maalinna piiramine 1211. a., d) urikivi ja rist, e) võõraste ikke all, g) linnaõhk teeb vabaks j. t.

2) arheoloogilisi pilte, millest Tartu arheoloogiline selts juba kirjutas diaposiitive 68 eksemplaris ühes seletuskirjadega, nagu a) eelajalooliste leidude levimise kaarte, b) tüübilisi riistu, d) kiviaja paat, d) kiviaja küla j. t.

3) etnograafilisi pilte prof. Mannise väljatöötatud nimestiku järgi, mis kujutaksid a) naiste ja meeste käsitööd, b) muusikariistu, d) ehitisi, e) põllutööd j. m.

4) arhitektuuri ja kunsti pilte h-ra Freimuthi kokkuseatud nimestiku järgi: a) losse: Kuresaare, Vastseliina, Narva j. t., b) linnaplaane: Tallinna, Tartu, Võru j. t., d) üksikehitisi: Tallinna, Narva, Tartu raekoda, Tallinnast Suur-Gilde Mustpeade klubi j. m., e) kirikuid prof. Kjelleni nimestiku järgi: Saaremaalt, Karja, Tallinnast Niguliste Püha-Vaimu, Tartust Pauluse, Peetri j. t., g) altareid: Tallinna Niguliste, Palamuse, Tartu Jaani, Pauluse j. t.

5) ajalooliste tegelaste pilte, nagu piiskopp Albert, Plettenberg, Gustav Adolf, Karl XI, Karl XII, Peeter Suur, Katariina II, Merkel, Aleksander I, Aleksander II, meie ärkamis- ja uuemaja tegelasi j. t.

Ühtlasi seati ajaloo kirjanduse nimekirii kokku ja saadeti kõigile õpetajate organisatsioonidele.

Referaadi lõppedes soovitas haridusminister J. Lattik kirjastada mitte ainult negatiivseid, vaid ka positiivseid pilte.

Kongress valis alalise E. Ö. L. ajaloo õppekorralduse toimkonna järgmises koosseisus: P. Treiberg, J. Adamson, J. Madisson, Aal, Epler, M. Välbe ja A. Susi.

Kongress võttis järgmised resolutsioonid vastu:

1. G. Rosenbergi referaadi puhul:

1) Ajaloo õpetamise süvendamiseks ja riigikodanlise meelsuse kasvatamiseks peab 2. ajaloo õpetajate kongress tarvilikuks,

a) tunnistada, et ajaloo õpetamisel olgu kodumaa ajalool tähtsam koht, kusjuures sellele ainele pühendatagu viimases keskkooli klassis vähemalt 2 tundi nädalas,

b) välja anda a) eesti ajaloo õppe- raamat keskkoolidele, b) eesti ajaloo käsiraamat, mille eeskujuks võiks olla ka mõni samalaadiline võõrkeelne teos,

d) eesti ajaloo kaarte üldajalooli- ses siduvuses.

2) Kongress avaldas soovi, et õpe- tajate teadmuste süvendamiseks ja värskendamiseks ajaloos korraldataks kord aastas ajaloolaste nädal.

II. J. Madissoni referaadi puhul:

1) Kongress tunnistab hädatarvili- kuks näitlikustamisvahendite, eriti aja-

loopiltide kui ka diapositiivide, mude- lite j. m. e. soetamise.

2) Kongress teeb E. Ö. L. ajaloo õp- pekorralduse toimkonnale ülesandeks koostada, võttes aluseks Tartu ajaloo ja ühiskonnateaduse õpetajate sektsi- ooni esitis, löplik nimestik, kaaluda ja leida teid näitlikustamisvahendite aval- damiseks, esinedes oma töö üle aruan- dega järgnevail kongressidel.

3) Kongress loeb tarvilikuks aja- loolise kirjanduse nimestiku lõpulevii- mise ja avaldamise.

III. M. Välbe referaadi puhul:

1) Kongress avaldab soovi, et alg- kooli uues ajaloo kavas või seletuskir- jas täpsamalt määrataks IV klassi kur- suse sisu.

IV. G. Ney referaadi puhul:

1) Kuna kodumaa muinasvarad osu- tuvad tähtsaiks ajaloo uurimisallikaiks ja ajaloo õpetamisvahendeiks, toonitab kongress, et iga ajaloo õpetaja peab ole- ma huvitatud nende säilimisest.

Et selleks omalt poolt aidata kaasa, tuleb õpetajal

a) kohapealseid muinasvaru ise tundma õppida,

b) tutvustada nendega õpilasi, ka- sutades neid õpetamisel,

d) seletada laiemale rahvahulka- dele nende tähtsust,

e) igapidi nende päästmist ja kogu- mist toetada.

V. A. Põrgi referaadi puhul:

1) Eesti-soome-ugri hõimudel on oma kultuuriline minevik, millega tar- vis tutvustada meie keskkoolide õpilasi ajaloo tundidel.

2) Eesti ajaloo tundide arv tuleks määrata kindlaks ja ajalugu ise võtta süstemaatiliselt ning iseseisvalt läbi, mitte aga üldise ajaloo vahepaladena.

3) Eesti ajalugu tuleb käsitleda nii- hästi eesti kui ka muulaste koolides Eestis puht eesti seisukohalt, aga mitte võõraste vaatepunktilt, kes kirjeldades oma tegusid meie maal puudutavad maarahvast ehk mittesaksu ainult mööda minnes.

4) Eesti ajaloo kõrval tuleb kesk- koolides anda ka ülevaade meie lähe- mate hõimude ajaloost.

Oiguslikke küsimusi.

Kuidas tuleb toimetada õpetajatele kooli ülalpidaja poolt antava korteri hinna mahaarvamist õpetajate palgast.

Teatavasti Riigikogu võttis käesoleva aasta 20. mail vastu „Koolinõunikude ja avalikkude koolide õpetajate ajutise palgalisa seaduse“ (R. T. nr. 52, 1927), mille järgi avalikkude koolide õpetajatele makstakse riigi poolt 1927. aasta palgakrediidist ajutist palgalisa 25% suuruses „Õpetajate palgaseaduse muutmise seaduses“ (R. T. nr. 26, 1923) ettenähtud kuupalgast, arvates 1. aprillist 1927. a. Haridusministeeriumi üldsekretariaat teatas oma ringkirjalise korraldusega 24. novembrist s. a. sub nr. 12747, et „kortेरiraha arvamisel tuleb arvesse võtta põhipalk ja vastav 25%-line lisapalk kokkuvõetult“ ning et „kui korteriraha on vähem nõutud, puuduv osa sisse nõuda“.

Niisugune korraldus ei ole kooskõlas seaduse mõttega ja tekitab tegelikus elus palju arusaamatusi. Toome kõige pealt paar elulist näidet, mis Liidule teatavaks saanud.

1. Koolijuhataja saab palka 10.000 marka kuus. Sellest maksab riik 80% ja omavalitsus 20%, s. o. esimene — 8000 mk. ja teine 2000 mk. Omavalitsus korterit ei anna, vaid maksab oma osa rahas. Ajut. palgalisa seaduse põhjal tõuseb palk 25% võrra, s. o. 12.500 marga peale kuus. Haridusministeeriumi nimetatud ringkirja mõtte järgi jääks sellest riigi kanda 80%, s. o. 10.000 mk., kuna omavalitsus maksaks 20%, s. o. 2500 mk. Seni maksis aga omavalitsus kõigest 2000 mk., nüüd seega 500 mk. rohkem. Kes maksab selle summa? Ajut. palgalisa seadus seda kohustust omavalitsuste peale ei pane. Kuid palgasaaja on õigustatud saama 2500 mk. mitte 2000 mk., sest see teeks välja ainult 20% palgast. Tekib seega ülepääsmatu vastolu seadusega: kas sunnitakse omavalitsustele peale kohustused, mis pole seaduses ette nä-

tud, või saab õpetaja palgalisa mitte 25%, vaid ainult 20%. Seaduseandja aga, võttes kõik kulud riigi kanda ja lubades palgakõrgendust 25%, ei ole soovunud ei tüht ega teist.

2. Algkooli juhataja linnas saab näiteks 10.000 mk. kuus palka. Sellest summast kannab riik 50%, s. o. 5000 mk. ja omavalitsus 50%, s. o. ka 5000 mk. Korteri arvel arvab aga omavalitsus maha tema poolt maksetavast osast 20 protsenti kogupalgast, s. o. 2000 mk. ja tasub seega sularahas 3000 mk. 25%-lise lisapalga läbi tõuseb juhataja palk 12.500 mk. peale, millest korteriraha haridusministeeriumi kõnealuse ringkirja alusel välja teeks 20%, s. o. 2500 marka. Omavalitsustele ei pane lisapalga seadus peale mingeid uusi kohustusi ja linn maksab seega endiselt juhatajale 5000 mk.; kuid sellest summast maha arvates uue korteri hinna — 2500 mk., jääb tal maksta juhatajale kõigest 2500 mk. endise 3000 marga asemel, seega 500 mk. vähem. Selle lisa — 500 mk. saab seega mitte õpetaja, vaid omavalitsus. Peaks pikemate seletustetagi selge olema, et niisugune omavalitsuste rikastumine riigi arvel ei võinud olla seaduseandja sihiks.

Peab veel tähendama, et seaduses nimetatakse seda 25%-list lisa *ajutiseks*. See ei ole mitte *palgakõrgendus*, vaid ainult *lisa* palgale ja seepärast puudub alus tema kohta tarvitada korteriraha puutuvaid määrusi, mis kõnelevad ainult õpet. palgaseaduse muutmise seaduses ettenähtud palganormidest. See 25%-line lisa kuulub ajutiste summade hulka, nagu olid seni 14. ja 15. kuu palgad, lisatundide eest saadav tasu, milliste summade pealt korteriraha maha ei arvata (võrdle näit. õpet. palgasead. muutm. sead. § 9 teise märkuse teine lause).

Ettetoodud asjaoludest järgneb, et 25%-line palgalisa makstakse täiel määral riigi poolt ja et seda lisa ei tule arvesse võtta korteriraha arvestamisel. Haridusministeeriumi üldsekretariaadi

ringkiri 24. novembrist s. a. nr. 12747 vähem nõutud korteriraha sissenõudmisse puutuvas osas ei ole seadusepärane.)*

—o—

Kus on riigiteenistusseaduse § 36 maksev ka õpetajate kohta?

Viimasel ajal nii maal kui linnades on õige teraval kujul esile kerkinud küsimus, kas on õpetajate kohta maksev riigiteenistusseaduse § 36, mille järgi „ühes ametasutuses alluvuse vahekorras ei või teenida ülenevad ja alanevad sugulased, mees ja naine, vennad ja õed...“ Koolide ülalpidajad on paiguti asunud õige resoluutselt selle § kohaldamisele ka õpetajate kohta ja registreerivad lahti samas koolis teenivaid perekonnaliikmeid, kui nad nende arvates alluvuse vahekorras, on, s.t. kui üks neist on koolijuhataja.

Õige vastuse leidmiseks sellele küsimusele tuleb silmas pidada eeskätt järgmist asjaolu: õpetajate kohta võib kõnealune § 36. kohaldav olla ainult siis, kui nad on 1) riigiteenijad ja kui 2) õpetajad on üksteisega alluvuse vahekorras. Kus puudub ükski neist tingimust, seal ei saa kõnet olla riigiteenistusseaduse § 36-nda kohaldamisest.

Mis puutub eriti *algkooli õpetajaisse*, siis ei vasta nad ühelegi neist tingimust, nimelt: 1) Õpetajad, kes palka saavad omavalitsustelt, on otsekohe tunnustatud omavalitsuse teenijateks (Õp. palgasead. muutm. sead. § 9. märk.4. R. T. nr. 26 — 1923. a.), millist seisukohta jagab ka riigikohus (adm. os.

*) E. Õ. Liit on kirjutises nimetatud 24. nov. k. a. ringkirja nr. 12.747 puhul märgukirja haridusministeeriumile saatnud ja nõudnud ülalnimetatud ringkirja kui seadusevastase tühistamist, mispeale uus haridusminister nimetatud ringkirja tühistas.

Toim. märkus

toimetus nr. 55/1921); omavalitsuste teenijad aga ei käi riigiteenistusseaduse § 36. alla. 2) algkooli juhataja ja õpetaja vahekord, nagu see korraldatud avalikkude algkoolide seaduses, ei ole otsekohene alluvuse vahekord, kuna koolijuhatajal ei ole käskude ja korralduste tegemise õigust, samuti puudub tal ka distsiplinaarne võim. Seepärast puudub seaduslik alus riigiteenistusseaduse § 36. kohaldamiseks algkooliõpetajate kohta üldse.

Kesk- ja algkooliõpetajate seisukord on mitmeti teistsugune. Kõige pealt tuleb tähendada, et kesk- ja algkooli juhataja ja õpetaja vahekord, nagu see korraldatud avalikkude kesk- ja algkoolide seaduses, on alluvuse vahekord. Siiski võib nimetatud § 36-t kohaldada ainult *riigikoolides* teenivate õpetajate kohta. Aval. kesk- ja algkool. seadus teeb nimelt vahet riigi ja omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide vahel (§ 1, 5, 53, 54 j.t.), kusjuures omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õpetajate suhtes on haridusministeeriumil vaid registreerimise funktsioon. Neid tuleb seega tunnustada omavalitsuse teenijateks, kelle kohta nim. § 36. maksvuseta.

Esitatud seisukohad leiavad täit kinnitust ka riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduses (R. T. nr. 27, 1927., mille § 3-nda viimase lõike järgi „õpetajatest loetakse ametnikkudeks need, kes annavad *riigikoolides* (minu kursiiv. A. S.) vähemalt normaalarvu tunde, kuna need kes riigikoolides annavad alla normaalarvu tunde, loetakse vabateenijateks.“ Sellest määrusest selgub, nagu eelmisestki, et need õpetajad, kes riigikoolides ei õpeta, ei kuulu riigiteenijate hulka.

Kokkuvõte: riigiteenistusseaduse § 36. on kohaldatav ainult *riigi* poolt ülalpeetavates *keskkoolide* teenivate õpetajate kohta, kuna teiste õpetajate kohta ta maksev ei ole.

A. S.

V ä l i s m a a l t.

Muljeid metoodika-kursustest Berliinis augustis 1927.

Endiste aastate eeskujul korraldas ka läinud suvel Kasvatuse ja Õpetuse Keskinstituut Berliinis metoodika-kursused väljamaalastele. Tänavuaastases kavas olid järgmised küsimused: õpetaja isik, õpetaja ja õpilase vahekord, kodu ja kool, õpilaste tegevus vabal ajal. Oli öeldud, et neid küsimusi püütakse valgustada mitte niipalju teoreetiliste loengute abil, kui läbirääkimistes ja tutvustades tegeliku eluga. Tutvudes pärastpoole üksikasjalisema kavaga, tundus, et see kandis võrdlemisi juhuslikku laadi. Lektoreid oli kaunis palju: algkooliõpetajatest kuni Preisi haridusministrini. Meetodilis-pedagoogilisest kirjandusest tuntud neist oli ainult paar. Kuna igatüki pidas tunnipikkuse loengu, ei saanud keegi neist ainesse eriti süveneda. Tuli ette mõtete kordumisi. Esinesid kõnelejad aladelt, millel kavas ettenähtud küsimustega õige kaudne side. Ka väline korraldus jättis mõndagi soovida. Kuid vastutulelikkus kursuste juhataja koolinõunik Niemann ja kõigi teiste poolt oli kõige parem. Ei olnud märgata kõrkust, milles sagedasti sakslasi süüdistatakse. Koole, milledes õppetööga tutvuti, ei võinud lugeda erilisel eeskujulisteks. Kuid võimatu on ka, et lühikeseajalised kursused jõuaksid igapidi rahuldada väga mitmesuguste huvidega kuulajaid. Ergutust ja ainet järelemõtlemiseks pakkusid nad osavõtjale siiski küllaldaselt, võimaldades ühtlasi pilku heita Saksa kooli tegeliku tõesse, millest raamatutest kunagi ei või saada täit kujutist. Osavõtjaid oli kursustest üle 60-ne. Suuremalt jaolt endised Saksa või Austro-Ungria kodanikud, kellele keeleküsimus raskusi ei sünnitanud, oli aga õpetajaid ka kaugemalt: Kolumbiast, Hiinast, Jaapanist, Norrast, Venest, Lätist ja Eestist. Avas kursused Preisi haridusminister Becker, toonitades, et Saksamaa õpetab ja õpib: näitab teistele, milliste tulemusteni ta on jõudnud, püüab aga ka ise teistelt õppida. Üheks põhiküsimuseks, mida käsitleti, oli noorsoo liikumine. Ei olnud isikli-

kult võimalik lühikese ajaga ja olude puuduliku tundmise tõttu sellesse küsimusse küllalt süveneda. Piirdusin küsimustega, mis puutuvad otsekohe kooliellu, kuigi mainitud küsimusel koolielu kohta kaudselt suur tähtsus. Õieti moodustab ta osa küsimusest, kuidas ühiskondlikku kasvatust teostada. „Gemeinschaftsschule“, ühiskondliku kasvatuse küsimus oligi ka üheks tähtsamaks kõneaineks. Mitmed kõnelejad toonitasid, et selles sihis töötamiseks on vaja, et koolitöös valitseks uus õhkkond, et vahekord õpetaja ja õpilase vahel oleks sõbralikum, tuleb püüda kõigiti vanemaid koolile lähendada. Palju aitavad kaasa ses suhtes pikemad õpikäigud, kus õpetajal võimalik on õpilastega kaasa elada, neid ligemalt tundma õppida. Niisugused õpikäigud on isegi sunduslikud. Pikemat käsitlust leidis töökooli põhimõtete tarviduse ja teostamise küsimus. Puudutati ja käsitleti paljugi, mis tuttav kõigile, kes lugenud uuemat meetodilist kirjandust, kuid ka tuttavate mõtete kordumisel uutes kombinatsioonides ei puudu huvitus. Üldiselt on kooliuuenduse vajaduse äratundmisele tulnud väga palju teoreetilisi ja tegelikke pedagooge. On vaid üksikuid häáli, kes hoiatavad liialduste eest ja toonitavad piiride vajadust.

Rohkem iseseisvat vaimlist tööd, rohkem ruumi kehalisele tegevusele!—need on juba üldiselt tunnustatud hüüdsõnad. Et uuendust vaja, selles ei ole kahtlust: juba elu ise on niivõrt muutunud, et mis enne rahuldas, nüüd seda enam ei ole. Elu tempo kiireneb. Noorsugu õpib elust palju rohkem, näeb, kuuleb rohkem. Tekib aga pealiskaudsus. Vaja on rohkem iseseisvat mõtlemist ja tegutsemist, muidu upub noorsugu nende muljete rägastikku, mida ta elust saab. Tuntakse rõõmu, et töökooli ideaal olevat suuresti levinud ja teostamist leidnud, kuid väljastvaatajas tekib kahtlus, kui võrt see ideaal on saanud omaseks laiematele hulkadele, kui võrt ta on tunginud õpetajaskonna enamikku. Tundub, et õpetajaskonnal on eluga raske sammu pidada. Kooliuuendus nõuab õpetajailt palju intensiivsemat tööd. Ta ei tohi enam õpetada nii nagu ta

ise õppinud. Kõik ei suuda seda. On neid kes töökooli põhinõudeid tarvita-
vad vaolesti. Tuleb eksimusi ette palju
nooremate juures, kuna vanadel jälle
raske on loobuda endistelt radadelt.
Võis seda märgata neis üksikutes tun-
dides, millel võimalik oli viibida,
avaldasid seesuguseid mõtteid ka, kuigi
varjatult, kõnelejad. Üldine meeleolu
oli aga optimistlik uuenduste suhtes.
Uuenduspuüded leiavad toetust mitmete
juhtivate koolitegelaste poolt. Palju-
degi pahede peale, mis katsete tegemi-
sel ette tulevad, vaadatakse võrdlemisi
heahtlikult. Nii tõrjus tagasi Preisi
haridusnõunik Dr. Karstadt, kelle poolt
ilmunud paljutarvitatav raamat „Me-
thodische Strömungen der Gegenwart“,
etteheiteid, mida tehakse uuendustele,
nimelt et need ei jõudvat küllalt anda
teadmusi, puuduvat kord ja ei olevat
ühtlast arenemist. Need etteheited
olevat osalt põhjendatud, osalt toet-
tuvat nad vale arusaamistele koolisihiti-
dest.

Edasi puudutasid kõnelejad ka üld-
õpetuse küsimust, kui nõuet, mis järg-
neb eelmistest. Tegelikult ei olnud või-
malik näha üldõpetust radikaalsemal
kujul. Neis klassides, kus õeldi maks-
vat üldõpetuse põhimõtte, oli maksev
küll klassisüsteem, käsitati muuseas ai-
neid, millel otsekohe antud tunniga
kaudne ühendus, kuid tegelikult oli mak-
sev harilik ainetunnikava, see ei olnud
aga õpetajale sunduslik. Ainult üksikud
tunnid näisid olevat muude õpetajate
kättes, et luua töösuuruses ühtlust, kuna
tundide arv nooremates ja vanemates
klassides erinev. Ka laulutunniandjaks
vanemates klassides oli aineõpetaja.

Väliselt ei saa meie koolid muidugi
võistelda Berliini koolidega, olgugi et
ka seal koolid ei ole kaugeltki veel ide-
aalsed. Maakoolidega tutvumiseks ei
olnud aega. küll aga toonitati loengutel,
et olevat Põhja-Saksamaal koole, kus
üks õpetaja töötab 14 jaoskonnaga, mil-
ledes õpivad 6—15-aastased lapsed.

E. Gerban.

Läti õpetajad protesteerivad.

Läti Õpetajate Liit on pöörnud avaliku
kirjaga Leedu valitsuse poole, protesteerides
Leedu õpetajate tagakiusamise ja vangista-
mise vastu. Muu seas seisab protestkirjas
järgmist:

„Meie, Läti õpetajate esindajad ja osa-
võtjad Läti Õpetajate Liidu asemikkudekogu
koosolekust, kokku 200 isikut, esindades üle
3000 Läti õpetaja, avaldame oma sügavaimat
kaastundmust Leedu õpetajaile, kes oma demo-
kraatliku ilmavaate pärast oma ameti on kao-
tanud, kohtupoolt taga aetakse ja kes vangis-
majus ja sunnitöölaagris vaevlevad.

Meil, kes me isegi oleme olnud äsjalõp-
penud tsaarivalitsuse režiimi all, valutab süda
meie vennasrahva riigimeeste kitsarinnalisuse
pärast. Kui juba suur Vene oma 100-miljon-
lise elanikkude arvuga ja miljardiliste varan-
dustega oma karistusmeetodeis nii veriseks
ei läinud, aga siiski ei suutnud teiste kultuur-
riikide seas hoida end kultuuritasapinnal,
kuidas võib see olla võimalik meie väikeste
rahvaste juures!?

Meie tulevik võib seista ainult meie rah-
vaste omavalitsuses; õige rahvalitsus on
demokraatia. Niisugune valitsemisviis aga,
nagu see on praegu Leedus, võib ainult selle
juure minna, et raskelt kättevõidetud iseseis-
vus kaduma läheb ja lõppeks osutub saatusli-
kuks kõigile väikeriikidele.

Ei jää muud üle, kui meie, Läti õpetajad,
kes me südamlikuimas sõpruses oleme Leedu
õpetajaskonnaga, ja kogu Leedu rahvaga vere-
sidemetega seotud, Teile, praegusele Leedu
valitsusele saadame järgmise avaliku üles-
kutse ja palve: „Ärge mängige oma rahva
saatusega ja riigiga. Jätke järele oma mõt-
tetu teguviis rahva õiglusega. Kas te ei näe,
et võõrad riigid Leedut jälgivad, nad oota-
vad ainult riigi nõrgenemist ja momenti, mil
nad seda nõrkust võivad kasutada; ja see võib
rahva viia uuele orjapõlvele. See ei või ega
tahi olla teie soov ja tahe! Rahvas, kes ise
end valitses ja nüüd on rippuv ühest väike-
sest poliitilisest klikest, ei anna seda kunagi
andeks. Ja ka meie, Leedu lähemad veresu-
gulased ja ka teised naaberriigid kui ka
vanad kultuurriigid, ei anna seda kunagi
andeks. Kui te aga omavoli tarvitamise lõpe-
tate, siis saab Leedu rahvas suureks ja tuge-
vaks, nagu kunagi hallis minevikus. Seg-
mine teise riigi sisemisesse asjusse pole meile
küll kuigi meelepärane, aga me teeme seda
sügavast armastusest oma vennasrahva vastu.

Sälligu vaba ja iseseisev Leedu ja meie
vennasrahvas igavesti!“

—O—

Kibe võitlus.

Saksamaal on käimas ilmaliku ja vaimu-
liku kooli vahel. Et võit kaldub ilmaliku
kooli poole, on loomulik. Iseloomustuseks

vaimulikkude „võitlusvahendeist“ toome välja võtte Saksa ühe väikese vaimuliku lehe kirjutisest:

„Nemad (s.o. ilmalikud õpetajad) unustavad ikka selle, kes meie seiklusi kõiki juhivad ülevast. Nad on jumalavallatud ega taha midagi teada Taevasest Isast. Nad on ka häbematud meie mõttevendade vastu ja ei salli, kui ütleme, et oleme Jumalast seatud nende hoolimatuse üle valvajaiks. Kui meie tahame, et koolides õpetataks rohkem jumala riigi äsju, siis irvitatakse nende poolt, et ei jätkuvat aega ajalikkudegi riikide põhjalikuks õppimiseks. Ja seda peavad nad siis tähtsamaks! Nad õpetavad seal igasuguseid jõledusi, nagu seda on tänapäeva kirjandus, ja läsevad langeda õpilasil nii sügavale, et nad joonistavad inimesi kõige häbematumal viisil ilma riideteta (!). Nii kaugele on mindud üksnes sellepärast, et pole kuulda võetud meie sõnu: „Pöörge rohkem tähelepanu taevariigile, mis on igavene, kõik muu on ajalik!“

Need on küll read kellegi maru-kristlase sulest, ning sellena arusaadavad ja loomulikud. Et aga paljud päris teadlased ja õpetajad samal seisukohal asuvad, kuigi kaine-mana, sellest ei suuda me saada aru.

—o—

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Õpetajate palgaseaduse eelnõu

arutamiseks jõuti dets. keskel ummikusse, sest lahkunud Vab. Val. ei pidanud tarvilikuks Riigikogu eelarve komisjonile viimase poolt nõutud täiendavaid seletusi ja andmeid esitada, mispeale komisjon eelnõu arutamise ajutiselt katkestas. Nähtavasti ei suudeta selles küsimuses käesoleval Riigikogu istangjärgul enam edasi nihkuda.

E. Õ. Liit kordas veel kord oma kevadisi soovivaldusi ja nõudmisi (vaata bülletään nr. 2 — saadeti kõigile koolidele) ja palus täiendavalt elukalliduslisä allesjätmist Narva õpetajatele. Kahjuks ei leidnud Õp. Liidu soovivaldused komisjoni enamuse poolt tähelepanu.

Komisjon võttis tundide normi asjus vastu Valitsuse seisukohad ja otsustas omalt poolt suurendada koolijuhatajate töö koormat, arvates neile iga juhatava klassikomplekti pealt normaaltundide arvust maha 1 tunni senise 2 tunni asemel.

Üle 1500 saksa ülikooli õppejõu protesteerib.

Saksa Riigipäevale saadeti Heidelbergi ülikooli professori poolt järgmine kiri:

Heidelberg, 15. oktoobril 1927. a.

Saksa Riigipäeva juhatusesele.

1539 Saksa ülikoolide õppejõu nimel saadan käesolevaga Saksa Riigipäevale selgituskirja Saksa riigikoolide seaduse valmimise puhul.

Kiri on algatatud väga paljude tehnika- ja teiste ülikoolide õppejõudude poolt. Allkirjad, milliseid on 1539, korjati kuni 12. oktoobrini 1927. Need allkirjad on 1086 professori, 109 honorarprofessori, 320 privatsendi ja teiste ülikooli õpetajate omad.

Ma palun, et võtaksite teadmiseks selle kirja.

Prof. Dr. Ernst Hoffmann,
Heidelberg.

Riia eesti algkool

pidas hiljuti viiendat aastapäeva. Praegu töötab kool, mis alul suurte raskustega kitsastes oludes loodi, 6 klassiga, milles kokku 50 õpilast. Õpetajaid on koolis 4. Koolijuhatajaks on prl. Kotkas.

Tervitusi aastapäevaks saatsid Läti ja Eesti haridusminister, Eesti Õpetajate Liit ja rida asutisi ja isikuid Lätist.

Kui suurendatud tundide norm ellu viiakse, siis kuulub Tallinna linnas üksi linnakoolivalitsuse andmete järgi koondamisele, s.t. vallandamisele 20 (loe kakskümmend) õpetajat.

Missugused seisukohad uus Vab. Valitsus õp. palgaseaduse asjus võtab, seda näitab tulevik.

Korratu palgamaksmine.

Viimasel ajal on Õp. Liidule tulnud korduvalt teateid, et õpetajad oma palka korralikult kätte ei saa. Mõnel pool peetakse õpetajate palku enam kui 2 kuud kinni, ning maksmine vallakassadest sünnib 1000 marga kaupa.

Seesugusest asjaajamisest on ilmselt näha, et õpetajate palkadeks määratud raha on muuks otstarbeks tarvitatud, ning õpetajaid lastakse lihtsalt nägida.

Sellase ebakorrektsuse kaotamiseks on E. Õ. Liit vastavais asutisid samme astunud.

Laste-abiraha ja korteriraha tagasinõudmine.

Teatavasti ei maksta riigi- ja omavalit-
suse teenijate uue palgaseaduse põhjal laste-
abiraha neile teenijaile, kelle palk tõuseb üle
14.000 marga.

Nüüd on riigikoolivalitsus tagantjärele
seletanud vastoluliselt oma ringkirjale 1. juu-
nist 1927. a. nr. 1829, et õpetajate lisapalga
seaduse põhjal 1. apr. saadik maksetav 25%
lisapalk laste-abiraha maksmisel ja korteri-
väärtuse väljaarvamisel tuleb arvesse võtta.
Selle seletuse järgi tohivad laste-abiraha saa-
da ainult need õpetajad, kelle endine palk ja
25% lisapalk kokkuvõetult ei tõuse üle 14.000
marga kuus.

Selle korralduse järgi tuleb rohkem
makstud laste-abiraha tagasi maksta. Samuti
tahetakse korteriraha tagasi nõudma hakata.
Viimase korralduse vastu saatis E. Ö. Liit
protestkirja haminile, mille peale hra haridus-
minister selle korralduse tühistas.

Ei käi palgaseaduse alla.

Riigikoolivalitsus seletab, et tööstuslik-
kude koolide seaduse põhjal töötavais nais-
kutse- ja naiskäsitöökoolides juhataja, tema
abi ja oskusainete õpetajad või nende asetäit-
jad tulevad 1. aug. 1927. aastal ametisse
võtta erilepingu alusel.

Ministeeriumi poolt väljatöötatud tasu-
normide järgi saab ühe põhiosakonnaga koo-
lides juhataja kuus 11.700 mk. ja kahe põhi-
osakonnaga koolides 13.500 mk. ning võib iga
juhatajava klassi kohta anda 2 tundi vähem
kui 24, kuid mitte alla 8 t. nädalas.

Juhataja abi saab palgaks 11.700 marka,
kuid peab ilma erilise tasuta kuni 24 tundi
andma.

Oskusainete õpetajad saavad tasu: esi-
mess järku kuuluvad 8700 mk., teise ja kol-
mandasse järku kuuluvad 7700 marka kuus.

Peale ülaltoodu saavad nimetatud koolide
juhatajad ja õpetajad 25% lisatasu.

—o—

Keskkooli õpetajate koondamine

küsimus oli viimasel E. Ö. Liidu juhatusel
koosolekul pikemalt arutusel.

Küsimuse referent dir. N. Kann arvas, et
keskkooliõpetajate ühe osa keskel valitseva
iseseisvuspüüde rahuldamiseks võiks katset
teha üleriikliku keskkooliõpetajate seltsi asu-
tamisega. Loomulikult peaks see selts, kui fa-
tekitab, kuuluma E. Ö. Liitu.

Keskkooliõpetajate kohapealseist iseseis-
vaist ühinguist ja nende liidust ei ole loota
elujõulist organisatsiooni 1) seepärast, et
keskkooliõpetajaid väiksemates linnades ja
maakeskoolides on liiga vähe teguvõimsate
ühingute loomiseks, ja 2) nendestki vähestest
on paremad jõud praeguste ühiste õpetajate
ühingute juhatustes tegevad ja juhtivatel koh-
tadel, kust neid keegi ära ei aja ja kust ena-
mus neist ei tahagi ära minna.

Koosolekul leiti, et isegi akadeemilise har-
idusega keskkooli õpetajate eraldamine eri-
organisatsiooniks ei ole soovitatav, sest kui ül-
koolist rohkem lõpetajaid tuleb, siis peab osa
neist olude sunnil algkoolis tööle asumata ja
need oleksid sunnitud kõrgema haridusega
õpetajate organisatsioonidest kõrvale jääma;
teiselt poolt näidati, et kaheaastase pedagoog-
gilise instituudi käimapaneku järele jääks
hariduslik vahe alg- ja keskkooliõpetajate vahel
võrdlemisi väikeseks ja soodustaks eriti
ühises organisatsioonis töötamist.

Ühtlasi konstateeriti kõigi sõnavõtjate
poolt, et nimetamisvääriksi ja lahkumine-
kuks sundivaid asjaolusid käesoleval ajal ei
ole, sest E. Ö. Liidu juhatuses on keskkooli-
õpetajad olnud alati ülekaalus ja võivad see-
pärast kõiki oma erisoove takistamata läbi
viia. Ühtlasi näitab see, et algkooliõpetajad
on keskkooliõpetajaid alati usaldanud ja neid
juhtivatele kohtadele valinud. Isegi viimase
üldkongressi juhatajaist kuulusid 3 kesk- ja
ülkooliõpetajate hulka ja ainult 1 oli algkoo-
list.

Kui mõnelt poolt siiski lahkulöömist õhu-
tatakse, siis peavad selle taga kas poliitilised
või õpetajaskonnale muidu kuidagi ebasõbra-
likud motiivid peituma.

Küsimuse edaspidine selgitamine ja teiste
linnade keskkooliõpetajatega kontakti astumi-
ne jäeti kesk- ja kutsekooli toimkonna hoole.
Nimetatud toimkonda kuuluvad N. Kann, O.
J. Kiesel, M. Valbe, V. Peet ja A. Janson.

Nimetatud toimkond, mille esimeheks va-
liti dir. N. Kann, on pidanud juba mitu koos-
olekut, küsimust igakülgsest kaalunud ja
teiste linnade keskkooliõpetajatega ühendusse
astunud.

Ligemalt on selgunud kaks võimalust: 1)
kas asutada iseseisev keskkooliõpetajate liit
või 2) moodustada autonoomsed osakonnad
või sektsioonid praeguste ühingute ja liitude
juures. Kumbki seisukoht leiab enam-vähem
ühemõrra poolehoidu.

Et küsimusse selgest tuua, seks kavatseb
E. Ö. Liidu kesk- ja kutsekoolide toimkond

kokkuleppel Tartu ja Viljandi keskkooliõpetajatega kokku kutsuda keskkooliõpetajate esindajate nõupidamise 30. dets. k. a. kell 11 enne lõunat Tallinnasse, poegl. reaalgümnaasiumi ruumidesse. Iga keskkool võib nõupidamisele saata ühe esindaja. Nimetatud koosolekul tuleks arutusele esijoones keskkooliõpetajate koondamise küsimus põhimõtteliselt kui ka praktiliselt seisukohalt, organisatsiooni vormi määramine ja vahekorra selgitamine praeguse E. Õpetajate Liiduga.

Vahepeal, 9. dets. korraldas Tallinna Õpetajate Seltsi keskkooliõpetajate seksioon Tallinnas töötavate keskkooliõpetajate nõupidamise, kus tunnistati põhimõttelt soovitavaks kesk- ja kutsekoolide õpetajate koondamine autonoomsesse üksusisse nii kohalikkude ühinguks kui ka E. Õ. Liidu juures senise õpetajaskonna üldorganisatsiooni raamides. Üksikasjades seisukohti ei võetud.

Keskkoolidirektorite ühingu.

Tallinna keskkoolide direktorid on samme astunud oma ühingu asutamiseks. Asutajad on eeskujuks võtnud Tartu dir. ühingu korralduse. Põhikiri on esialgselt kokku seatud ja otsustatud registreerimisele saata.

Organiseerimata

õpetajate koondamist Liitu otsustas E. Õ. Liidu sekretariaat teostama hakata maakondade kaupa. Iga õpetajate ühingu piirkonnas tahetakse pidada organiseerimiskoosolek, kuhu keskkohadest kõnelejad saadetakse. Samal ajal tutvustatakse organiseerimata õpetajaid koondamise põhimõtetega ja sellest järgnevate ja olenevate hüvedega. Sel teel loodetakse organiseerida enam-vähem kõik õpetajad.

Praegu ollakse keskkohas üksikasjalise organiseerimiskava väljatöötamisega ametis.

Järvamaa Õpetajate Liidu uus juhatuse

on jaganud ametid omavahel järgmiselt: esimeheks A. Reeben, abiks J. Meerits ja prl. S. Kass, kirjatoimetajaks Aben, abiks Lapp, kassahoidjaks Kask ja abiks pr. Söödor.

Viljandimaa Õpetajate Liidu asemikkudekogus

koosolekul peeti 9. okt. Viljandis. Kinnitati tegevusaruanne, mis oli õige sisukas ja seati kokku 1927/28. tegevusaasta kohta järgmine töökava: 1) lühikeseajaliste kursuste ja maak. õpetajatepäeva korraldamine, 2) aidata teos-

tada E. Õ. Liidu tegevuskavva võetud ettevõtteid, 3) panna rõhku organiseerimisele, 4) asuda energiliste abinõudega Liidu toetuskapitali loomisele.

Liidu juhatusse valiti ühel häälel A. Moks, P. Adamson (esimees), H. Ruubel, P. Rängel (laekahoidja) ja J. Reinert (sekretär).

Otsustati astuda Eesti õpetajate maja ehitamise osatühisuse liikmeks ja õhutada kohadel, et õpetajad toetaksid oma maja ehitamist.

„Noorusmaale“ määrati toetust 5000 mk.

Harju maakoolide Õpetajate Liit.

Möödunud tegevusaasta aruannetest aastakoosolekul selgus, et Liidul on peaülesanneteks olnud õpetajatele-liikmetele peatuskodu asutamine ja organiseerimistöö süvendamine, missugune ülesanne oli ka töötavas tegevusaasta alul ette nähtud.

Peatuskodu üüriti E. Õ. L. ruumes, sisse-seadeks on Eesti Õpetajate Liidu poolt esialgu kolm voodit, vähemat varustust mureses Liit omapoolt juure. Peatuskodu tarvitajad liikmed maksavad 50 mk. ööpäeva pealt. Tarvitamine on olnud aasta jooksul elav.

Organiseerimistöö süvendamiseks saadeti laiali ankeet ja kutsuti kokku eriline laiendatud nõukogu koosolek, millest võtsid osa ühingu juhatuste liikmed. Võeti vastu rida otsuseid kohapealsete ühingu töö tagajärjekamaks muutmiseks. Kaalumisel on ka liikmemaksu vastuvõtmine maakoolivalitsuse kaudu, milleks põhimõtteline nõusolek saadud, kuid tööjõudude koondamisel peab see jääma esialgu teostamata.

Peale selle on täiendatud veel toetuskasvat, mis ulatub 73.610 mk. peale ja millist seni kahele õpetajale toetust laenuna antud kogusummas mk. 40.000. On ühele liikmele kaitset antud kohapealsete olude selgitamisega. Üks liige on aukohtusse antud ja liikmeõigused temalt võetud.

„Kasvatusele“ ja „Noorusmaale“ on antud toetust ja nende levimiseks püütud kaasa mõjuda. Samuti on „Töökooli“ ja E. Õp. Ühispanga tutvustamiseks õpetajaskonnas kaasa aidatud.

Ühinguid on kaksteist, lahkunud on Paldiski Ühingu.

Eelolevaks aastaks võeti eelarve vastu tasakaalustatult mk. 115.000. Lähema ülesandena võeti õpetajatepäeva ja kongressi korraldamine veebruaris. Otsustati kaasa mõjuda

koolikohustuste laiendamiseks V—VI kl. ulatuses, avaldati soovi, et maakoolivalitsus avaks suvel kursuse praktiliseks koolielu korraldamiseks, tehti ettepanek Paldiski keskkooli asukoha muutmiseks, nii et see oleks kättesaadavam maakonna elanikele. Palgaseaduse arutamisel tehti mõned ettepanekud.

Juhatusse esolevaks aastaks valiti: P. Kochtitsky — esimeheks, J. Ratasepp — kasahoidjaks, K. Brehm — sekretäriks, V. Uustalu ja E. Verk — ametita juhatusse liikmeks. Esindajaiks asemikkudekogusse valiti õp-d: P. Kochtitsky, A. Ruut ja T. Talbak; maakonna haridusnõukogusse — V. Uustalu, K. K. Ü. „Töökooli“ juure — J. Ratasepp. Liidu kroonikuks V. Uustalu.

Liidu juhatusse aadress on: Saue-vaksal, postkast 7. K.

—o—

Palamuse Õpetajate Ühingu

aastakoosolek peeti novembris. Tegevusaruandest selgus, et Ühingu on tegutsenud viljakalt. On korraldatud kohalik õpetajatepäev, näitetunde, referaat-koosolekuid, ülekihelkondlik lastepidu jne.

Tegevuskavasse võeti õpetajatepäeva korraldamine ühes näitetundidega, Palamuse noortepäeva korraldamine ja teisi ülesandeid.

Ühingu juhatusse kuuluvad peaaesjalikult noored, teohimulised hiljuti Tartu seminari lõpetanud õpetajad.

—o—

Võimlemisõpetajate kavatsusi.

Eesti Võimlemisõpetajate Seltsi Tartu osakonna lähema aja tegevuskavasse on võetud keskkoolidevahelise võimlemispäeva korraldamine, loengute ja näitetundide korraldamine, võimlemisõpetajate organiseerimisküsimus, rütmika kursuse korraldamine, algkoolidevaheliste rühmängude võistluste korraldamine jne.

—o—

Sooviavaldusi

eesti keele õppekorralduse toimkonnalt haminile.

E. Õ. Liidu juures töötava eesti keele õppekorralduse toimkonna ettepanekul pöördus E. Õ. Liit hiljuti haminile poole järgmiste sooviavaldustega:

Eesti keele õppekorralduse toimkond palub peaksid kõik õpetajad Eesti koolides õpetama normeeritud eesti kirjakeeles, mida kahjuks mitte kõik õpetajad, isegi hiljuti ülikooli lõpetanud, ei tee. Selle puuduse kõrvaldamiseks

soovitab toimkond alata õpetajaist, kes saavad ülikoolis aineõpetaja kutse, ja nõuda neilt eesti keele lektorikursuse tundmist.

Selle sooviavalduse saatis hamin Tartu ülikooli eesti keele professorile vastavate korralduste tegemiseks.

Eesti keele õppekorralduse toimkond palub võimaldada esindaja kaudu võtta osa ministeeriumi kooliraamatute komisjoni tööst.

Kirjanduse õpetamisel soovitab toimkond aluseks ja lähtekohaks võtta käsiteldava teose enda. Selle võimaldamiseks palub toimkond koolidele ja koolivalitsustele korraldus teha krediidi määramiseks, et võimalus oleks 10—20 eksemplari käsiteldavat teost iga klassi jaoks muretseda.

—o—

Riigi- ja Omavalitsuseteenijate Kesklidust

astus E. Õ. Liit novembri keskel viimase asemikkudekogu koosoleku otsuse kohaselt välja, kuna nimetatud liidus üksikute liitu kuuluvate organisatsioonide „üleaisalöömised“ ja intriigid üksikute juhatusse liikmete vastu produktiivseks tööks mahti ei andnud.

—o—

Meetodilise kirjanduse

soetamist tahab E. Õ. Liit teostada ühenduses ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmisega nõnda, et „Kasvatuse“ tellijad saaksid erilise tasuta aasta jooksul 80—100 lehekülge mõnest meetodilisest eriteosest. Esijoones tahetakse avaldada teoseid ajaloo ja emakeele metoodika alalt.

Ühtlasi on „Kasvatuse“ toimetuse kokkuleppe sõlminud ajakirja „Töö-õppuse“ toimetusega, nõnda et „Kasvatuse“ tellijad võivad „Töö-õppuse“ tellida alandatud hinnaga, s. o. 300 margaga aastas tavalise 350 mrk. asemel.

—o—

Kino kasvatustöö teenistusse.

Üldiselt on teada, missuguste raskustega on seotud koolide ja rahvaloengute varustamine korralikkude teaduslikkude filmidega. Raskused esinevad mitte ainult filmide ebakohase sisu suhtes, vaid ka nende saamine on seotud ülepääsmatute raskustega. Need raskused pole ainult Eestis, vaid samuti kogu Euroopas, ja nende lahendamiseks on peetud Lääne-Euroopas tähtsaid nõupidamisi.

Sama küsimus oli arutusel ka möödunud baltiriikide õpetajate konverentsil, ning viimasel E. Õ. Liidu juhatusse koosolekul.

Baltiriikide õpetajate konverents tunnistas soovitavaks, et teaduslikkude ja pedagoogiliste filmide omandamine sünniks teatava ühise plaani järgi, ja nende tarvitamine peaks sündima vahetuse teel baltiriikide vahel. Vahetalituse selle juures on nõus oma peale võtma Baltiriikide (Eesti-Läti-Leedu) Õpetajate Liidu sekretariaat Riias, kuna koha peal igas riigis filmide laoks ja keskkohaks võiksid olla pedagoogilised muuseumid, kellele see ülesanne kõige lähem.

Ses asjas pöördus E. Õ. Liit järelepärimisega Tallinna linnavalitsuse kui Tallinna ped. muuseumi ülalpidaja poole, kas viimane oleks nõus filmide lao pidamist ja vahetalitust oma peale võtma.

Kui nõusolek saadud, siis asub E. Õ. Liit täpsama plaani väljatöötamisele, filmide valikule, eelarvete kokkuseadmisele, summade otsimisele jne.

—o—

Noorusmaa jätkab ilmumist.

Uue haridusministri ametisse astumisega on „Noorusmaa“ seisukord paremaks muutunud, nõnda et ta ilmumist uuel aastal jätkab.

Tellimishind on alandatud, nõnda et 1928. a. maksab „Noorusmaa“ ainult 250 mrk. Selle summa eest saab iga tellija 12 suurt kahetrükipoognalist numbrit.

—o—

Toetusi „Noorusmaale“.

Kuni 1. dets. k.a. on „Noorusmaa“ talitusele makstud toetuse arvel järgmised summad:

Tartu Ümb. Õp. Ühing	Mk.	3000
Karula Õp. Ühing	„	350
Viljandimaa Õp. Liit	„	5000
Valgamaa Õp. Liit	„	5000
„Kasvatus“ nr. 9. kviteeritud toetusi „	„	28100

Kokku Mk. 41.450

„Noorusmaa“ toimetuse tänab lugejatepere nimel lahkeid toetajaid.

—o—

Pedagoogilise instituudi seaduseelnõu

on hamin välja töötanud ja Riigikogule esitanud. Eelnõu järgi kestab kursus 2 õppeaastat; õpilasteks võetakse keskkooli lõpetajaid eksamiga, kuid instituudis võib olla ka vabakuulujaid — algkooliõpetajaid, kellel pole keskkooli haridust, kuid kellel on 2-aastane koolitöö praktika. Õpilaste arv ei tohi tõusta üle 100.

Teatavasti tahetakse instituudiga asendada teatud määral praegusi õpetajateseminare.

Vahepeal on uus haridusminister eelnõu arutamise komisjonis seisma pannud ja soovi avaldanud eelnõuga ja sinna juure kuuluvate materjalidega tutvuda.

—o—

Kutseõigused kutseta õpetajaile.

Kutseta õpetajate küsimus on olnud kauemat aega õpetajaskonnas päevakorral. Seda küsimust on arutatud ka kohalikes organisatsioonides ja on asutud seisukohale, et kutseta õpetajad, kes juba viljakat pedagoogilist tööd teinud, võiksid oma kohtadele edasi jääda.

Toetudes sellele seisukohale, pöördus E. Õ. Liit hiljuti Läänemaa Õp. Liidu ettepanekul märgukirjaga hamini poole, et kutseta õpetajaile, kes edukalt ametis olnud vähemalt 11 aastat, antakse kutseõigused.

—o—

Vanade õpetajate toetamise seadus eelnõu.

töö-holekandeministerium on välja töötanud ja Vab. Valitsus Riigikogule esitanud. Eelnõu järgi kavatakse vanadele õpetajatele, kes pole Eesti ajal teeninud ja kes ei kuulu riigi- ja omavalitsusteenijate pensioniseaduse alla, maksta kuus toetust kuni 2000 mrk.

Samal ajal esitas rkl. Jõeäär veneaegsete pensionäride toetamise eelnõu, mis näeb ette märksa suurema toetuse maksmise.

Mõlemad eelnõud anti Riigikogus komisjoni läbivaatamiseks.

—o—

Uusi haridustempleid

on iseseisvuse ajal nii mõnigi püstitatud. Hiljuti toimus jällegi kahe suure koolimaja õnnistamine, mis mõlemad asuvad hariduslikult mahajäänud maakondades.

18. nov. oli Petseri riigigümnaasiumi ja 26. nov. Läänemaa ühisgümnaasiumi uue hoone õnnistamine.

Petseri gümnaasiumi maja läks maksmata 2½ miljonit ja Läänemaa gümna. maja 18 milj. marka. Mõlemad koolimajad sisaldavad peale muu ruumikad pidusaalid.

Nimetatud hoonete õnnistamisest võtsid ka hamini esindajad osa.

—o—

Koolimajad olgu tule vastu kinnitatud

Tartumaa koolivalitsus on ringkirjaliselt koolide ülalpidajate tähelepanu juhtinud koo-

limajade ja varanduste tuleõnnetuste vastu kinnitamise tarvidusele.

See meeletuletus on üleriiklikus ulatuses tarvilik, sest et tuleõnnetused on viimastel aastatel korduvalt koolimaju tabanud.

—o—

Statistilisi andmeid koolide kohta.

Statistika keskbüroo andmete põhjal selgub, et õpilaste ja koolide arv väheneb, mis-sugune nähtus on seletatav sõja-aastate mõju-ga.

Korraldatud andmed 1925/26. õppeaasta kohta näitavad, et eelmise aastaga võrreldes on algkoolide arv vähenenud 1392 kooli pealt 1356 peale ning õpilaste arv 118.202 pealt 109.003 peale. Sellega on kahanemine 9.194 last. Keskkoolide üldine arv on nimetatud aastail püsitud muutmata 86 peal, kuna õpilaste arv on 18.721 pealt kahanenud 18.363 peale.

—o—

Raskusi Tallinna 1. tüt. gümn. juhataja leidmisel.

Teatavasti vabanes dir. F. Saueri surmaga Tallinna 1. tüt. gümn. juhataja koht, millisele kohale Tallinna haridusnõukogu valis Narva linna gümn. inspektor A. Borkvelli, kuigi mõnelt poolt sellele kohale naisjuhatajat sooviti ja soovitati.

Kõigile ootamata esitas aga Borkvell teadaande, et ta olevat ümber mõelnud ja Narvast ära ei tule, kuna tema vastu olevat Tallinnas mõnesugused intriigid käima pandud.

Kuid viimaste teadete järgi olevat ta uuesti siiski soovi avaldanud nimetatud kohale tulla.

—o—

1. det. mälestamine koolides.

Hamini korraldusel mälestati kõigis Vab. koolides 1. det. peale kolmandat tundi 1924. a. 1. det. sündmusi ja tutvustati õpilasi nendega. Peale selle vabastati õpilased koolitööst.

—o—

Mälestussammas

vabadussõjas langenud Tallinna õpetajaile ja õpilastele avati 13. nov. poeglaste reaalkooli otsas, vastu Estoonia teatrimaja.

Mälestussammas koosneb massiivsele graniitlusele asetatud mehe kujust, kes põlveldelt tõusta püüdes ja mõõka ühes käes hoides ning sellele toetudes teise käega ja vaatega võimsalt üles pole suundub.

Sammas läks maksima 960.000 mrk., mis-sugune summa korjanduste ja annetuste teel kokku saadi.

Teatavasti langes vabadussõjas 5 Tallinna õpetajat ja 21 õpilast. Langenute nimed kavatsetakse raiuda samba graniitluse külgedesse.

—o—

Uue haridusministri kiri.

Uus haridusminister dr. A. Möttus on saatnud kõigile maa- ja linnakolivalitsustele, vähemusrahvuste kultuurvalitsustele, Tartu ülikoolile, Tallinna tehnikumile, riigi keskarhiivile ja riigikoolidele järgmise kirja: „Asudes E. V. Haridusministeeriumi juhtimisele loen omaks esimeseks ja armsaks kohuseks öelda sõbralikke tervitusi õpetajaile, Ülikoolile — meie Alma materile Tartus ja tehnikumile Tallinnas, kõigile meie kunsti- ja kultuuritegelasile ja õppivale noorsoole.

Tänutundel tuletades meele ja vääriliselt hinnates seda suurt ja tõsist tööd, mis rahva hariduse ja üldisel kultuuripoliitilisel alal korda saatnud on minu eelkäijad, tahan kõigiti teadlik olla ka selles, mis veel tegemata, mis meid ootab eel. Olen veendunud, et edukalt jätkata ja edasi viia pooleliolevat tööd suudame ainult siis, kui *ühisel tahtel*, juhituna aja-, teaduse- ja elunõudeist, õnnelikult kooskõlastades lahkuminevaid seisukohti, kõige oma oskuse ja jõuga andvaid loovale tööle.

Lugupeetud koolijuhatajad, õpetajad, ülikooli ja tehnikumi õppejõud, Teil on suured teened meie hariduspoliitika sihtjoonte määramisel, meie alg-, kesk-, kõrgema ja kutsehariduse rajamisel ning senisel korraldamisel. Neid tahan mõista ja hinnata. Teilt ootan asjatundlikku nõu ja kaastööd ka edaspidi.

Olgu siis meile meie eelseisval tööel esimeseks ja suurimaks käsuks tõsine ja hea tahe kõik teha selleks, et meie noortest, meie rahva tuleviku kandjaist kasvada võiksid vaimkehaliselt terved, elujaatavad, elujõulised ja elurõõmsad inimesed.“

Alfred Möttus

Haridusminister.

—o—

Teateid haridusministeeriumist.

Õpetajate Liidu esindajad käisid uue haridusministri jutul, et tema kavatsusi ja soove kuulda saada ja temale õpetajakonna soove tähtsamais koolielu päevaküsimusis ette kanda.

Õpet. Liidu esimees kandis ministrile ette Liidu sooviavaldused õpetajate palgaseaduse,

edasiharimiskursuste, „Noorusmaa“ ja üldise kontakti suhtes.

Minister avaldas kõigis algatatud küsimustes Liidu esindajale rahuldavaid seisukohti. Muu seas selgus, et eelmise valitsuse ajal venima hakanud palgaseaduse oli uus valitsus juba kiireks tunnistanud, seadusevastase ringkirja õpetajate korteriraha tagasinõudmise asjus oli minister kohe oma esimesil tööpäevil tühistanud; edasiharimise kursuste korraldamise lubas minister Õp. Liidu hoolde usaldada ning „Noorusmaa“ ainelise seiskorra parandamiseks lubas ta kõige ligemal ajal samme astuda. Samuti avaldas minister täielikku vastutulekut kõigis muis küsimis. Näiteks avas ta krediidi võõrkeelte õpetajate kongressi korraldamiseks, ajaloõpetajate toimkonna tööks, mõeldunud suvel korraldatud ped. nädalate lektorite töötasu ja päevarahade maksmiseks jne.

Eriti rõhutas aga minister kooli- ja haridustegelastega käsikäes ja kontaktis töötamise tarvet ja lubas sel alal tarvili nõupidamisi korraldada.

Nagu hilisemaist teateist näha, on sel ajal juba rida algatusi käimas. Nii kutsutakse ligemal ajal kokku koolinõunikku päev, koolivalitsuste juhatajate nõupidamine, riigi hariduskogu koosolek jne. Samuti on hakatud korrapäraselt jälle pidama ministeeriumi nõukogu koosolekuid, mille järele eelmise ministri ajal tarvet ei tuntud.

—o—

Eesti Spordileht

ilmub sellekohase kokkuleppe põhjal viimasel ajal ka Eesti võimlemisõpetajate häälekandjana, tuues võimlemisõpetajatele juhtnõõre tegelikuks õppetöök, õppekavu, juhatusi pidukavade kokkuseadmiseks, metoodikat j. m., mis võimlemisõpetajaid huvitab ja mis neile olnud seni raskesti kättesaadav.

Toimetuse juure on moodustatud kolmeliikmeline nõukogu lehe sisu eest hoolitsemiseks.

—o—

Kodukasvatuspäev Assamallas.

Assamalla koolihoolekogu ettevõttel ja noore energilise õpetaja A. Traksi tegelikul korraldusel peeti 20. nov. s. a. Assamallas Virumaal kodukasvatuspäeva. Kavas olid kõned, laulud ja pidulik koosviibimine.

Päev õnnestus kõigiti, nii sisult kui osavõtult ülihästi. Lõppeks võeti vastu järgmised otsused:

1. Kodud olgu lähedas ühenduses kooliga, eriti lastevanemad. Mõlemais valitsegu sü-

damlik armastus kasvavate laste vastu. Seltskond olgu kõigiti vastutulelik.

2. Laste üleminek kodust kooli sündigu ettevaatusega. Ettevalmistus koolile olgu karutseta, kooli kujutatagu lastele kui õrna ja päikesepaisteliste teist kodu.

3. Kodukasvatusest kõneldagu rohkem — tõstes seega üldkasvatust. Lastes äratatagu tundeid isamaa vastu kodus ja koolis. Tuleb organiseerida kasvatajaid, kes hoolitseksid selle eest, et täidetaks kasvatuslikke näpunäiteid ja kannaksid üldse hoolt kasvatustöö eest.

Ühtlasi pandi koosolekul alus kodukasvatuseühingule.

—o—

Haritlaste kooperatiiv

on Tartus asutamisel. Mõtte algatajaks on Tartu Õpetajate Seltsi, Akadeemilise Ühistevõetuse Seltsi, üliõpilaskonna ja Koolinoorsoo Keskliidu tegelased.

Kooperatiivi ülesandeks on kaasa mõjuda Tartu raamatuturu korraldamisel ja koolide kooperatiivide tegevuse arendamine.

—o—

„Fenno-Ugria“ nõukogu koosolek

peeti 13. nov. Tallinnas. Koosolek täiendas „Fenno-Ugria“ nõukogu uute liikmetega, määras kindlaks liikmemaksu ja arutas tegevuskava küsimusi. Viimastest olgu märgitud Soome-Ugri III hariduskongressist osavõtmine, sidemete loomine Soome ja Ungari asutistega, kes hõimuaate süvendamise alal töötavad, samuti sidemete loomine välismaal asuvate eestlastega, sisemine organiseerimistöö j. n. e.

Nõukogu juhatajaks valiti tagasi K. Päts, abideks P. Põld ja G. Ollik. Samuti valiti tagasi endised juhatusliikmed.

—o—

Soome-Ugri 3. kultuurkongress

on otsustatud korraldada eelseisval suvel Budapestis. Kongressi lõplik aeg on alles fikseerimata, kuid arvestatakse juuni lõpupäevi, nõnda et Eesti üldlaulupeoga seotud õpetajad saaksid soovikorral ka kongressile sõita.

Kongressiga ühenduses kavatakse korraldada suuremaid ekskursioone. Muu seas on kavatsusel ekskursioon Konstantinoopolisse.

Täpsamad andmed selguvad loodetavasti juba lähemas tulevikus.

—o—

Kultuurkapitali

muutmise seadus võeti detsembri alul Riigikogus vastu. Selle seaduse järgi kuuluvad kul-

tuurkapitali nõukogu koosseisu haridusminister esimehena ja 1 minister liikmena, 4 Riigikogu liiget Riigikogu valimisel ja 4 tuntud kultuurtegelast Vabariigi Valitsuse nimetusel. Kultuurkapitali sissetulekutest läheb ainult 50% (endise 80% asemel) sihtkapitalidele, kuna 50% jääb Valitsuse käsutusse.

Õpetajate Liidu ettepanek pedagoogilise sihtkapitali asutamise asjus ei leidnud poolehoidu.

F. G. Fählmanni mälestuse jäädvustamine.

Tartu tegelaste eestvõttel on asutud dr. med. F. R. Fählmanni mälestuse jäädvustamisele, kellel kahtlemata teeneid Eesti kultuurilooles. Nimelt tahetakse tema mälestuseks Tartu Toomemäele püstitada mälestusmallas ja tema kalmuküngas vääriliselt korda seada.

Kavatsuste teostamiseks on moodustatud korraldav komitee ja üldkomisjon. Viimase liikmeks on ka E. Ö. Liidu esimees E. Martinson.

Korraldav komitee on nõutanud korjandusloa ja korjanduslehed igale poole laiali saatnud. Loomulikult peaksid õpetajad selle auülesande teostamiseks kohtadel igal pool lahkesti kaasa aitama.

Noortepüha Tartus.

Tartu noored on vajalikuks tunnistanud noortepüha korraldamise, milleks toimikond valitud ja eeltöödega algust tehtud.

Teatavasti on noortepüha Tartus igal kevadel korraldatud; ainult läinud aastal jäi see pidamata linnas levinud haiguste ja mõningate arusaamatuste pärast.

Ü. E. N. Ü. aastakoosolek

peeti 26. ja 27. nov. Tallinnas. Nagu aruannetest selgus, on Ü. E. N. Ü. kasvanud perekaks noorsoo organisatsiooniks. Käesoleval ajal kuulub Ühendusse 125 osakonda 8592 liikmega. Üks osakond töötab Brasiilias Sao-Paolos.

Osakondade tegevus on äärmiselt mitmekesine ja paiguti õige viljakas. Kuid üldsiht on haridus- ja kultuuripüüete süvendamine koolist lahkunud noorsoos.

Aastakoosolekul kanti ette mitmed õige tuumakad ja huvitavad referaadid ja peeti elavaid läbirääkimisi.

Haridusliidu teateid.

Tartumaa haridusnädal korraldatakse 7—15. jaan. ühiselt Eesti Haridusliidu ja Tartu maavalitsuse haridusosakonna poolt.

Nädala puhul tahetakse teha selgitus- ja

kihutustööd vabahariduse ja seltskondliku tegevuse kasuks. Igasse kooliringkonda tahetakse kõneleja saata vabaharidustöö tarvidust ja selle töö võimalusi selgitama. Peale selle annavad kõnelejad seletusi seltside ja nende juure tarvilikkude osakondade asutamiseks, kus need puuduvad, ja igasuguseid juhtnööre seltside tegevuseks.

Tallinna Hariduselts asutati hiljuti. Noor selts on kohe elavat tegevust avaldama hakanud. Nii korraldati seltsi poolt dets. keskel Estonia kontsertsaalis kirjanduslik kohus „Vaeste patuste alevi“ peategelase Ridle üle.

Lauljate Liidu teateid.

Väliskülatlisi 9. üldlaulupeol.

Lauljate Liidul olevate andmete järgi võtavad laulupeost 1928. a. suvel osa ka New-Yorgi, Helsingi ja Riia eestlaste laulukoorid, samuti sõidab laulupeole külalistena hulk ameeriklasi, soomlasi j. t. võõraid. On loota ka Rootsi tuntud meeskoori „De Svenske“, samuti Norra naisülilõpilaste koori osavõttu.

Muusikaleht

ilmub 1928. a. viiendat aastat. Lauljate Liit tahab lehte tublisti suurendada, kuna tellimisraha endiseks jääks.

K. Tüرنpu

mälestuse jäädvustamisele on Lauljate Liit asunud. Juba enne K. Tüرنpu surma asutas Lauljate Liit Tallinna konservatooriumi juure helilooja K. Tüرنpu nimelise stipendiumi kapitali. Põhisumma selleks saadi K. Tüرنpu 60-da sünnipäeva puhul korraldatud kontsertaktuse puhtast ülejäägist, millele hiljem Tallinna Meestelaulu Selts lisa annetas, nii, et praegu stipendiumi kapital on kasvanud üle 70.000 marga. Stipendiumi kapitali protsentidest antakse toetust kehvematele ja andekamatele konservatooriumi õpilastele.

Uute summade leidmiseks, millest kaetakse kõigepealt kadunu hauakünka kordaseadmise kulud ja luuakse uusi kapitale kõrgemate muusika-õppeasutiste juure, korraldab Lauljate Liit ülemaalse korjanduse 300-korjanduslehega. Korjanduslehed on antud peaaegjalikult meie koorijuhtide kätte, kes mitmel pool annetuste saamiseks on energilisi samme astunud. Korjandus kestab kuni novembrini 1928. a.

Stanislas Przybyszewski †.

Tuntud Poola kirjanik S. Przybyszewski suri 23. nov. k. a.

Fedor Sologub †.

Peterburis suri pärast kestva haigust tuntud Vene kirjanik Fedor Sologub.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Koolikohustuse otsuste avaldamine.

Ringkirjaga 3. dets. ka. nr. 23.829 teatab riigikoolivalitsus, et kohtuministeeriumi sellekohase seletuse põhjal kuuluvad maa ja linnaomavalitsuste poolt tehtavad otsused koolikohustuse laiendamise kohta avaldamisele Riigi Teatajas kui omavalitsuse sunduslikud määrused, valla volikogude otsused aga mitte, kuna nende viimaste väljakuulutamise sundmäärustena Riigi Teatajas ei ole ette nähtud ajutise seaduse ja adm. korralduste väljaandmise ja väljakuulutamise korras (R. T. nr. 1. — 1919. a.).

Sellest teatades, juhivad riigikoolivalitsus tähelepanu sellele, et vallavolikogude otsused koolikohustuse laiendamise kohta võiks Riigi Teatajas avaldada omavalitsusasutiste ametlikkude kuulutuste või teadaannete näol sama seaduse VI peat. § 3. punkt d põhjal.

Lühikeseajaliste kursuste aruanded

Ringkirjaga 2. dets. ka. nr. 23.900. teatab riigikoolivalitsus, et lühikeseajaliste kursuste registreerimise määruse § 4. põhjal (R. T. nr. 60. — 1926. a.) on kursuste korraldajad kohustatud hiljemalt kaks nädalat peale kursuste õppetöö lõppu esitama vastavad aruanded koolivalitsusele. Viimane on kohustatud aruande ühe eks. saatma haminile. On selgunud, et kursuste aruanded väga sagedasti haminile saatmata jäävad, mille tõttu riigikoolivalitsus on sunnitud olnud need kirjavahetuse teel nõudma, mis tülikas haminile ja koolivalitsustele ning suurendab asjalt kirjavahetust.

Selle soovimatu nähtuse ärahoidmiseks palub riigikoolivalitsus koolivalitsusi valvata lühikeseajaliste kursuste registreerimise määruse § 4. täpsa täitmise järele ja saata kursuste aruanded haminile kohe peale nende esitamist kursuste juhataja poolt.

Üleskutse.

Teatavasti on Akadeemilisel Ajaloo-Seltsil teoksil Eesti Biograafilise Leksikon, mil-

lest ilmunud seni I ja II vihk. Leksikon esitab tähestikulises järjekorras kõigi nende isikute elulood ja võimalikult ka hinnangud, kes Eesti ajaloolises arengus mingit osa etendanud, alates XIII sajandist ja lõpetades käesoleva ajaga. Et niisugune käsiraamat Eesti ajalooteaduse ja üldse rahvusliku kultuuri seisukohalt omab suurt tähtsust, on toimetuse suurima hoolega püüdnud rõhku panna andmete täpsusele ja sisulisele erapooletusele.

Käesolevaga pöördub leksikoni toimetuse kõigi asjast huvitatute poole palvega, teatada temale oma arvamisi selle kohta, kas oleks tarvilik lisaks seni I ja II vihkus (tähed A—M) ilmunud biograafiaile täiendusosas veel mõningaid elulugusid avaldada, ja jaataval korral — missuguste isikute elulood võiksid arvesse tulla; samuti — missuguste isikute elulood peaksid käsitlust leidma järgnevais vihkudes (M tähest kuni tähestiku lõpuni). Ühtlasi palub toimetuse lugejaid teatada temale leksikoni I ja II vihkus märgatud eksitusist, ebatäpsusist ja üldse puudusist, kui neid peaks leiduma. Kõik parandus- ja täiendustettepanekud kaalutakse läbi toimetuse koosolekuil ja võetakse võimaluse järgi arvesse. Seni ilmunud elulugude kohta käivad parandused paigutatakse teose lõpul ilmuvasse ossa. Igasuguste ettepanekute eest on toimetuse saatjatele juba ette tänulik.

Kirjad palutakse aadressida Eesti Biograafilise Leksikoni Toimetuse nimele Eesti Kirjanduse Seltsi (Tartu, postkast 25).

Oiendus.

„Kasvatus“ nr. 10, lhk 474, teisel veerul kirjutisse „E. Ö. L. uue juhatuse koosolek“ on sattunud tehnilistel põhjustel eksitav viga. Liidu juhatuse ametite jaotusel valiti esimehe abideks A. Janson ja M. Välbe ja sekretäri abideks J. Rummo ja J. Piiskar. Sõnumikus on viimased kaks eksikombel nimetatud esimehe abideks.

Uusi raamatuid.

J. Ainel. Näiteid ja harjutusi eesti keele õigekirjutuse ja grammatika tegelikuks õppimiseks ühes meetodiliste märkustega. III. Algkooli kõrgemale astmele, keskkooli alamaile klassidele, täiendus-, kutse- ja rahvaulikoolidele. Noor-Eesti kirjastus Tartus 1927. Hind 175 mrk.

Friedebert Tuglas. Juhan Liiv. Elu ja looming. Noor-Eesti kirjastus Tartus 1927. Hind 500 mrk.

Eesti kujutavate kunstnikkude keskühingu Viis aastat. Toimetanud Märt Laarman. 1927. Hind 285 mrk.

Tartu. Tartu linnauurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Tartu linna väljaanne. Tartu 1927. a.

„KASVATUS“

1927. a.

„KASVATUSE“ 1927. a. SISU.

A. Üldsisulised kirjatööd.

	Nr.	Lhk.
<i>E. Martinson</i> : Lugejaile ja kaastöölisile	1	1
<i>R. Reiman</i> : Pestalozzi 100. surmapäeval (luuletus)	2	49
<i>Ernst Aeppli j. t. j. vabalt E. Martinson</i> : Heinrich Pestalozzi	2	51
<i>E. Martinson</i> : Lõikeid ja jooni Pestalozzist kui inimesest	2	81
<i>E. Martinson</i> : Mõtteid Pestalozzilt	2	83
<i>A. Veidermann</i> : Naiskutsehariduse korraldusest Soomes	3	107
<i>Prof. P. Pöld</i> : Rahvusliku kasvatuse abinõud perekonnas ja seltskonnas	4	145
<i>P. Bokovneff</i> : Noorsooliikumine ja meie	4	150
<i>E. Martinson</i> : Kooliuuendus Austrias, eriti Viinis	5	193
<i>E. Martinson</i> : Kooliuuendus Austrias eriti Viinis	6	241
<i>J. Viegandt</i> : Mõnda meie täienduskoolidest	5	217
<i>A. Luha</i> : Õpetajate ekskursioonijaamadest	5	226
<i>E. Martinson</i> : Jooni Zürichi rahvakoolist	6	249
<i>A. Veidermann</i> : Algk. õpet. kui rahvaõpet.	6	256
<i>E. Martinson</i> : Eesti Õpet. Liidu töö Eesti kooli loomisel	7	289
<i>Jaan Rummo</i> : Õpetajate organisatsioonid õpetajate kutsehuvide kaitsmisel	7	302
<i>Albert Marmor</i> : Eesti Õp. Liit 1917—1927	7	318
<i>F. V. Mikkelsaar</i> : E. Õp. Liidu algupäevilt	7	328
<i>Prof. dr. P. Pöld</i> : Jooni Eesti õpetajate ühinemispüüete ajaloost	7	329
<i>G. Oilik</i> : Esimesed vaod	7	333
<i>M. Raud</i> : Kurikalduvusega ja ulakad lapsed koolis	8	337
<i>R. Reiman</i> : Mõtteid ajalehest koolis	8	345
<i>H. Summer</i> : Kas tulevad koolides kooperatiivid sulgeda?	9	394
<i>E. Martinson</i> : Uus avalikkude algkoolide seadus	10	433
<i>A. Veidermann</i> : Täienduskoolid	11	482
<i>F. V. Mikkelsaar</i> : Erilaadiline keskkool	11	486

B. Üksikuid aineid käsitlevad kirjatööd.

<i>J. Port</i> : Vaatlused, katsed ja ekskursioonid	1	2
<i>A. Ploompuu</i> : Kirjatööd algkoolis	2	86
<i>R. Reiman</i> : Dilletandi mõtteid kirjanduse käsitlest keskkoolis	8	97
<i>Prof. dr. Hugo Kaho</i> : Uuemaid andmeid süsiniku sarnastamise üle taimedes	4	153
<i>Prof. dr. Hugo Kaho</i> : Uuemaid andmeid süsiniku sarnastamise üle taimedes	5	218
<i>M. Kampmann</i> : Kuidas võiks emakeele lugemistund viljakamaks muutuda	9	385
<i>A. Öunapuu</i> : Kõneõpetus meie koolides	10	439
<i>J. Port</i> : Loodusloo tähtsusest praeguses üldhariduslikus koolis ja tema käsitlestest töökooli põhimõtete kohaselt	11	491

D. Kirjanduse arvustusi.

	Nr.	Lhk.
<i>R. Reiman</i> : M. Kampmann, Eesti lugemik V	1	17
<i>V. Orav</i> : Eesti biograafiailine leksikon I	3	115
<i>V. Orav</i> : Mag. Moora, Eestlaste kultuur muistsel iseseisvus-ajal	3	117
<i>Matem. Õpet. Komisjon</i> : Vastuseks I. U. kirjutisele	3	118
<i>Matem. Õpet. Komisjon</i> : Vastuseks Chr. Brülleri kirjutisele	3	119
<i>R. Reiman</i> : V. Famman ja A. Rull, Huvitaja IV	4	167
<i>R. Reiman</i> : V. Grünthal-Ridala, Eesti kirjanduse ajaloo lugemik	6	260
<i>V. Orav</i> : Märkeid H. G. v. Jannau — Vene õigeusu tulek. Lõuna-Eestis 1845—46 a.	6	265
<i>Jakob Tõnisson</i> : Elmar Muuk, Eesti keeleõpetus	6	267
<i>Väinaste</i> : Meetodi-küsimusi E. Muugi: „Eesti keeleõpetus I“ ilmumise puhul	9	396
<i>R. Reiman</i> : V. Grünthal-Ridala, Eesti kirjanduse ajaloo lugemik II	9	401
<i>R. Reiman</i> : Aug. Raud, Kirjanduslooline lugemik III	9	403
<i>R. Reiman</i> : M. Nurmik, Neljas lugemik	9	405
„ Aug. Raud, Kirjanduslooline lugemik I	10	441
<i>Dr. E. Krahn</i> : Mag. A. Borkvelli „Matemaatilise analüüsi põhimõtted ja rakendused	11	500
<i>R. Reiman</i> : M. Nurmik, Viies lugemik	11	501
<i>V. Orav</i> : J. Adamson, Kõige uuem aeg	11	507
„ Eesti biograafiailine leksikon II	11	505
<i>N. A.</i> : Eesti kunsti aastaraamat II	11	507

E. Kodu- ja välismaa ajakirjanduse ülevaateid.

<i>E. Martinson</i> : Eesti ajakirjand. ülevaade	1	33
„ „ „ „	2	94
„ „ „ „	4	175
„ „ „ „	6	276
„ „ „ „	9	412
„ „ „ „	10	445
„ „ „ „	11	508
<i>J. Tork</i> : Saksa pedagoogilistest ajakirjadest	3	129
„ „ „ „	5	223

G. Kirjandusest.

<i>Ed. Hubel</i> : A. H. Tammsaare, Tõde ja õigus	1	41
„ Karl Rumor, Mürgine villi	1	41
„ Albert Kivikas, Sookaelad	1	41
„ Fried. Tuglas, Kriitika II	1	41
<i>Nigol Andresen</i> : Mait Metsanurk, Jäljetu haud	3	131

	Nr. Lhk.
<i>Ed. Hubel</i> : Liisa Peerandi, Sinimäe Eeva	4 188
" Oskar Luts, Ants Lintner	4 188
" Joel Lehtonen, Putkinotko	4 188

H. Õpetajate kutsehuvid.

<i>J. Rummo</i> : Õpetajate palgaküsimus	8 362
<i>A. Sasi</i> : Õiguslikke küsimusi	11 516

I. Õpetajate kongressid.

I üleriiklik joonistamise õpetajate kongress	5 233
Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a.	8 356
Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a.	9 416
Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a.	10 456
Eesti Õpetajate Liidu 10. aastapäeva aktus	9 420
<i>A. J. Möller</i> : 2. ajaloo õpetajate kongress	10 466
" " " "	11 512

J. Välismaalt.

<i>J. Annusson</i> : Ameerika Ühisriikide kool	1 9
" " " "	2 85
" " " "	3 110
" " " "	4 160
" " " "	5 212
" " " "	6 251
" " " "	8 347
Lühemaid teateid välismaalt	1 42
" " " "	3 132
" " " "	5 238
" " " "	8 372
" " " "	10 454
" " " "	11 519
Võitlus usuõpetuse ümber Inglise koolides	2 95
<i>E. Gerban</i> : Muljeid metoodika kursustest Berliinis, augustis 1927.	11 518

K. Karskus.

Kas võib kool jääda karskusküsimuses erapoletuks	3 134
<i>J. E.</i> : Jooni koolikarskustööst möödunud aastal	3 135
<i>J. E.</i> : Õpet. karskuskasvatustliidu liikmeks	3 136
<i>J. Elango</i> : Esimene laste karskusvõistlus-kirjutis Eestis	6 286
Karskuskursus õpetajaile	7 335
<i>G. Puu</i> : Alkohol ja vaimutöö	9 409

L. Õppekavade eelnõud.

Haridusministeeriumi komisjoni kokku-seatud eesti keele õppekava keskkoolidele	1 21
--	------

	Nr. Lhk.
<i>A. Rosenberg ja K. Müür</i> : Tütarlaste ja poeglaste kehalise kasvatusse õppekava eelnõu keskkoolidele	1 30
" " " "	3 123
" " " "	4 171
" " " "	5 211
" " " "	6 270

M. Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Organisatsioonide teateid	1 45
" " " "	3 136
" " " "	4 190
" " " "	5 239
" " " "	6 283
Kroonika	7 336
" " " "	8 376
Organisatsioonide teateid ja kroonika	9 426
" " " "	10 473
" " " "	11 520

N. Ametlikke teateid ja määrusi.

Kodumaa kauba ja saaduste ostmise ja tarvitamise tähtsusest	1 47
Andmete nõudmine sõjalise kasvatusse ja õpetuse teostamise määruse elluviimiseks	1 48
Keskkooli õppekavad ja nende tarvitamine	1 48
Kohasoovijaid	3 143
Õppetöö vaheajad ja pühad 1927. a.	3 143
Kooliruumide tarvitamise kohta	3 144
Riigikohtu seletus õpetajate registree-rimise kohta	4 192
Raamatukogudele riikliku toetuse nõudmised tulevad esitada tähtajaks	4 192
Küttematerjalide muretsemisest	4 192
Kodukäsitöö näitus	4 192
Haridusministeeriumi kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud õpperaamatuid	10 479
Koolikohustuse otsuste avaldamine	11 528
Lühikeseajaliste kursuste aruanded	11 528

O. Toimetusele saadetud kirjandus.

Uusi raamatuid	1 48
" " " "	10 479
" " " "	11 258

P. Mitmesugust.

Käsitöö aegkiri „Tööõppus“	3 144
Juhan Susi 60-aastane	4 189
Suvised täienduskursused õpetajaile 1927. a.	6 284
Üleskutse õpetajaile ja asjast huvitatuile (Oskusainete oskussõnade kogumise eest)	6 285
Eeskujulik kooli naiskäsitööde kollekt-siooni näitus	6 286
Arvude mäng „Minu võit“	8 384

TARTU

KOGUTEOS

ilmus müügile.

Tartu linna väljaanne, Tartu linna uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Kaust 27×18 sm. Sisaldab 728 + XII lhk. eestikeelset osa. 78 lhk. prantsuskeelset resümeed ja plaanide, kaartide ning tabelite erivihu; koosneb kolmest eri raamatust.

S i s u.

Ajaloolises osas käsitavad O. Freymuth, dots. P. Treiberg ja mag. H. Kruus Tartu ajalugu orduajast kõige uuema ajani.

Geograafilises osas kirjeldab cand. A. Mieler Tartu aseme geomorfoloogiat ja mag. Edg. Kant linna kui ümbrust ja organismi.

Üldosas esinevad autoritena A. Tooms, ins. H. Seydenbach, E. Maddison A. Mägi, prof. M. Kurtsinski, ins J. Podsolov, A. Tammann, Dr. med. P. Pödder, Dr. med. Madison, prof. A. Rammul, prof. P. Põld, mag. F. Leinbock j. t., kes annavad ülevaate linna rahvastikust, ehitusajandusest, õiguslikust seisukorrast, omavalituse organisatsioonist, linna ettevõtetest, rahandusest, tööstus-kaubanduslikust tegevusest, pangaasjandusest, tervishoiu oludest, koolitervishoiust, korterioludest, haridusoludest, teaduslistest asutustest jne.

Koguteose eriosade kohta kirjutatakse:

Dots. H. Sepp „Postim.“ Nr. 313 s. a. Tartu ajalooline ülevaade koguteoses on teostatud hästi ja kavakindlalt. — See ülevaade on iga haritule eestlasele vajalik.

Prof. J. G. Granö geograafilise osa (Edg. Kanti töö) kohta: „See töö on täieline ja põhjalik geograafiline monograafia, — mitmes suhtes koguni eeskujulik uurimus . . . Säherduse saavutuse üle võib Eesti noor geograafia põhjusega uhke olla“.

A. J. (ürgenstein) „Postim.“ Nr. 307 s. a.: „See kolmas, üldosa, on just tähtis linna praeguse käekäigu korraldamise ja tuleviku kavatsuste suhtes ja omandab selle läbi kõige suurema tegeliku tähtsuse.“

Pealadu: Tartu linna statistika büroo juures Tartus, Gilde tän. 8.

Koguteos on müügil kõigis kodumaa sunrenmais raamatukaupluisis ja kirjandusladudes.

Hind: Nahk-kalingurkõites — 1.650 mk., kalingurkõites — 1.600 mk., brošeeritud — 1.400 mk. Hind on arvatud koguteose, resümeed ja plaanidevihu eest kokku.

Maaraamatukogudele ja õpetajaile pealaost tellides 10%-line hinnaalandus.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

„KASVATUS“

ilmub 1928. aastal suurendatud kujul:

40 suure trükipoogna suuruses
endise 33 trükipoogna asemel.

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1928. aastal panna pearõhu pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi ka suuremal määral käsitleda õpetaja kutsehuvilisi, eriti õiguslikke küsimusi.

„KASVATUS“e suurendatud mahu kasutab toimetuse ühe põhjapaneva meetodilise teose avaldamiseks, mille tellijad saavad ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS“e tellijad võivad ajakirja „Töö-õppuse“ tellida alanud hinnaga — 300 mk. eest tavalise 350 marga asemel.

„KASVATUS“e kaastööliseks on meie kui ka paljud välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilumise tiheus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuud, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Numbri suurus: 4 suurt trükipoognat.

Tellimishind: aastas 500 mrk., poolaastas 250 mrk., üksiknumber 75 mrk.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluses.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. — Kõnetraat 14-63.